

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 1

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK
VE
DEMOKRASİ KOMİSYONU

6'ncı Toplantı

27 Ağustos 2025 Çarşamba

Gündem:

- Türkiye Barolar Birliği Başkanı Erinç Sağkan'ın Dinlenilmesi
- Ankara 2 No.lu Barosu Başkanı Gökhan Ağdemir'in Dinlenilmesi
- Bingöl Barosu Başkanı Yusuf Ketenalp'in Dinlenilmesi
- Diyarbakır Barosu Başkanı Abdulkadir Güleç'in Dinlenilmesi
- Hatay Barosu Başkanı Hatay Tut'un Dinlenilmesi
- İstanbul 2 No.lu Barosu Başkanı Yasin Şamlı'nın Dinlenilmesi
- Malatya Barosu Başkanı Onur Demez'in Dinlenilmesi
- Mardin Barosu Başkanı Ahmet Duyan'ın Dinlenilmesi
- Mersin Barosu Başkanı Gazi Özdemir'in Dinlenilmesi
- Sivas Barosu Başkanı Fatih Sevim'in Dinlenilmesi
- Van Barosu Başkanı Sinan Özaraz'ın Dinlenilmesi

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 2

MİLLÎ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU

27 Ağustos 2025 Çarşamba

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 14.22

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri; Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun 6'ncı Toplantısını açıyorum.

Toplantı yeter sayısı vardır.

Çalışmalarımıza başlıyoruz.

Değerli milletvekilleri, değerli misafirler; öncelikle, geldiğimiz süreçte Barolar Birliğinin ve Türkiye'deki farklı baroların burada bugün dinlenmesinin önemini altını çizmek isterim.

Bildiğiniz gibi, İmralı'dan yapılan açıklama ve arkasından örgütün bu açıklamaya bütün unsurlarıyla birlikte uyacağını ilan etmesiyle birlikte Türkiye'de tarihî bir fırsat ortaya çıkmıştır. İnşallah, bir daha silahların hiçbir şekilde konuşmadığı, tam manasıyla huzurun, esenliğin ve barışın sağlandığı bir ortamın temin edilebilmesi için siyasetin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi amacıyla da Komisyonumuz kurulmuş ve şimdiye kadarki süreçte de oldukça başarılı çalışmalar ortaya koymuş, çok değerli bir mesai ortaya koymuştur.

Şimdi, bu süreçte, bundan sonra sürecin başarıyla sürdürülmesiyle birlikte özellikle bazı yasal altyapı hazırlıklarının gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır. Bu çerçevede, başta Barolar Birliğimiz, barolarımız olmak üzere bu konuyla ilgili Türkiye'deki hukuk camiasının katkılarının çok değerli olacağını, çok faydalı olacağını düşünüyoruz ve bu çerçevede de bugün başta Sayın Barolar Birliği Başkanımız olmak üzere Türkiye'deki farklı barolarımızı temsilen -gönül arzu ederdi ki 81 baromuzun tamamı burada olsun ama fiilen bunun mümkün olması sağlanamadı- arkadaşlarımız konuşacak ve kendilerinin katkılarını, bundan sonraki süreçteki yasal altyapının hazırlanması için ortaya konulacak fikirleri -tekraren ifade ediyorum- oldukça değerli ve anlamlı buluyoruz.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 3

Ayrıca, bu Komisyonun amacı Türkiye'de toplumsal rızanın da artırılmasıdır. Bununla ilgili de başta Komisyonumuzun her bir üyesi olmak üzere, bu Komisyonda bulunan siyasi partilerimiz olmak üzere burada olmayan siyasi partilerimize de büyük sorumluluklar düşmektedir. Türkiye'nin kendine has, kendine özgü bir modelle gerçekleştirmeye çalıştığı bu sürecin inşallah en iyi şekilde tamamlanması için hiç şüphesiz toplumda var olan desteğin artırılması, farklı toplum kesimlerinin de bu sürecin içerisinde katkılarının temin edilmesi şarttır. Zaten bu amaçla sizlerden gelen, Komisyon üyelerimizden ve partilerimizden gelen teklifleri değerlendirerek Türkiye'nin farklı toplumsal kesimlerini bu Komisyona davet edip dinliyoruz. Buralardan da önemli fikirlerin ortaya çıkacağını, buralardan da sürecin tamamlanmasına ilişkin pozitif katkıların ortaya konulacağını görüyoruz.

Her şeyden evvel bir kere daha ifade etmek isterim ki geçen hafta burada geçtiğimiz dönemin acılarını yaşamış olan insanların, farklı kesimlerden insanların ortaya koyduğu ortak bir bakış açısı vardı. Diyarbakır Annelerinin de Cumartesi Annelerinin de Barış Annelerinin de şehit yakınlarının da gazilerinin de hepsinin söylediği: "Biz bedel ödedik ama artık bu milletin çocukları bedel ödemesin. Biz evlatlarımızı toprağa verdik, artık toprağa evlatlarımızı değil silahlarımızı gömelim." Şu karşı masadaki gazi bir kardeşimizin takma gözünü eline alarak söyledikleri de hem tutanaklarda vardır hem de her birimizin kulaklarından herhâlde hayatımızın sonuna kadar silinmeyecektir. Diğer gözüyle kucağında şehit olan arkadaşının korneasıyla görmesi mümkün olan bu kardeşimizin söyledikleri de aynı şeydir: "Biz bu kadar zorluk yaşadık, şehitler verdik, gazi olduk; memleket için, ülke için şehit olmaya hazırım ama yeter ki bu terör bitsin, silahlar sussun, barış, kardeşlik ve dostluk Türkiye'de daim olsun." Bu anlamda, bu Komisyonun toplumsal rızayı çoğaltma görevini bir kere daha hatırlatmak isterim.

Buradan şunu söylemek istiyorum: Her birimizin bu çok olumlu katkılarımızı artırmak bakımından söylediğimiz sözlere, verdiğimiz katkılara olağanüstü dikkat göstermemiz ve süreci sahiplenerek kamuoyunda bu konuda ortaya çıkarılan destekleri artırmamız gerekiyor.

Ayrıca, son olarak da şunu söylemek isterim: Şimdiye kadar dinlediklerimizden, her birimizin kişisel birikimlerinden bu konuyla ilgili

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 4

önümüzdeki günlerde dinleyeceğimiz çatışma çözümleri üzerinde de çalışanların bize söyleyeceklerinden anladığımız husus şu: Bu model, gerçekten Türkiye'ye özgü bir modeldir. Dokuz ay gibi kısa bir süre içerisinde -en başından bugüne kadar olan süreci söylüyorum- fevkalade büyük bir mesafe alınmıştır. Bu meselenin hızla sonlandırılması ve artık Türkiye'nin gündeminden kaldırılması gerekir. Başka ülkelerdeki barış süreçleriyle kıyasladığınızda onların dört beş yıl içerisinde geldiği noktaya, çok şükür, Türkiye'de dokuz aylık bir süre içerisinde gelmiş bulunuyoruz. Bu Türkiye modelini ortaya koymak, Türkiye'ye özgü bir modeli gerçekleştirmek de bu tarihten itibaren Komisyonun tarihten itibaren başarılarından biri olacaktır; milletimizin bizlerden beklentisi de budur. Ben bu vesileyle, bu çalışmanın da oldukça verimli geçmesini temenni ediyorum.

Bir kez daha, Sayın Barolar Birliği Başkanımız olmak üzere değerli baro başkanlarımıza hoş geldiniz, sefalar getirdiniz diyorum. Sırasıyla kendilerine söz vereceğim. Türkiye Barolar Birliği Başkanımızın söz süresi yirmi dakikadır, diğer barolar onar dakika söz alacaklardır.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Sayın Başkan...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Arkadaşlar, misafirlerimize söz verelim, sonunda söz alırsınız.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Bende bir emanetiniz var, onu vermek istiyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sonunda söylersiniz.

Evet, ilk söz sırası, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Sayın Erinç Sağkan'a aittir.

Buyurun.

Süreniz yirmi dakika.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI ERİNÇ SAĞKAN - Çok teşekkür ediyorum.

Sayın Başkanım, Değerli Komisyon üyeleri; hepinizi Türkiye Barolar Birliği adına saygıyla selamlıyorum.

Kıymetli Başkanım, malum konunun hassasiyeti, önemi, ifade ettiğimiz hususların veya etmek istediğimiz hususların tutanaklara amacımızın dışında yansımaları istemememiz ve yine süreye riayet etmek gibi durumlar nedeniyle irticalen değil, yaptığım hazırlığı okuyarak Komisyona katkı sunmak isterim. Umarım bu durum bir nezaketsizlik ya da yeterince hazırlanmamak gibi

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 5

algılanmayacaktır.

Terörün ülkemiz gündeminden çıkarılması, toplumsal barışın sağlanması için atılacak adımları ve bu kapsamda hedefin özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanında çalışmalar yapılması olarak belirlenmesini çok kıymetli buluyoruz. Bu vesileyle, Gazi Meclis çatısı altında bu çalışmayı yürüten Komisyon Başkanımıza, siz kıymetli Komisyon üyelerimize bizlerin de fikirlerini almak üzere yaptığınız davet nedeniyle teşekkürlerimizi sunuyorum. Bu sürecin barışa katkı sunmasını gönülden arzu ediyorum.

Tarafımıza iletilen davette özel bir gündem belirtilmediği için Komisyonun genel amacı ve görevi kapsamında yani özgürlükler, demokrasi ve hukuk devleti alanında atılması gerektiğini düşündüğümüz adımlardan bahsederken özellikle Komisyonun bir anayasa çalışması yapmayacağı ortaya konulduğu için kanuni düzenlemeler ve uygulamadan kaynaklı sorunlar üzerinde duracağım.

Türkiye Barolar Birliği olarak millî birlik ve beraberliğin pekiştirilmesinin ön koşulunun Anayasa'nın içerdiği asgari teminatların sağlanması olduğu düşüncesindeyiz. Yürürlükteki Anayasa'ya saygı gösterilmedikçe herhangi bir sorunun çözülmesi de mümkün değildir. Anayasa'ya saygı konusunda ise özellikle yargı kararlarındaki saptamalara göre bir yol haritası sunmayı anlamlı görüyoruz. Çatışma çözümleri konusunda ise temkinli ve terditli yaklaşımın benimsenmesi gerektiği inancındayız. Bu yaklaşıma göre, yıllara yayılmış derin sorunların çözümü aniden köklü adımların atılmasıyla değil öncelikle karşılıklı güvenin inşasıyla mümkündür. Bu güven inşası, anlaşma sağlanamayan konuların sessizce geçiştirilmesindense bunun açıklıkla ortaya konulması ve gerekli koşulları varsa bir sonraki adımda bir çözüm bulmaya çalışılacağına ilan edilmesiyle mümkün görünmektedir. Bu çerçevede, terör örgütünün ve üyelerinin tüm silah ve mühimmatını tamamen teslim edip yeni bir isimle yeniden kurulmayacağını temin etmesi, Türkiye'nin bölünmez bütünlüğüne tam riayeti taahhüt etmesi tüm bu sürecin sağlıklı yürümesinin ön koşuludur.

Yürütme açısından ise ön koşulun Anayasa'ya tam riayetin sağlanması olduğu düşüncesindeyiz. Zira, toplumun ciddi bir kesiminin yürütülmekte olan bu sürece ihtiyatla yaklaşmasının temel sebebi, bir yanda Meclis çatısı altında toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmesi için özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanında çalışmalar yapmak hedef olarak ortaya konulurken bir yanda ise

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

bazı hukuka aykırı yargı uygulamalarıyla idari tasarruflar bu hedefin tam aksine işlemektedir. Bir taraftan millî birliğin ve beraberliğin pekiştirilmesi hedefi ortaya konulurken diğer taraftan hukuka aykırı gözaltı ve tutuklama kararları, bazı Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmaması gibi yargısal faaliyetler ile kayyum uygulamaları, diploma iptali ve Atatürkçü subayların Türk Silahlı Kuvvetlerinden tasfiyesi gibi idari uygulamalar taban tabana zıt bir sürece işaret etmekte, kamuoyunun vicdanını derinden yaralamaktadır. Bu bakımdan gerek Komisyonun hedef olarak ortaya koyduğu amaca ulaşabilmesi gerekse toplumun süreci daha güvenle değerlendirebilmesi bakımından ilk etapta çözülmesinin zorunlu olduğunu düşündüğümüz ve akut olarak belirlediğimiz 4 başlıklı Komisyonun bilgisine sunmak isterim.

1) Keyfî tutuklamalar: Türkiye'de bazı yargılamalar yönünden en son ve istisnai olarak uygulanması gereken tutuklama tedbiri ölçsüz ve keyfî biçimde kullanılmaktadır. Son dönemde bunun yoğun örneklerini bazı il ve ilçe belediye başkanları hakkında yürütülen soruşturmalarda görmekteyiz. Bu örnekleri çoğaltabiliriz ancak özellikle belediye başkanlarına ilişkin örneği vermemin sebebi, bu kişilerin sahip oldukları halk iradesi temsiliyeti nedeniyle bu hukuka aykırı uygulamaların bireysel hak ihlallerinin yanında demokratik sisteme de ağır zarar verdiğini vurgulamaktır.

Bu keyfî tutukluluk kümesi içinde özellikle bir meslek örgütü olarak mensubumuz Avukat Mehmet Pehlivan'ın tutukluluğunun ise altını ayrıca çizmek isterim. Zira, bu tutuklama kararının sevk gerekçesinde mesleki faaliyetlerin suç isnadı olarak gösterilmesini, genel olarak savunma makamının etkinliğine dönük bir tehdit olarak algılıyoruz.

Bu soruna dönük çözüm önerisi ise aslında bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duymamaktadır. Zira, sorun uygulamadan kaynaklanmaktadır ve genel olarak yargı bağımsızlığı sorunuyla ilgilidir. Ancak yine de keyfî ve basmakalıp gerekçeyle verilen tutukluluk sorununu aşmak için tutukluluğa sevk, tutuklama kararı ve bu kararlara itiraz hâlinde verilen kararlarda kaçma şüphesi ya da delillerin karartılması olarak gösterilen tutuklama nedenlerinin olgusal temellerini ayrıntılı olarak belirtme zorunluluğu içeren standart bir formla gerekçelendirme yükümlülüğünün getirilmesi ve tutukluluk hâlinde resen yapılan

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 7

incelemede müdafinin haberdar edilmesi ile duruşmada hazır bulunmasının teminat altına alınmasının bir nebze olsun denetime elverişliliği sağlayabileceği inancındayız.

2) İfade hürriyetine dönük ağır ihlaller: Basın mensupları özelinde tutukluluğun cezalandırma ve basın özgürlüğünü bastırma aracı hâline geldiği Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye'yle ilgili bazı kararlarında saptanmıştı. Bugün başta Fatih Altaylı gibi simgeleşmiş isimler olmak üzere bazı gazetecilerin tutuklu yargılanmaları yahut adli kontrol uygulamaları ve hatta yayın yaptıkları kanalların erişiminin engellenmesi kararları basın özgürlüğü çerçevesinde ifade hürriyeti bakımından ağır hak ihlallerine sebebiyet vermektedir.

Yine Anayasa'dan kaynaklanan demokratik haklarını kullanırken gözaltına alınan, gözaltı süreleri uzatılan, tutuklanan ya da adli kontrol uygulanan gençlerimizin, öğrencilerin durumu kamuoyu vicdanını derinden yaralarken toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı çerçevesinde ifade hürriyetinin kullanımına dönük ağır baskı ve kaygı yaratmıştır.

Yine bir meslek örgütü olarak -hukuk tarihimizde ilk defa- yaptıkları bir açıklama nedeniyle bir baromuzun başkan ve yönetim kurulu üyelerinin görevlerinin sonlandırılmasına karar verildiğinin ve ceza davalarının ise devam ettiğinin altını çizmek isterim. İstanbul Barosunun seçilmiş Başkan ve yönetimine yargı eliyle yapılan bu hukuka aykırı müdahale yargının kurucu unsurlarından olan savunma makamını hedef almış olup baroların ve avukatlık mesleğinin bağımsızlığı açısından son derece kaygı vericidir.

İfade hürriyeti bağlamında yaşanan sorunlara dair çok sayıda çözüm önerisi sunabiliriz. Biz öncelikle ifade özgürlüğünün önünde engel teşkil eden ve bir düşünce suçu kategorisi üreten bazı suç tipleri -örneğin Türk Ceza Kanunu 216, 217/A gibi- bakımından yeni bir değerlendirme yapılması ile 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun'daki içerik engelleme ve erişim yasaklarını keyfî ve yargı denetiminden uzak biçimde uygulanabilir hâle getirmesi sorununu gidermek için etkili bir değişikliğe gidilmesiyle başlanması gerektiği kanaatindeyiz.

3) Bazı yargı kararlarının uygulanmaması: Türkiye Büyük Millet Meclisinde olması gerekirken cezaevinde bulunan Can Atalay hakkında verilen Anayasa

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 8

Mahkemesi kararının ve yine Selahattin Demirtaş ile Osman Kavala hakkındaki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmamasının bireysel hak ve özgürlüklerinin ihlaliyle birlikte anayasal devlet, anayasal demokrasi anlayışına telafisi imkânsız zararlar verdiği inancındayız. Bu çerçevede, anılan kararların gerekleri zaman geçirmeksizin yerine getirilmeli, yargı kararlarını icra etmemeye dönük cezai yaptırımlar ayrıntılandırılmalı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarını icra etmemenin ve ayrıca süregelen yargılamalar yönünden objektif etkileri konusunda gerekli değerlendirmenin yapılmamasının idari yaptırımları ve sicil puanına etkileri ağırlaştırılmalı düşüncesindeyiz.

4) Kayyum uygulamaları: Bu antidemokratik uygulamanın demokratik sisteme verdiği ağır zararın bir an evvel giderilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu kapsamda, mahallî idarelerin seçilmiş organlarının görevleriyle ilgili bir suç dışında başka bir suç kapsamında görevden alınması uygulamasına son verilmeli, açığa alınacak kişilerin yerine görev yapacak kişilerin seçimle belirlenmesi esası vurgulanmalı, görevle ilgili suç nedeniyle açığa alma uygulamaları söz konusu olduğunda bu konuda bir süre kaydı getirilmelidir. Bu çerçevede, Belediye Kanunu'nun 45, 46 ve 57'nci maddelerinin mutlaka değiştirilmesi gerekmektedir.

Sayın Başkan, kıymetli üyeler; 4 başlık olarak belirlediğimiz bu akut sorunların temelinde ise yargı bağımsızlığına ilişkin yaşanan sorun yatmakta olup, başta Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yürütmenin etkisinden çıkarılması ve üye belirlenmesi yöntemi olmak üzere, Anayasa değişikliği içeren önerilerimizi Komisyonun görev alanında bulunmaması nedeniyle bu aşamada paylaşmıyoruz ancak mevzuat düzenlemesiyle de atılabilecek önemli adımlar olduğu inancındayız. Bu kapsamda, hâkimler ve savcılar için coğrafi teminat sağlanması bakımından 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda değişiklik yapılmalı, kamu hizmetine girişte ve özellikle hâkim, savcı mülakatlarında kamera kaydı ve benzeri usullerle şeffaflık sağlanmalı, hak arama özgürlüğü etkin kılınmalı, hâkim ve savcılarının mülakatları yürütme erkinden bağımsızlaştırılmış kurullara bırakılmalı ve cumhuriyet savcısına bağlı, İçişleri Bakanlığından tamamen bağımsız bir adli kolluk sistemi ivedi olarak kurulmalıdır.

Değerli Başkanım, Kıymetli Komisyon üyeleri; Komisyonun terörün Türkiye gündeminden tamamen çıkarılması amacı çerçevesinde, geçiş dönemi adaleti

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 9

kapsamında bir geçiş dönemi kanununun genel çerçevesini belirleme yönünde çalışması var ise mevzuat çerçevesinde kısaca şu hususları paylaşmak isteriz: Öncelikle, geçiş dönemi kanunu kapsamında adı "af" olmayan ama sonuçları itibarıyla af niteliği taşıyan örtük af biçimlerinin sağlıklı yöntemler olmadığına altını çizmek isteriz, nitekim Anayasa Mahkemesi de bu tür tutumlara mesafelidir. Hâl böyleyken, sonucu itibarıyla af niteliği taşıyan düzenlemelerin İnfaz Kanunu'nda değişiklik yapılması yöntemiyle değil, Türkiye Büyük Millet Meclisinde nitelikli çoğunlukla değerlendirilmesi gerekir. Nitelikli çoğunluk şartı böylesi hassas bir konuda toplumsal uzlaşının sağlanmasının da teminatıdır. Eğer bu çoğunluk sağlanamıyorsa bu konuda koşullar henüz olgunlaşmamış demektir. Yine, bu tür düzenlemeler için bunun bir zorunluluk olması ve güçlü bir gerekçelendirme yapılması gerekir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre zorunlu durumlardan biri toplumsal uzlaşının sağlanması amacıdır. Bu bakımdan, düzenleme keyfî biçimde uygulanmayacak, toplumsal barışa katkı sağlayacak bir nitelik taşımalıdır. Bu yüksek meşru amaç geçiş dönemi adaleti denen ideal açısından özellikle önem taşımaktadır. Bu nedenle, yapılacak bir düzenlemenin gerekçesinde ve icabında ilk maddesinde barış, geçiş dönemi adaleti ve toplumsal uzlaşının sağlanması amaçları net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Ancak önemle altını çizmek isterim ki sadece geçiş dönemi adaletini sağlamak üzere çıkarılacak bir geçiş dönemi kanunu Komisyonun belirlediği temel hedefe ulaşılmasını sağlayamayacak olup, akut sorunlar olarak belirttiğimiz alanlarda yapılacak düzenlemelerle birlikte toplumun tamamını kucaklayan, temel hak ve özgürlükler alanını genişleten adımların atılmasıyla bu hedefe ulaşılabilir inancındayız.

Değerli Başkanım, Kıymetli Komisyon üyeleri; tarafımıza gönderilen, davette -az önce ifade ettiğim üzere- bir gündem bulunmadığı için biz genel olarak Komisyonun hedefi ve bu hedef doğrultusundaki amaçları çerçevesinde bir genel çerçeve çizerek bu çalışmalara katkı sunmaya gayret ettik. Tekrar bizlere bu imkânı sunduğunuz için her birinize ayrı ayrı teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum efendim.

Saygılarımla.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 10

Şimdi, bundan sonra davet ettiğimiz barolara alfabetik sıraya göre söz vereceğiz.

İlk söz Ankara 2 No.lu Barosu Başkanı Sayın Gökhan Ağdemir'e aittir.

Buyurun.

ANKARA 2 NO.LU BAROSU BAŞKANI GÖKHAN AĞDEMİR - Sayın Komisyon Başkanım, Değerli Komisyon üyelerim, Barolar Birliği Başkanı ve kıymetli baro başkanı meslektaşlarım; hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum.

Davet sebebiyle yüce Meclise ve hazırına teşekkür ediyorum.

Bugün, burada, cumhuriyetimizin 2'nci yüzyılına girerken ülkemizin geleceği açısından tarihî bir adımın parçasıyız. Amacımız, kırk yılı aşkın süredir milletimizin enerjisini sömüren terörü tarihin çöplüğüne göndermek, kalıcı bir toplumsal barışı tesis etmektir. Bu süreç güçlü bir siyasi iradeyle başlamış, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Doktor Devlet Bahçeli Bey'in 1 Ekim 2024 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde DEM PARTİ sıralarına giderek Eş Başkan ve milletvekilleriyle tokalaşması bu yolun ilk somut adımı olmuştur. Bu adım, farklılıkları düşmanlık sebebi değil, millî birliğin zenginliği olarak gören yeni bir anlayışın işaretidir. Ardından Sayın Bahçeli'nin 22 Ekim 2024 tarihinde yaptığı açıklama cesur bir vizyonun ifadesi olmuştur. Terörün tamamen bittiğinin Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden ilan edilmesi hâlinde umut hakkına ilişkin düzenlemelerin gündeme gelebileceğini ifade etmesi, hukuku merkeze alan, milletimizin vicdanına dayanan bir bakış açısını oluşturmuştur. Bu sürecin ilerlemesinde Sayın Cumhurbaşkanımızın kararlılığı belirleyici olmuştur. Devletin en üst makamının ortaya koyduğu irade, diğer partilerin olumlu yaklaşımı ve milletimizin desteğiyle birlikte örgüt silah bırakma noktasına gelmiş, fesih kararını açıklamıştır. Bu yalnızca siyasi bir başarı değil, aynı zamanda hukuk devletinin ve anayasal düzenin gücünün bir göstergesidir. Şiddet ve terörün olmadığı bir zeminde, siyasi, sosyal, ekonomik sorunların yüksek demokratik standartlara erişilmesi gayesiyle konuşulması için makul bir zemin oluşmuştur. Böylece herkesin, anayasal meşruiyet sınırlarını, devletin ve milletin bütünlüğünü esas almak kaydıyla öneri ve tekliflerde bulunacağı bir zemin meydana gelmiştir.

Terörsüz Türkiye, teröre ve teröristlere müsamaha göstermeksizin, al-ver pazarlığının olmadığı, hukukun üstünlüğünü, demokratik gelişimi, temel insan

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 11

hak ve özgürlüklerini ve kamu düzenini esas alan bir kararlılıkla, sabır ve inançla atılacak adımlarla gerçekleştirilecektir. Türkiye yıllardır sürdürdüğü terörle mücadelesinde destansı başarılarla imza atmıştır. Bu mücadelede nice şehit ve gazilerimiz olmuştur. Bu vesileyle, terörle mücadeledeki tüm şehitlerimizi rahmet, gazilerimizi şükranla yâd ediyorum. Bugün bayrak inmemiş, ezan susmamışsa; vatandaşlarımız huzur ve güven içinde ise bundaki en büyük pay kuşkusuz ki şehit ve gazilerimizindir. Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve aziz şehitlerimizi bir kez daha rahmetle saygıyla yâd ediyorum.

Anayasal temellere gelirse, kıymetli üyeler, biz hukukçular için bu sürecin en önemli faydası anayasal çerçevenin titizlikle korunmasıdır. Anayasa'mızın 1'inci maddesi cumhuriyet rejimini güvence altına alır; 2'nci maddesi demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirtir. Anayasa'mızın 3'üncü maddesi devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, bayrağını, dilini ve millî marşını koruma altına alır. Anayasa'mızın 66'ncı maddesi Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesin Türk olduğunu ifade eder. Bu hükümler değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez. Dolayısıyla, bu süreçte atılan hiçbir adım bu sınırların dışına taşınmaz, Anayasa'mızın temel ilkelerinin hem bu barışın hem de birlikte yaşamının teminatı olduğu açıktır.

Adalet ve hukuki sorumluluk açısından terörle mücadelenin yalnızca güvenlik boyutu yoktur, aynı zamanda hukuki boyutu da vardır. Masumiyet karinesi Anayasa'mızın 38'inci maddesinde güvence altındadır. Tutuklama bir ceza değil, yalnızca yargılamanın sıhhati açısından bir tedbirdir. İnfaz hukuku suçlunun yalnızca cezalandırılmasını değil, aynı zamanda topluma

yeniden kazandırılmasını hedefler. Bu nedenle, infaz sistemimizde yapılacak köklü düzenlemeler toplumsal barışın sağlanmasına doğrudan katkı sunacaktır. Onarıcı adalet anlayışı mağdurun hakkını teslim ederken failin de yeniden topluma kazandırılmasını amaçlar. Bu yaklaşım, terörün geride bıraktığı toplumsal yaraların sarılması için önemli bir adım olacaktır. Biz hukukçular, atılacak olan her adımın hukukun üstünlüğü, ölçülülük ve adalet ilkeleri çerçevesinde atılması gerektiğini savunmaktayız.

Millî birlik ve gelecek... Sayın üyeler, terör kırk yılı aşkın süredir

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 12

toplumumuzda acılar üretmiş ancak buna rağmen milletimiz bir iç savaşa sürüklenmemiş, ortak vicdanımız bizi ayakta tutmuştur; bu bin yıllık kardeşlik hukukunun gücüdür. Bugün artık önümüzde tarihî bir fırsat vardır; Sayın Bahçeli'nin vizyonu, Sayın Cumhurbaşkanımızın kararlılığı ve milletimizin desteğiyle "terörsüz Türkiye" hedefine ulaşabilecek bir hâle gelmişizdir; adalet ile Anayasa'nın çizdiği sınırlar içinde kalarak bunu başarabiliriz. Bu birlik ve beraberlikten alınan güçle ekonomik, sosyal, siyasi ve diplomatik alanda elde edeceğimiz kazanımlar daha ileriye taşınacak, Türk ve Türkiye Yüzyılı inşa edilecektir. Terörsüz Türkiye akıl, vizyon, emek ve sabırla, vatan ve millet aşkıyla, milletimizin her ferdini kucaklama anlayışıyla ve devlet aklıyla yürütülen hayırlı bir sürecin ürünü, doğru zamanda atılan doğru adımların başarısı olacaktır. Terörsüz Türkiye milletimizin özlemle beklediği bir gelişme, daha müreffeh ve daha huzurlu bir geleceğin müjdecisi, kalıcı barışın ve lider ülke Türkiye'nin habercisidir.

Sonuç olarak, Ankara 2 No.lu Barosu hukuk camiası olarak görevimiz, bu sürecin hukuki teminatını sağlamak, insan haklarını korumak, adaletin tecellisine katkıda bulunmaktır. Bizler biliriz ki adalet olmadan huzur olmaz, hukuk olmadan barış olmaz, birlik olmadan da güçlü bir gelecek olmaz. Cumhuriyetimizin 2'nci yüzyılında terörsüz Türkiye hedefi yalnızca siyasi bir iddia değil, hepimiz için anayasal, hukuki, ahlaki bir görevdir. Allah bizleri doğruluktan ayırmasın, sabır ve adalet nasip etsin.

Toplantımızın hayırlara vesile olması dileğiyle, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Şimdi söz sırası Bingöl Barosu Başkanı Sayın Yusuf Ketenalp'te.

Buyurun Sayın Ketenalp.

BİNGÖL BAROSU BAŞKANI YUSUF KETENALP - Teşekkür ederim.

Sayın Başkanım, değerli Komisyon üyeleri ve basın emekçileri; sizleri şahsım, baromuz ve kentimiz adına saygıyla selamlıyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında bu topraklara barışı, kardeşliği getirecek, millî dayanışmayı pekiştirecek adımların atılacağı bu Komisyona davet edilmiş olmaktan memnuniyetimi ve şükranlarımı iletiyorum.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 13

22 Ekim 2024 tarihinde Sayın Devlet Bahçeli'nin Mecliste partisinin grup toplantısında yaptığı konuşmayla, yine akabinde siyaset kurumunun verdiği mesajlardan sonra yeni süreçle ilgili bilgi sahibi olduk. Daha önce de ülke olarak deneyimlediğimiz benzeri süreçler bir şekilde olumsuz sonuçlanmış ise de bugün süreç hem siyasi partilerde hem de toplum tabanında birbirinden farklı düşünen insanlardan aldığı destekten ötürü umut vericidir ve önceki süreçlerden bu yönüyle de farklıdır. Bugünkü süreç, aslında bu ülkenin birlik ve beraberliği için, barış ve kardeşliği için atılmış büyük bir adımdır. Kuşkusuz, atılan bu büyük adımın temel hak ve hürriyetler ile yine Komisyonun adında yer alan "demokrasi" en temel kısmını oluşturmaktadır. Zira, Kürt meselesi aynı zamanda bir demokratikleşme meselesidir. Sürecin nihayete ermesiyle sağlanacak barışla aslında demokrasinin önündeki engellerin de kalkmış olacağını hep birlikte görmüş olacağız.

Öncelikle, bir hukukçu olarak, bir Baro Başkanı olarak temel hak ve hürriyetlerin önemini vurgulayarak, bu sürecin ihtiyacı olan şey, köklü ve demokratik adımların toplum tabanından başlayarak tüm kesimlere yansımaları ve her bireyin bunu gündelik yaşamında hissetmesidir. Bu bağlamda, Anayasa'da eşit vatandaşlık ve yurttaşlık güvence altına alınmalı, buna hâle getirecek uygulamalar sona erdirilmelidir. Kürtçe, Zazaca ve bu topraklarda konuşulan diğer tüm diller üzerindeki baskının kaldırılarak kamusal alanda kullanılması için teşvik edilmesi, dillerimizin yaşatılması için buna yönelik çalışmalar yapılması gerekir. Şu anda aranızda bulunan ve Zazaca konuşan belki de tek birey olmam hasebiyle kadim bir dil olan ana dilim Zazacanın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu da belirtmek isterim.

Toplumsal barış için ortak tarihsel ve kültürel çalışmaların yapılması, buna yönelik projelerin hayata geçirilmesi gerekir.

Cezaevlerinde bulunan ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık ve yaşam hakkı gözetilerek infaz koşullarının insan onuruna ve evrensel hukuk ilkelerine uygun hâle getirilmesi gerekir.

Yargının bağımsız ve tarafsız bir şekilde işlemesi sağlanmalı, Anayasa Mahkemesi kararları hüküm yorumlaması yapılmadan uygulanmalı ve ülkemizin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bağlayıcılığı dikkate alınarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları uygulanmalıdır. Yapılan

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 14

araştırmalarda toplumda çok düşük oranlarda olan adalete güven duygusu da bunlarla birlikte arttırılmalıdır.

Halk iradesini hiçe sayan kayyum uygulamaları demokrasinin temel taşı olan seçme ve seçilme hakkı ilkelerinin ihlalidir. Kayyum uygulamalarının sonlandırılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı, ayrıca yerel yönetimlerin de güçlendirilmesiyle halkın doğrudan yönetime katılması sağlanmalıdır.

Ekonomik, sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi için tarım, hayvancılık projeleri ile sanayi kuruluşlarına destekleme sağlanması ve iş yaşamına yeni atılacak kişilere istihdam alanları, spor ve kültürel proje imkânlarının da tanınması gerekmektedir.

Son olarak, ülkemizde bulunan tüm kesimlerin sürece dahli sağlanarak demokratik ve çoğulcu bir anayasa da yapılmalıdır.

Değerli Başkanım, Kıymetli Komisyon üyeleri; gelinen nokta, verilen çaba çok kıymetlidir ancak gidilecek daha yol vardır. Bu topraklarda birliğin, kardeşliğin ve barışın hâkim olacağına ben şahsen inanıyorum. Sözlerimi de Mevlâna'nın şu sözleriyle bitirmek istiyorum: "Bir gün gelir, açmaz dediğin çiçek açar, gitmez dediğin dertler gider, bitmez dediğin zaman geçer; hayat öyle bir sır ki önce şükür, sonra sabır, sonra da inanmak gerekir."

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Şimdi Diyarbakır Barosu Başkanı Sayın Abdulkadir Güleç'e söz veriyoruz.

Buyurun Sayın Güleç.

DİYARBAKIR BAROSU BAŞKANI ABDULKADİR GÜLEÇ - Teşekkür ediyorum.

Sayın Başkan, Değerli Komisyon üyeleri; Diyarbakır Barosu adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Komisyonunuzun bu toplantısına Diyarbakır Barosunu davet etmenizden duyduğum memnuniyeti belirtir, davet için içtenlikle teşekkür ederim.

Değerli Baro Başkanımız Tahir Elçi'nin Kürt meselesinin demokratik ve barışçıl yollarla çözümünü için yürüttüğü hukuk ve insan hakları mücadelesinin kıymetini bugün bir kez daha anlıyoruz. Burada sevgili Başkanımız Tahir Elçi'yi

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 15

bir kez daha saygı ve özlemle anıyor, bütün sivil ölümlerin ve faili meçhul cinayetlerin aydınlatılmasını, faillerin bağımsız ve tarafsız bir yargı önünde yargılanmasını ve hesap vermesini ve geçmişle yüzleşmenin sağlanmasını diliyor ve umut ediyorum.

Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında kurulan Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun çalışmalarının ülkemizin yakın tarihine ilişkin önemli bir hafıza oluşturacağını ve bunun son derece kıymetli olduğunu özellikle vurgulamak isterim. Ancak bu Komisyonun yalnızca bir hafıza oluşturmanın ötesine geçerek aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini de düşünüyoruz. Aynı zamanda etkin bir rol üstlenerek, yapılan aktarımlar, yürütülecek çalışmalarla hem Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin hem de Kürt meselesinin barışçıl yollarla çözümünün âdeta bir mutfağı hâline gelmesi bizce büyük önem taşımaktadır.

1 Ekim 2024'te başlayan süreç, 11 Temmuz 2025'te Irak Kürt federe bölgesinin Süleymaniye kentinde PKK'nin üst düzey yöneticileri ve üyelerinin silahları yakmasıyla önemli bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Düzenlenen silah bırakma töreni Kürt meselesinin şiddet yoluyla çözümü anlayışının terk edildiğini göstermekte ve kalıcı barışın kapısını aralamaktadır. Bu gelişme, cezaevlerinde tutulan binlerce kişiyle Avrupa'da, yurdundan uzakta âdeta sürgün hayatı yaşayan yurttaşların toplumsal ve siyasal yaşama yeniden katılımını sağlamak amacıyla özel bir yasanın çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır.

Sayın Başkan, toplumsal psikolojiyi olumlu etkilemenin yolu katkı sunabilecek herkesin bu sürece katılmasından ve kimseyi dışlamamaktan geçmektedir. Ne var ki Kürtlerin en demokratik ve meşru talepleri yanlış algılar üzerinden kimi kesimlerce nefret diliyle reddedilmiş, bu da toplumu derin biçimde ayrıştırmıştır. Kürtler yalnızca hak arayışlarını dile getirdikleri için âdeta düşmanlaştırılmış, talepleri ise çeşitli yaftalamalarla itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır. Komisyonunuz ayrıştırıcı bu dili reddederek toplumsal kesimleri yeniden bir araya getirmeli, barışın dilini, çözümün dilini, hukukun ve demokrasinin evrensel değerlerini esas alan kapsayıcı bir anlayışla bu süreci geliştirmelidir.

Sayın Başkan, bir önceki oturumda Diyarbakırlı bir barış annesi evladına dair acısını Kürtçe anlatmak istediğinde buna izin verilmemesi aslında Kürt

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 16

meselesinin özünü de bizce ortaya koymaktadır. Bir annenin evladına dair acısını en iyi bildiği diliyle anlatabilmesi insani ve temel bir haktır. Diyanet İşleri Başkanlığının 8 dilde yayımladığı hutbenin Kürtçe yayımlanmaması Kürtler açısından, Kürt yurttaşlar açısından incitici bir durumdur. Kadınların can güvenliğinin tesisi amacıyla geliştirilen KADES uygulamasına Kürtçe dilinin eklenmesi Diyarbakır Baromuzca açılan dava sonucu gerçekleşmiştir.

Sayın Başkan, Meclis, halkın ve milletin sesi olan en temel kurum olarak böyle bir dilin kullanımına inisiyatif alarak izin verebilseydi bu tutum Kürtçenin normalleşmesi ve barışın dili olması bakımından çok kıymetli bir adım olabilirdi. Kısıtlayıcı düzenlemelere rağmen kamusal alanda da kısmen kullanılan bu dil hayatın içinde zaten varlığını sürdürmektedir. Bu sorunların bir daha yaşanmaması Kürtçe ana dilde eğitim hakkının tanınmasıyla mümkündür. Devlet artık Kürtçeyle barışmalıdır.

Sayın Başkan, bu Komisyon her ne kadar Meclis çatısı altında dahi olsa kendine özgü bir çalışma programı doğrultusunda hareket edebilmelidir. Kürt meselesinin çözümü tarafların kendisini hiçbir kısıtlama ve sansür olmaksızın anlatabilmesiyle mümkündür. Gerçeğin birinci ağızdan doğru anlatımı diğer tarafı da dinlemeye ve anlamaya teşvik edecektir. Çok açıktır ki bu toplumun birbirini dinlemeye ve anlamaya ihtiyacı vardır. Bunu başarmadan atılacak adımlar toplumda belli bir kırılma noktaları yaratarak bizleri geri dönüşü olmayan yollara sevk edebilir. Yaşadığımız bu yeni süreçte Kürt meselesinin demokratik ve barışçıl yollarla çözümü için Mecliste kurulan Komisyon geçmişle yüzleşme ve hakikatin ortaya çıkarılması amacıyla gerekli alt komisyon ve mekanizmaları da oluşturmaktadır. Güney Afrika, Kuzey İrlanda ve birçok benzeri süreçler bize çokça deneyim sunmaktadır. Bu süreç yalnızca toplumsal barışın ve adaletin tesisi açısından değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın sağlıklı biçimde kayıt altına alınması açısından da hayati bir önem taşımaktadır.

Dünya deneyimleri, benzer çatışma ve toplumsal travma süreçlerinde kurulan hakikat ve uzlaşma komisyonlarının hem toplumsal uzlaşmayı hem de hukuki süreçleri desteklediğini göstermekte olup bu deneyimler Türkiye'deki çözüm sürecine önemli veriler ve yöntemler sunmaktadır. Bu kapsamda acil ve somut adımlar gereklidir. Öncelikle Anayasa Mahkemesi kararlarının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması mevcut Anayasa'ya göre

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 17

zorunludur. Bu kararların uygulanmaması nedeniyle cezaevinde tutulan Sayın Selahattin Demirtaş, Osman Kavala, Can Atalay, Bekir Kaya, Figen Yüksekdağ ve benzeri birçok mahpusun tahliyelerinin sağlanması ilgili Komisyonun öncelikli önerileri arasında yer almalıdır.

Hasta mahpusların durumu son derece kritiktir ve buna dair Diyarbakır Barosu olarak birçok kez çağrıda bulunduk. Hasta mahpusların tahliye edilmelerini mümkün kılacak düzenlemelerin yapılması aciliyet arz etmektedir. Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu kararı, şartla salıverme tahliyelerinin önünü kesen uygulamaya dönüşmüş durumdadır. Bu uygulamadan derhâl vazgeçilmeli, Kurul yeniden yapılmalı, hukukçuların ağırlıkta olduğu bir Kurul hâline getirilmelidir.

Uygulamada sıkça rastladığımız, âdeta bir gelenek hâline gelen belediyelere kayyum atamalarına, belediye başkanlarının görevden alınma uygulamalarına son verilmeli, seçilmiş kişiler görevlerine iade edilmelidir.

Sayın Başkan, kıymetli üyeler; Türkiye kırk beş yıldır darbe anayasasının gölgesinde yaşamaktadır. Bu Anayasa darbenin otoriter ruhunu, tekçi zihniyetini koruyarak toplumsal barışı, eşit yurttaşlığı ve çoğulcu toplumsal yapımızı güvence altına alamamaktadır. Yeni bir anayasa artık bir tercih değil, tarihsel ve toplumsal bir zorunluluktur. Toplumsal uzlaşya dayalı, özgürlükleri esas alan ve herkesin kendini eşit yurttaş olarak görebileceği bir anayasa; ana dilde eğitimin önünü açacak, 1921 Anayasası'nda yer alan ademimerkeziyetçi ruhu esas alan bir anlayışı hayata geçirecek ve Kürt meselesinin barışçıl çözümüne imkân sağlayacaktır. İşte bu, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve kalıcı toplumsal barış için en acil ve hayati adımdır.

Yeni bir anayasayla birlikte Seçim Yasası ve Siyasi Partiler Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, İnfaz Kanunu başta olmak üzere birçok kanunda gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalı; Meclisin sadece iktidarın veya birinci partinin değil, muhalefetin de etkin rol alabildiği, halkın gerçek sesini yansıtan ve politika üreten yasama organı olarak işlev göreceği bir mekanizmaya dönüştürülmesi sağlanmalı ve Türkiye'nin demokratikleşmesine katkı sunacak, Kürt meselesinin çözümsüzlüğünden kaynaklı çekince koyduğu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'yle ilgili koyduğu

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 18

çekinceler kaldırılmalı ve bununla ilgili toplumsal barışı ve eşit yurttaşlığı güçlendirecek adımlar atılmalıdır. Mevzuat yeniden gözden geçirilerek uluslararası sözleşmelere uygun hâle getirilmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

DİYARBAKIR BAROSU BAŞKANI ABDULKADİR GÜLEÇ - Kadın özgürlüğünü esas alan, çocukları ve kadınları şiddete karşı gerçek manada koruyacak yasal önlemler yaşama geçirilmelidir.

Kürt meselesiyle ilgili, Türkiye'nin demokratikleşmesiyle ilgili en çok mesai harcayan, fikir üreten Barolardanız. Bu konuyla ilgili aslında çok ciddi çalışmalarımız var, burada süre kısıtlı olduğu için ifade edemedim ancak biz Türkiye'de Kürt meselesi bağlamında "Toplumsal Barış için Hukuki Gereklilikler ve Öneriler" adlı çalışmamızı Sayın Meclis Başkanına takdim etmek istiyoruz.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Bu Komisyonun Kürt meselesinin demokratik ve barışçıl çözümüne, Türkiye'nin demokratikleşmesine ve yargının bağımsızlığına katkı sunacağına inanıyor, çalışmalarınızda üstün başarılar diliyorum.

Saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum Sayın Güleç.

Şimdi sözü Hatay Barosu Başkanı Sayın Hatay Tut'a bırakıyoruz.

Buyurun.

HATAY BAROSU BAŞKANI HATAY TUT - Sayın Komisyon Başkanım, sayın Komisyon üyeleri; bugün burada, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu çalışmalarına katkı sunmak üzere bulunmaktan onur ve mutluluk duyuyorum. Burada yalnızca Hatay Barosu Başkanı olarak değil, aynı zamanda 6 Şubat depreminde meslektaşlarını, akrabalarını, arkadaşlarını ve sevdiklerini yitirmiş bir depremzede yurttaş olarak da bulunuyorum.

Depremin ardından Hatay'da ve diğer afet bölgelerinde yaşanan dayanışma örnekleri milletimizin birlik ve beraberlik ruhunun en somut göstergelerinden biri olmuştur. Din, dil, ırk, mezhep, siyasi görüş gözetmeksizin insanların birbirine yardım ettiği o günlerde yaşanan birliktelik aslında bu

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 19

Komisyonun ruhunu oluşturan değerlerin ta kendisidir. O nedenle, bizler burada yalnızca yasaları değil, bu toprakların vicdanını ve kardeşlik kültürünü de temsil etmek zorundayız.

Türkiye, yüzyıllardır farklı etnik kimliklerin, inançların ve kültürlerin bir arada kardeşçe yaşadığı bir mozaiktir. Bu zenginlik aynı zamanda bizim en büyük gücümüzdür. Uzun yıllardır yanı başımızda, komşumuz Suriye'de yaşanan iç çatışmalar Suriye'yi bölünme sürecine kadar götürmüştür. Ülkemizden birkaç yüz kilometre uzakta bulunan Filistin'de yaşanan soykırım ve insanlık dramı, bizlere birlik ve beraberliğin ne denli önemli olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır. Bu nedenle, iç barışımızı ve toplumsal uzlaşımızı güçlendirmek, dış tehditlere ve emperyalist güçlere karşı daha dirençli bir toplum inşa etmek için el ele vermeliyiz.

Terör, onlarca yıldır ülkemizin en büyük sorunlarından biri olmuştur. Ancak bugün terörün sona erdirilmesi ve kalıcı barışın tesis edilmesi için tarihî bir fırsatın eşiğindeyiz. Terörsüz bir Türkiye hayali artık daha yüksek sesle konuşulabiliyor. Tam da bu nedenle, atılacak adımların çok dikkatli, adil, kapsayıcı ve kararlı olması gerekmektedir. Bu süreçte toplumsal kardeşlik ve uzlaşma kültürünü yok saymamak, aksine daha da güçlendirmek zorundayız. Ancak tüm bunlar yapılırken çok önemli bir hassasiyetin altını çizmek istiyorum: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun kuruluş amacı toplumsal barışı sağlamak, terörsüz bir gelecek kurmak ve farklı kesimler arasında güven köprülerini inşa etmektir. Bu süreçte kamuoyunda zaman zaman gündeme getirilen ve toplumda endişeye yol açan en önemli başlıklardan biri Anayasa'mızın ilk dört maddesiyle ilgili olası bir değişiklik korkusudur. Bu maddeler yalnızca hukuki bir çerçevede değil, aynı zamanda milletimizin ortak paydası ve birlikte yaşama iradesinin temelidir. Bu ilkelerin müzakere konusu yapılması toplumsal barışa hizmet etmeyecektir, bu sebeple Komisyonun gündeminde hiçbir şekilde olmamalıdır. Bununla birlikte sürecin inandırıcılığını zedeleyen ve toplumun geniş kesimlerinde ciddi soru işaretleri doğuran bir tabloyla da karşı karşıyayız. Bir yandan teslim olan terör örgütü üyeleriyle ilgili nasıl bir hukuki yaklaşım sergileneceği konuşulurken, diğer yandan seçilmiş belediye başkanlarının yerine idari tasarruflarla kayyum atanması, hatta terör iltisaki iddialarıyla henüz soruşturması tamamlanmamış kişilerin tutuklu olarak

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 20

yargılanması ciddi bir çelişki yaratmaktadır. Toplum bu çelişkili uygulamalara anlam verememektedir. Eğer gerçek anlamda bir toplumsal barış süreci yürütülecekse bu sürecin yalnızca belirli gruplara ya da bölgelere değil, tüm yurttaşlara, tüm siyasi yapılara eşit mesafede yürümesi gerekmektedir. Bu nedenle, Komisyonun çalışmalarını sürdürürken kayyum uygulamalarının sona ermesi, uzun tutuklulukların gözden geçirilmesi ve tüm süreçlerin hukuk çerçevesinde ilerlemesi yönündeki beklentinin altını çiziyor, halkın vicdanını rahatlatacak somut adımların ivedilikle atılmasını temenni ediyoruz. Gerçek toplumsal barış tüm topluma eşit yaklaşan, adaletli ve samimi bir iradeyle ancak sağlanabilir. Barış inşa edilirken bazı kesimleri dışlamak veya cezalandırmak hem adaletsizlik doğurur hem de sürecin güvenilirliğini zedeleyecektir. Barış süreci yalnızca silahların susmasıyla değil, düşüncenin özgürleşmesiyle, ifade hürriyetinin güvence altına alınmasıyla mümkündür. Bu nedenle barış akademisyenlerinin, gazetecilerin ve düşünce suçlusu kabul edilen kişilerin tutuklu yargılanması toplumsal uzlaşma çabalarıyla açıkça çelişmektedir. Bu düşüncelerinden dolayı işinden olanların bu süreçle birlikte derhâl işlerine iade edilmeleri gerekmektedir. Bir ülkede barıştan söz edilecekse önce kalemlerin serbest olması gerekmektedir; bir kere, açıklamak suç değil demokrasinin temelidir. Bu bağlamda tutuklu yargılamaların son bulması ve düşünceye özgürlük sağlanması, barış sürecinin samimiyeti açısından hayati önem taşımaktadır. Bu aşamada önemle ifade etmek isteriz ki Anayasa'da tanımlı barışçıl protesto hakkının uygulamada önündeki tüm idari engellerin kaldırılması gerekmektedir.

Türkiye farklı etnik kimliklerin, inançların ve kültürlerin bir arada yaşadığı, yüzyılların deneyimine sahip bir ülkedir fakat yıllardır süren terör sadece can kayıplarına yol açmakla kalmamış, toplumsal bağlarımızı, huzurumuzu ve güven duygumuzu da zedelemiştir. Şimdi ise terörün sonlanmasına dair bir irade gelişmişken elimizdeki bu tarihî fırsatı akılla, hukukla ve adaletle değerlendirmek zorundayız. Bu komisyon ülkenin tamamına dair adalet ve eşitlik beklentisini de göz önünde bulundurmalıdır. Toplumsal barış ancak eşit temsiliyetle, tarihsel olarak dışlanmış ya da görmezden gelinmiş tüm kesimlerin sürece dâhil edilmesiyle mümkün olabilir. Ayrıcalıklı olmayan, sesini duyuramayan tüm bu grupların hak talepleri de bu sürecin doğal ve

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 21

vazgeçilmez bir parçası olmalıdır.

Bu süreçte şehit ailelerimizin ve yıllarca terörle mücadele eden güvenlik güçlerimizin kayıplarını ve fedakârlıklarını unutmamak, terörle mücadelede büyük fedakârlık göstermiş kesimlerin hassasiyetlerini gözetmek en önemli sorumluluklarımızdandır. Bugün atılacak her adım "Biz ne için savaştık?" sorusuna verilecek en güçlü cevap olmalıdır bir daha kimsenin ölmemesi için, adalet ve huzur içinde yaşanacak güçlü bir Türkiye için. Barış, geçmişi silmek değil, geçmişin acılarını geleceğe ışık tutacak bir sorumluluğa dönüştürmektir. Şehitlerimizin aziz hatırasına saygının en anlamlı yolu artık yeni şehitler vermeyeceğimiz bir gelecek kurmaktır. Bu nedenle, barış süreci yürütülürken şehit ailelerinin ve gazilerimizin onurlu duyguları ve hassasiyetleri mutlaka gözetilmeli, bu kesimler sürecin dışında bırakılmamalı, bilakis sürece ortak edilmelidir. Komisyonun çalışmaları sadece bir barış süreci değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm sürecidir.

Bu komisyon tarihî bir sorumluluk taşımaktadır. Burada oluşturulacak ilkeler yasal zemine kavuşmazsa toplumda beklenti yerini kırılganlığa bırakacaktır. Ceza ve infaz yasalarında yapılacak düzenlemeler hukuk devleti ilkeleri içinde denge ve denetim gözetilerek hazırlanmalıdır. Komisyonun amacı doğrultusunda toplumun beklentisi hukuki düzenlemeler konusunda somut adımlar atılmasıdır. Sürecin iyi niyetli temennilerin ötesine geçmesi, yasal zemine oturtulması elzemdir. Yapılacak düzenlemeler hakkında netlik sağlanmalıdır, hukuk belirsizliği kaldırmaz. Bu süreç sonunda yaşanacakları teslim olanın da mağdurun da toplumun da bilmeye hakkı vardır. Hukuki belirlilik sağlanmalı, teslim olan, silahı bırakmış ve şiddete karışmamış kişilere yönelik şeffaf, denetlenebilir ve hukuk temelinde düzenlemeler yapılmalıdır.

Bugün hepimiz tarihsel bir sorumluluğun taşıyıcısıyız. Bu Komisyonun önerileri yalnızca Meclis raflarında kalmamalı, yasalaşmalı, adım adım uygulanmalı ve tüm kamuoyuyla açık şekilde paylaşılmalıdır. Komisyonun toplumun daha geniş kesimleriyle temas kurması, STK'lerin, baroların, akademisyenlerin, mağdur yakınlarının ve tüm siyasi partilerin sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Şeffaflık ve katılımcılık olmadan güven inşa edilemez. Hatay Barosu olarak bizler bu tarihî sürece katkı sunmaya, Anayasa, yasalar ve hukuk çerçevesinde çözümün bir parçası olmaya, barışçıl ve hukuki yollarla bu

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 22

sürece destek vermeye hazırız. Bu süreçte, geçmişin acılarını unutmadan, geleceğe umutla bakarak, birlik ve beraberlik içinde hareket etmeliyiz. Hukuk devleti ilkeleri içinde yürüyen adil, samimi bir süreç hem kaybettiklerimize saygının göstergesi hem de geleceğimize borcumuzdur. Terörsüz, adil ve barış içinde bir Türkiye mümkün.

Sözlerimi evrensel şairimiz Nazım Hikmet'in dizeleriyle bitirmek istiyorum: "Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine. Bu hasret bizim!"

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Şimdi söz sırası İstanbul 2 No.lu Barosu Başkanı Sayın Yasin Şamlı'ya aittir.

Buyurun Sayın Şamlı.

İSTANBUL 2 NO.LU BAROSU BAŞKANI YASİN ŞAMLİ - Türkiye Büyük Millet Meclisimizin Değerli Başkanı, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonumuzun sayın üyeleri, değerli milletvekilleri; sizleri saygıyla selamlıyor, gönül coğrafyamızın tamamını etkileyecek tarihî görevinizde muvaffakiyetler diliyorum.

Başta Cumhurbaşkanımız olmak üzere terörsüz Türkiye projesini planlayan, icra eden, katkı sunan herkese teşekkür ediyorum.

Terörsüz Türkiye projesi, barış ve kardeşlik duygularının perçinlenerek özgür iradeyle gelecek inşasıdır, milletimizin kendi geleceğini tanzim etme çabasıdır, emperyalizme bir başkaldırıdır; bu yönüyle de çok kıymetlidir.

Sayın Başkan, değerli vekiller; coğrafyamızdaki terör eylemleri ve çatışmalar ülkemize, milletimize, barış ve kardeşliğimize zarar vermekle kalmayıp emperyalistlerin bölgemiz üzerindeki karanlık ve kanlı emellerine de hizmet etmektedir. Darbelerin, vesayet odaklarının, terörün planlayıcısı ve uygulayıcısının esas itibarıyla emperyalistler olduğu artık bugün herkes tarafından bilinmektedir. Bugün bir terör devletinin Gazze'de yaptığı soykırım, ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkede yapılan darbeler, Türkiye'de, İran'da, Irak'ta, Suriye'de, Libya'da, Tunus'ta, Afganistan'da, Pakistan'da, daha birçok ülkede yapılan terör eylemleri esas itibarıyla bir bütünün parçalarıdır. Milletimiz ve devletimiz terörsüz Türkiye projesiyle bölge ülkelerinin sınırlarını

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 23

değiştirmeyi, yeni kukla devletler ihdas etmeyi, bölgedeki çatışma ve savaşları sürekli kılmayı hedefleyen kirli emperyalist planları bildiğini ve bunlara asla müsaade etmeyeceğini ortaya koymuştur. Emperyalistlerin yakın tarihimizde bürokrasi içerisine yerleştirdiği etki ajanlarının kasıtlı uyguladığı hak ihlallerine, kışkırtmalarına rağmen Türkler ve Kürtler hiçbir zaman birbirlerine öteki olarak bakmamıştır, millet kavramına etnik bir anlam yüklememiş ve kendilerini tek millet olarak, İslam milleti olarak tanımlamışlardır. Bu kopmaz inanç bağı en büyük hazinemiz olarak görüyorum. Dinimiz bize adaleti, barışı, kardeşliği, barış içinde bir arada yaşamayı emretmiştir. "İnsanların en hayırlısı insanlara en faydalı olandır." prensibi bugün de yolumuzu aydınlatmaya devam etmektedir. Milletimiz tarih boyunca farklı inançları, dilleri ve kültürleri bir arada yaşatmayı başarmıştır. Yüzyıllar boyunca adaletin ve hakkaniyetin timsali olmuş bir gelenekten geliyoruz. Atalarımız farklı dinlere ve etnik gruplara ait halkları asırlarca barış içinde, bir arada yaşatmış, bu tecrübe bütün dünyaya örnek teşkil edecek niteliktedir. Tarihî tecrübeden de ilham alarak bugün daha büyük hamleler yapılabilir, dünyaya ve bütün insanlara örnek teşkil edecek uygulamalar başarılabilir. Terörsüz Türkiye projesinin başarısı yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını değil, bütün gönül coğrafyamızı etkileyecek, barışı, kardeşliği perçinleyecek, refahı artıracaktır; karanlık, kanlı, kirli emperyalist planların önünde en büyük engel olacaktır. Emperyalist müdahaleler ortadan kaldırıldıktan sonra bireysel hak ve özgürlükler konusunda cesur adımlar atılabilir. Bu adımlar bir yandan her türlü gelişmeyi tahkim edecek, bir yandan vatandaşlarımızı memnun edecek, diğer yandan ise emperyalistlerin faaliyet ve istismar alanlarını daraltacaktır. Devlet olmak büyük bir sorumluluk gerektirir. Devletimiz adaleti ve merhametiyle süreçte rol alacak, katkı sağlayabilecek herkesi cesaretlendirmelidir; gücüyle ise süreci akamete uğratacak girişimleri caydırmalıdır. Süreçte görev alan herkes sorumluluk bilincinin gereği olarak her vesileyle kararlılığını ve gayretini ortaya koymalıdır. Terör eylemlerine katılmamış vatandaşlar hakkında mevzuat düzenlemeleri yapıp güven artırıcı önlemler alınmalıdır. Bu noktada, bir denge olarak kamu vicdanının hassasiyetleri de gözetilmelidir. Bu tür denge gerektiren konularda herkes saygılı davranmak, süreci zorlaştıracak dil ve üsluptan kaçınmak zorundadır. Bazı hususlar ise zamana ve toplumun ortak kabulüne bırakılmalıdır. Ayırıştırıcı,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 24

ötekileştirici, çatışmacı dil ve üsluptan uzak durulmalıdır. Yakın tarihimizde ve günümüzde bazı şahısların münferit uygulama ve tavırları bir kesime mal edilerek tartışma ve çatışma zeminleri oluşturulmamalıdır. Manipülasyonlara, tezvira ve süreci çeşitli yöntemlerle zehirlemek isteyenlere fırsat vermemek için kamuoyu periyodik olarak süreç hakkında bilgilendirilmelidir; kararlılık her defasında vurgulanmalıdır. Sürecin kazanımları yeni, sivil, hak ve özgürlükleri önceleyen bir anayasayla taçlandırılmalıdır.

Sayın Başkan, değerli üyeler; terörün tamamen Türkiye'nin gündeminden çıkarılması, toplumsal huzurun tam olarak tesisi, millî birlik ve kardeşliğin pekiştirilmesi yalnızca ülkemiz ve bölgemizin değil bütün insanlığın yararına olacaktır. Bizim sorumluluğumuz yalnızca bugüne dair değil geleceğe dair de bir sorumluluktur. Terörsüz Türkiye ve nihayetinde terörsüz bölge projesi zamanı ve sınırları aşan büyük bir projedir. Bu sürecin başarıya ulaşması günümüz insanına hizmetimiz, gelecek nesillere ise görevimizdir. Bize düşen görev tarihimizden aldığımız ilham ve kararlılıkla cesur ve adil adımlar atabilmektir.

Sözlerime son verirken hukukçu sorumluluğu bilinciyle baromuzun sürece her türlü katkıyı vermeye hazır olduğunu ifade ediyor, sizleri bir kez daha saygıyla selamlıyor, bu tarihî vazifeyi ifa eden çalışmalarınızda tekrar başarılar diliyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Değerli arkadaşlar, buradaki konuşmalar sırasında baro başkanlarımızın çok kıymetli fikirleri ortaya çıktı ancak anlaşılıyor ki bu fikirleri daha detaylı, özellikle sürecin yasal altyapısıyla ilgili hususlardaki tekliflerinizi daha detaylı olarak hazırlayarak bunları Komisyonumuza ulaştırmanızı, bunların da Komisyonun resmî kayıtları altına alınmasını sizlerden istirham ediyoruz. Eğer bu çalışmalarını da bize ulaştırırsanız değerli bir katkı sunmuş olursunuz.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, böylece bu oturumun birinci bölümünü tamamlamış olduk.

Oturuma on dakika ara veriyoruz, ondan sonra diğer baro başkanlarımızı dinleyeceğiz.

Kapanma Saati: 15.28

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 25

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 15.54

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Komisyonumuzun 6'ncı Toplantısının İkinci Oturumunu açıyorum.

Şimdi sözü Malatya Barosu Başkanı Sayın Onur Demez'e bırakıyorum.

Buyurun Sayın Demez.

MALATYA BAROSU BAŞKANI ONUR DEMEZ - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Sayın Komisyon Başkanım, Sayın Komisyon üyeleri, kıymetli katılımcılar; sizleri en içten saygılarımla selamlıyorum.

Feraset ve basiretin pek güzel örneği gösterilerek teşkil edilen Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonuna nazik davetleriniz için Malatya Baro Başkanı olarak şükranlarımı sunuyorum.

Asırlardır birlikte yaşama geleneğine ve arzusuna sahip olan milletimizin devamlılığını esas alan ve oldukça ehemmiyet taşıdığını düşündüğümüz Komisyonumuzun varlığını ve sürekliliğini son derece kıymetli bulduğumuzu belirtmek istiyorum.

Birçok rengin birlikte ve huzurla yaşadığı Malatya ilinden katılan bir katılımcı olarak ülkemizin genelinde oluşan bu iklimin milletimizin selameti ve yarınları açısından oldukça değerli olduğunu vurgulamak isteriz. Toplumsal bütünleşme yönünde oluşan bu meşruiyet ikliminin devamı ve sonuca ulaşması bakımından bir kısım cesur adımların atıldığını görüyoruz. Aziz milletimizin bağrında barındırdığı etnik köken, mezhep, dinî inanış fark etmeksizin tüm kesimleriyle entegrasyonu ve bu entegrasyonun sağlanması için devletimizin kademe ve kadrolarının tamamının birlikte hareket etmesi sürece katkı sağlayacaktır görüşünderiz. Bugüne dek tevarüs etmiş olan millî, dinî ve geleneksel değerlerimize bağlılıkla, toplumsal vicdan ve hassasiyetleri de göz önünde bulundurarak, Anayasa'mızın temel ilkelerine riayet etmek suretiyle "Millî dayanışma ve kardeşlik." şiarını hedef edinerek temel hak ve özgürlüklerin

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 26

azami şekilde korunduğu, hoşgörü esasına dayalı ve tüm spekülasyonlardan, lümpen düşüncelerden etkilenmeksizin devam edegelen süreci devletimizin ali menfaatleri ve milletimizin refahı açısından gerekli görüyor ve sonuna kadar desteklediğimizi ifade etmek istiyoruz.

Bu noktada, bu önemli sürecin başlaması ve devamı adına mücadele gösteren Sayın Cumhurbaşkanımız başta olmak üzere Sayın Meclis Başkanımıza ve tüm Komisyon üyelerimize, siyasi parti liderleri ile devletimizin tüm kademelerine şükranlarımızı sunuyoruz. Devletimizin gösterdiği bu kararlı duruşla bahsini ettiğimiz iklim oluşmuştur.

Biz hukukçular yasal olanın aynı zamanda meşru olmasını güçlü bir şekilde bekleriz. Bu iklim ülkemiz ve milletimiz için önemli bir fırsat niteliğindedir. Yarınlarımızı inşa edecek bu fırsat gerek biz barolar ve hukukçular tarafından gerek sivil toplum kuruluşları gerekse de toplumun tüm katmanları tarafından desteklenmelidir. Sürece katkı sağlaması muhtemel adımların anayasal anlamda güvence altına alınan temel hak ve özgürlükleri esas alarak atılması ve süreç yönetiminde adalet ve hukuka olan güvenin her zamankinden daha önemli olduğunu ve bu güvenin sürece birebir katkı sağlayacağını belirtmek istiyoruz. Malatya Barosu Başkanı olarak, atılacak olan tüm adımlara aktif bir şekilde katkı sunacağımızı şimdiden belirtiyor ve bu sürecin hukuki zemin çerçevesinde şeffaflık ilkesiyle yürümesi gerektiğini düşünüyoruz. Meselenin siyasal, iktisadi, tarihsel, sosyolojik ve en önemlisi de hukuki tüm boyutları hakkında Kıymetli Komisyonun yeterince malumat sahibi olması ve bu malumat üzerinden giderek çözüme yönelik muhakeme yapılması önem arz etmektedir. Bu hususta, duygusal ya da politik taassuba kapılmadan ve yine tarih sayfamızda yerini alan "Kamu yönetiminde taassup olmaz, caiz değildir." ilkesine dayanarak gerekli çalışmaların kararlı bir şekilde müzakere edilmesini faydalı görüyoruz. Devletimizin ve konuya hukuk ekseninde yaklaşan hukuk insanlarının bugüne kadar yapmış oldukları iyileştirmeler, öneriler ve çözüm raporlarının da analiz edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Tarafların bu öz eleştirileri kristalize ederek yapılacak çalışmalara yansıtılmasını ve intibah edilmesini teklif ediyoruz. Bu hizmetiniz ve çalışmalarınızın tarihe geçeceğinden hiç kuşkumuz yoktur.

Sayın Başkanım, değerli üyeler; sözlerime son verirken geçmişten beri

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 27

birlikte yaşama kültürüne sahip olan milletimizin bundan sonra da yine adalet çatısı altında birlikte ve beraber yaşayacağına olan inancımızın tam olduğunu belirtmek isteriz. Biz hukukçular, demokrasiyi yaşatmanın ve kardeşliği güçlendirmenin en güçlü yolunun adalet ve hukukun üstünlüğünden geçtiğine inanıyoruz. Bu kapsamda, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi, milletimizin refah ve mutluluğunun teminatının da ancak ve ancak hukukun işlerliğiyle sağlanacağını düşünüyoruz.

Bu düşüncelerle hepimizi saygıyla selamlıyor ve ülkemizin yarınları adına kararlılıkla mücadele edeceğimizi bir kez daha vurguluyoruz.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim Sayın Demez.

Şimdi, söz sırası Mardin Barosu Başkanı Sayın Ahmet Duyan'dadır.

Buyurun Sayın Duyan.

MARDİN BAROSU BAŞKANI AHMET DUYAN - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, muhterem hazırun; hepimizi Mardin Barosu adına saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Kürt'ün, Türk'ün, Arap'ın, Süryani'nin, Ezidi'nin bir arada kardeşçe yaşadığı bir mozaikten geliyorum Sayın Başkanım. Bizler, bir arada kardeşçe yaşama iradesini uzun yıllardır sürdürmüş bir şehriz. Şehrimize hendekler kazıldığında o hendekleri hep birlikte kapattık, şehrimize bombalar düştüğünde Türk'ün yarasına Ezidi, Kürt'ün yarasına Arap, Arap'ın yarasına Süryani kardeşim merhem oldu. Umarım şehrimdeki bu hoşgörü esintisi en yakın zamanda uğruna her şeyi feda edebileceğimiz ülkemizde bir kasırgaya dönüşür. Buraya gelmeden önce tekrara düşmemek adına bizden önceki bütün toplantı tutanaklarını okuduk. Sayın Başkanın Mehmet Akif'le, Nazım'la, Ahmed-i Hani'yle başlaması dahi bizler için umut vericidir.

Sayın Başkan, öncelikle, süreci Mardin Barosu olarak sonuna kadar desteklediğimizi, bu süreçte üzerimize düşen her şeyi yapmaya hazır olduğumuzu açıkça beyan etmek isteriz. Ancak aynı özveriyi bütün siyasi aktörlerden de beklediğimizi bilmenizi isteriz. Bu kıymetli sürecin hiçbir siyasi veya kurumsal çıkarı heba edilmemesi gerekmektedir. Buraya gelen her temsilcinin rozetlerinden azade, bir sonraki seçimi düşünmeden hareket etmesini temenni ediyoruz. Kimse bu güzide Komisyonda başka, özel toplantı ve mitinglerde başka konuşma hakkına sahip değildir. Gerçekten de kritik bir süreç;

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 28

bu sürecin başarıya ulaşmaması hâlinde ülke ve bilhassa bölge olarak birçok acıyı yaşayacağımız da aşikârdır. Bu süreçten dolayı da içeride ve dışarıda birçok kişinin işsiz kalacağı, dolayısıyla provokasyonlarına da ülke olarak hazır olmamız gerektiğini açık bir şekilde beyan etmek isteriz.

Sayın Başkan, Kürtler tarih boyunca kardeş kavim bildiği, ömürleri boyunca onlarla eşit haklara sahip olacakları günü beklediği Türklerle birlikte hareket etmiştir. "Yedi düvel yurda saldırıyor." denildiğinde amasız fakatsız dillerini dahi anlamadıkları komutanların komutasına girip vatan savunmasına katılmışlardır ve o Kürtler bugün ülkenin demokrasiye, birliğe, dayanışmaya ulaşacağı günlerin temellerinde yer almaktadır. Bir Kürt evladı olarak bundan gurur duyuyorum.

Somut önerilerimize gelecek olursak, olmazsa olmazımız yargı bağımsızlığıdır. Toplantı tutanaklarında tutuklu gazeteciler, siyasiler, Gezi davası sanıkları için tahliye taleplerini büyük bir üzüntüyle okuduk. Bu, hukukun vefat vesikasıdır. Yasama organından tahliye talep edilmesi yargının bağımsız olmadığı delili değil de nedir? Bugün burada bir sorunu çözmek için toplanmışken dahi başka bir hukuksuzluk bir başka cephede devam ediyor. Ülkemizin hukuksuzluk havuzu boşalmıyor, âdeta devridaim oluyor. Dolayısıyla öncelikle yargı bağımsızlığı sağlanıp hukuki güvence altına alınması gerekmektedir.

Bir diğer önerimiz Sayın Başkan, "terör örgütü" tanımının muğlaklığı ve belirlenmesiydi. Ancak Sayın Emir yüksek lisans tezimizin sonuç bölümünü Sayın Komisyona önceki toplantıda aktardığından buraya detaylı bir şekilde girmeyeceğiz. Ancak "terör örgütü" tanımlamasının net bir şekilde ifade edilmesi gerekiyor. Tarih boyunca terör örgütü olarak bilinen herkes tarih boyunca siyasi iktidarların vicdanına bırakılmıştır. Bir yapının terör örgütü olup olmadığının siyasi iktidarların vicdanına değil, yargıya bırakılması gerektiği elzendir. Dolayısıyla bu muğlaklığın giderilmesi için evvela TMK mülga edilip Türk Ceza Kanunu'na yeni hükümler konulmalıdır.

Terör örgütlerinin ilanı, ülkemizde tarih boyunca bir sorun hâline gelmiştir. Aleyhe kanunun geriye yürümezliği ilkesi gereği bir yapının veya kişinin terör örgütü olup olmayacağı şüphesi hâlinde söz konusu soruşturmanın ivedilikle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılip Yargıtay ilgili dairesi

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 29

tarafından ilk derece mahkemesi görevi yerine getirilip ilan edilmesi gerekmektedir. Böylelikle toplum ve bireyler hangi yapının veya kişi topluluklarının terör örgütü olduğunu bilecektir. Bu durumda alenilik ve kanunilik ilkesi sağlanmış olacaktır. Toplum ve kişiler bir yapının veya kişi topluluğunun terör örgütü olup olmadığını siyasi açıklamalarla yahut medya kanallarıyla değil, yargı marifetiyle öğreneceklerdir. Böylelikle kanunlarımızda yer almayan, suçların siyasiliği veya suçların medyaticliği durumu ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla kişiler, yıllar önce yapmış olduğu bir eylemden dolayı konjonktürel olarak yargılanma tehdidi altından kurtulacaklardır.

Bir diğer önemi ise, evet, bugün, bir örgüt kendini feshetti ancak yarın yeni bir örgütün türemesini nasıl engelleyebilir? Sayın Başkan, genel anlamda etnik ve ideolojik örgütlerin çıkış noktalarına baktığımızda, mevcut anayasal düzene karşı direkt olarak bir başkaldırı şeklinde değil, düzen içerisinde haklarının genişletilmesi talebiyle ortaya çıktığını göreceksiniz. Ancak devlet ya da hükümet sisteminin şiddetli karşı koymaları, müdahaleleriyle başlangıçta legal olarak talep edilen bu haklar illegal yöntemlerle aranmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, cesur bir dille söylemek gerekirse, dünya üzerinde birçok terör örgütünün ortaya çıkış nedeni devlet ya da hükümet aygıtlarının azmettirmelerinin sonucudur. Türkiye Cumhuriyeti devleti olarak, hiçbir terör örgütünün azmettiren olmaması adına ifade ve fikir, örgütlenme hürriyetine gereken saygının gösterilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu hususta daimî bir hak arama komisyonuna veya kurumuna ihtiyacımız olduğu kanaatindeyiz. Kişiler, legal örgütler hak arama hürriyeti kapsamında taleplerini direkt olarak buraya iletip yasal yollarla haklarını arayabilecek, illegal örgütlenmelere ihtiyaç duyulmayacaktır. Diğer örgütlerin en büyük donesi olan "halkın yalnızlığı" şeklindeki duygusal boşluğun kullanılmasının da önüne geçilecektir.

Ülkemizdeki ve dünyadaki etnik ve ideolojik örgütlerin üyelerine baktığımızda Sayın Başkan, ilk etapta o ülke içerisindeki en eğitimli insanlardan oluştuğunu göreceksiniz. Bu insanların normal şartlarda isyanlarından ayrı olarak devletin kendine sunacağı nimetleri reddedip neden dağa çıktığının yukarıdaki açıklamamın haricinde açıklaması olmamaktadır.

Diğer hususlar burada sıkça dile getirildiğinden dolayı, ana dilde eğitim, İnfaz Yasası, kayyum atamaları, hasta mahpuslar, umut hakkı, Kürtçe hutbe,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 30

etkin pişmanlık gibi konularını da tekrara düşmemek adına burada tekrardan dile getirmeyeceğiz. Zaten Komisyonun da amacı budur.

Sayın Başkan, ülke olarak birçok acılar yaşadık; faili meçhuller, sivil ölümler... "Geçmişin yaraları açılmasın." denilen her toplantıda faili meçhuller hususu gündeme gelmiştir, gelmelidir de. Faili meçhul cinayetleri, beyaz Toroslari vicdanı olan hiçbir insan evladı kabul etmez, keza Cumhurbaşkanımız da bunu büyük bir samimiyetle dile getirmiştir. Burada artık yapılması gereken, kayıpların araştırılması, bundan sonraki süreçte asker, polis, sivil kim olursa olsun bağımsız yargının önüne çıkarılmasıdır. Bunun haricinde yaraların kanatılması, özellikle sadece bir tarafın yaralarının kanatılması sürece zarar verecektir. Bu ülkede kimsenin hesabını vermeyeceği, özrüyle kapanmayacak şeyler yaşandı ancak bir tarafın affını isterken diğer tarafın kinini de güdemeyiz. Bundan dolayı ETA ve IRA örneği de bizim sürecimiz bakımından uygun örnekler değildirler. Naçizane bu konuda yüksek lisans tezi hazırlamış biri olarak, bizzat İspanya'da inceleme yapmış biri olarak şunu söyleyebiliriz: İspanya'da sadece 483 kişi hayatını kaybetmişken bizim ülkemizde maalesef bir gecede böyle bir kayba ulaştığımızdan dolayı bu model bize uygun değildir. Kendi modelimizi yaratmalıyız, yaratıyoruz da. İllaki bir esin kaynağı arıyorsak da bu olsa olsa Mandela'nın örneği olabilir.

Sayın Başkan, sürecin uluslararası boyutuna değinip bitireceğiz.

Orta Doğu yangın yeri, siyonizm dalga dalga kapımıza gelmektedir. Bir gün İsrail'le karşı karşıya geleceğimiz de keza aşikârdır. O zaman şu sorunun sorulması elzemdir: O gün geldiğinde Irak Kürtlerinin, Suriye Kürtlerinin, PYD'nin İsrail yanında durmayacağını garanti nedir? O gün geldiğinde umarım soydaşlarımızdan Mısır'da yaşadığımız hüsrani yaşamayız. Bunun için gerekli temasların ivedilikle yapılması gerekiyor. Barış, objektif duygularla düşünülmesi gereken bir olgudur. Trabzon'u, Manisa'yı, Tekirdağ'ı, Aydın'ı ve Çorum'u birlikte düşünerek şekillendirmemiz gerekiyor bu süreci. Toplumun hassasiyetlerini gözetmek mecburiyetindeyiz. Bu konuda biz Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki Kürtler de bencil düşünmemekteyiz. Bunun aynı zamanda somut adımlarının bir an önce de atılması gerekmektedir. En azından bu Komisyonun işlevselliğini göstermek adına ilk etapta köklü değişiklikler olmasa dahi birtakım somut adımların atılması gerekmektedir. Komisyonda kişilerin ana

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 31

diliyle meramını anlatmasıyla başlanabilir örneğin.

Son olarak Sayın Başkan, Meclise öğüt vermek haddimiz değildir ancak bölgede birçok kan davasını bitiren Hacı Şakir Xate'nin şu sözleriyle bitirmek isterim: "Barış meclisinde, cemaatinde doğru konuşun. Burada ağızdan çıkan söz artık sizin sözünüz değil, bizim sözümüzdür." Konumuz dayanışma, kardeşlik ve demokrasi olsun.

Saygılarımla.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Şimdi söz Mersin Barosu Başkanı Sayın Gazi Özdemir'de.

Buyurun Sayın Özdemir.

MERSİN BAROSU BAŞKANI GAZİ ÖZDEMİR - Sayın Başkan, Sayın Komisyon üyeleri, kıymetli meslektaşlarım, değerli basın mensupları; öncelikle hem şahsım adına hem de Mersin Barosu adına sizleri saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Gazi Meclisimizin çatısı altında başta cumhuriyetimizin banisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere vatan savunmasında canlarını kaybeden aziz şehitlerimizi, ebediyete irtihal eden muzaffer gazilerimizi saygı ve rahmetle yâd ettiğimi ifade etmek isterim.

Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonuna çalışmalarında terörsüz Türkiye geleceği açısından başarılar diliyor, bugünkü toplantıya davet edilmemizden dolayı her birinize ayrı ayrı şükranlarımı sunuyorum.

Bugün, burada ülkemizin en derin yaralarından biri olan terör sorununa karşı ortak bir kararlılığı ifade etmek için toplanmış bulunmaktayız. Amacımız, terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkarılması, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi ve millî birlik ile kardeşliğimizin ve demokrasinin daha da pekiştirilmesidir. Terör sadece masum canlarımızı bizden koparmamış aynı zamanda halkımızın huzurunu, güvenini ve umutlarını da hedef almıştır. Ekonomik kalkınmamıza engel olmuş, eğitimin sürekliliğini sekteye uğratmış, insanlarımızın sosyal barış ve refah arzusunu gölgelemiştir. En önemlisi de toplumumuzun ortak geleceğine dair inancı zayıflatmıştır. İşte, bu nedenle bizler bu meseleyi yalnızca güven odaklı değil aynı zamanda hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve adalet ilkeleri çerçevesinde ele almak zorundayız.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 32

Değerli Komisyon üyeleri, Anayasa'mız milletimizin ortak iradesinin ifadesidir. Hukuk devleti yalnızca bir kavram değil aynı zamanda vatandaşlarımızın eşitlik, özgürlük ve güven içinde yaşamasının teminatıdır. İşte, tam da burada herhangi bir yaptırıma maruz kalmaksızın, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin herhangi bir baskı ve cezai yaptırıma maruz kalmaksızın kullanılması sağlanmalıdır. Özellikle yargının siyasi müdahalelerden arındırılarak bağımsız ve tarafsız bir şekilde işlemesi sağlanmalıdır. Silahlı terör faaliyetlerine katılanların mutlaka yargılanması yapılmalı, bu noktada şehit ve gazi ailelerinin hassasiyetleri gözetilmelidir. Bununla birlikte özellikle seçilmiş iradeye uygulanan kayyum iradesine ilişkin uygulamalara bir an önce son verilmelidir. Uzun süren yargılamalara son verilmeli, tutuklama ceza olmaktan çıkarılmalı, kanundaki tanımıyla bir tedbir olarak uygulanmalıdır.

Bizler biliyoruz ki terörle mücadelede kalıcı başarı hukuka ve adalete bağlılıktan asla taviz vermemekle mümkündür. Zira insan haklarına saygılı, adil ve şeffaf bir hukuk sistemi, toplumsal barışın da en güçlü sigortasıdır. Eğer hukuk ve adalet mekanizmalarını güçlendirmezsek, terörün yarattığı korku ve güvensizlik toplumsal kutuplaşmayı da derinleştirebilir. Eğer insanlarımız arasında eşit yurttaşlık bilincini pekiştirmezsek farklılıklarımız üzerinden ayrıştırılmaya çalışılabiliriz. Eğer gençlerimize umut dolu bir gelecek inşa edemezsek toplumsal aidiyet duygusu zayıflayabilir. Bu noktada hepimize düşen tarihî bir sorumluluk vardır, devlet kurumlarımızdan sivil toplum kuruluşlarına, basın mensuplarımızdan akademisyenlere, hukukçulardan her bir vatandaşımıza kadar ortak bir bilinçle hareket etmeliyiz çünkü terörün hedef aldığı şey yalnızca bireylerin değil, milletimizin bütünlüğü, geleceği ve ortak değerlerimizdir.

Kıymetli Komisyon, hepimiz biliyoruz ki etnik kökenlerimiz, dillerimiz, kültürlerimiz, inançlarımız farklı olabilir ancak bizleri bir arada tutan en güçlü bağ aynı vatani paylaşma iradesi, aynı bayrak altında yaşama kararlılığı ve aynı gelecek hayalidir. Bu bilinçle hareket ettiğimizde hiçbir terör örgütü, hiçbir karanlık odak milletimizin azim ve iradesini sarsamayacaktır.

Zira birlikte yaşama kültürünün en güzel örneklerinden biri olan Mersin şehrinin Baro Başkanı olarak burada bulunmaktayım. Zira herkes tarafından bilinmektedir ki Mersin şehri Türkiye'nin her etnik kökeninden ve her dinî inancından olan yurttaşların bugün huzur, güven ve barış içerisinde yaşadığı,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 33

akrabalık ilişkileri kurduğu bir şehirdir ve tüm Türkiye'ye örnek bir şehir olarak bugün ortak yaşamı en iyi uygulayan şehirlerden bir tanesidir.

Bizim yolumuz şiddetin değil kardeşliğin yolu olmalıdır. Bizim hedefimiz ayrışmanın değil bütünleşmenin hedefinde olmalıdır. Bizim mirasımız korku değil umut, karanlık değil aydınlıktır. Barolar olarak bizler bu mücadelede hukukun üstünlüğünü savunmaya, adaletin tesisi için çalışmaya ve insan haklarını her koşulda korumaya devam edeceğiz. Çocuklarımızın korkudan uzak, güvenli, özgür ve müreffeh bir ülkede yaşayabilmesi için üzerimize düşen her görevi yerine getireceğimizi ifade eder, bu duygu ve düşüncelerle ülkemizin yarınlarına dair umudumu yenileyerek hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Şimdi söz sırası Sivas Barosu Başkanı Sayın Fatih Sevim'e ait.

Buyurun Sayın Sevim.

SİVAS BAROSU BAŞKANI FATİH SEVİM - Sayın Başkan, değerli üyeler, kıymetli meslektaşlarım, saygıdeğer basın mensupları; hepinizi şahsım ve Sivas Barosu adına saygıyla selamlıyorum.

Hukuksal sürece ilişkin değerlendirmeleri Kıymetli Barolar Birliği Başkanımız ve baro başkanlarımız sundular. Bugün burada konuşurken yalnızca bir baro başkanı olarak değil aynı zamanda bu ülkenin bir evladı, bir Anadolu insanı olarak sizlere hitap ediyorum. Anadolu insanının yüreğinde asırlardır yankılanan bir hakikat vardır, devletin dini adalettir. Bu belki yazılı anayasaların hükmü değildir ama bu toprakların en kadim anayasasının ilk maddesidir. Hepimiz biliyoruz ki içinde bulunduğumuz süreç henüz bütün yönleriyle berraklaşmamış, istikameti tam belirlenmemiş bir süreçtir. İşte bu toplantılar bu yüzden tarihî bir değer taşımaktadır çünkü biz bugün yalnızca bugünü değil, geleceğimizi de konuşuyoruz. Biz demokrasimizi nasıl güçlendireceğimizi, toplumsal dayanışmayı hangi değerler üzerinde inşa edeceğimizi, adalete güveni nasıl yeniden tesis edeceğimizi tartışıyoruz.

Devletimiz yaklaşık elli yıldır uğraştığı ya da uğraştırıldığı terör belasından kurtulmak için yeni bir adım daha attı. Aslında tüm unsurlarıyla saha ve hareket üstünlüğüne ve sınırlarımız içindeki terörist sayısı yok denecek kadar azalmasına rağmen bu adımı atması meseleye ne kadar uzun vadeli bakıldığını

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 34

ve bu işin kökten bir daha ülkemize böyle bir sorun olmamak üzere çözülmesi arzusunu gösteriyor. Hâl böyleyken bu adımın şu aşamaya kadar kamuoyunda henüz çoğunluk seviyesinde bir destek bulamadığını da müşahede ediyoruz. Ancak karşı olanların bile yüksek sesle itiraz etmeyip bu kez başarılı olunması dua ve temennisiyle bekleyip görme arzusunda olduklarını da görüyoruz. Bunun sebebini anlamak hem zor değil hem de hak vermemek elde değil. Zira elli yılın sonunda elde acıdan, gözyaşından, kandan ve kinden başka bir şey yok. Bu acıyı yüreğinde hisseden herkes, bu terör örgütünün bu ülkenin ve vatanını zerreyikürre kadar seven herkesin can düşmanı olduğunu çok iyi biliyor; on binlerce insanın katili olduğunu unutmuyor, binlerce ocağı söndüren bir afet, binlerce kahramana tuzak kuran bir kalleş, orman yakan, okul yıkan, hastane bombalayan bir bela, düşmanlarımıza dost, dostlarımıza düşman bir ihanet ve cinayet şebekesi, gençlerin geleceğini gasbeden bir yankesici, bu ülkenin toprağına taşına, ağacına kuşuna, kurusuna yaşına ihanet eden vatan, millet düşmanı bir hain olduğunu aklından çıkaramıyor. Bu sebeple çok ihtiyatlı, çok temkinli ama bir o kadar da gerçekleşmesini arzu eder şekilde kendini beklemeye aldı. Bu süreci kamuoyunun bu hassasiyetini hesap ederek yürütmek, yükselen ve hatta yükselmeyen her türlü sesi duya duya ilerlemek elzemdir, kim ki bunu hesaba katmaz büyük hata yapar. Biz de bu hususu ve bu hususları yedeğimize alarak en azından burada ve şimdilik terör örgütü sembolik de olsa silah bıraktı diyelim; peki, yan ürünleri de bıraktı ya da bırakacak mı? ABD'nin verdiği binlerce tır dolusu ağır silahlar nerede ve ne olacak? Asker, polis, vatandaş katleden caniler ne olacak? Örgüt üyeleri yaptıkları katliam ve işledikleri cinayetler için nedamet duyuyorlar mı? Kuzey Suriye'de bir özerk, federatif, bağımsız yapı kurulacak mı? Türkiye Cumhuriyeti devletine bir konfederatif yapı dayatması var mıdır? ABD iddialarından, İsrail güvenliğinden ve teröre destek veren ülkeler desteklerinden vaz mı geçtiler? Bu gibi soruları zihnimize şimdilik hapsederek meselenin bir başka yönüne dikkat çekmek istiyorum.

Sayın hazırun, terörsüz Türkiye bir vatansever olarak en çok bizi heyecanlandırır. Milletın ve devletin başına tebelleş olmuş bu elli yıllık habıs urdan halas olmayı da en çok biz isteriz, en çok biz dağlarımızın başı dik, ovalarımızın engin, köylerimizin dingin olmasını arzu ederiz ve bu sebeple de bu

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 35

yolun kazasız belasız bitirilmesi için yola çıkarken binlerce hesap yapmanın, neredeyse sıfır hatayla yol almanın elzem, ehem ve mühim olduğuna inanıyorum. Zira bu kez de karanlık ellerin sıkacağı bir kurşunla akamete uğrarsa bu topraklarda bir daha böyle bir süreci değil başlatmak kimse ağzına bile alamaz. Hedefine terörsüz Türkiye ülküsünü yerleştiren bu sürecin halis niyet, nedamet, samimiyet, açıklık, arzu ve istek, dürüst ve doğru davranmak gibi olmazsa olmaz birçok hususun yedeğinde ilerlemek zorunda olduğu bir hakikattir. Ancak ben bunların hiçbirine değil ama belki bunların tamamından daha fazla özgül ağırlığı olan bir başka hususa dikkat çekmek istiyorum, o da şudur kıymetli hazırun: Kullanılan dil yani söz yani mefhum, kavram ve terimler zira dil gönlün, aklın, maksadın, niyetin, vicdanın, karakterin hasılı insan davranışlarının tamamının dile geldiği, canlandığı ve anlamlandırıldığı en mühim materyaldir. Koca Yunus'un dediği gibi "Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı / Söz ola agulu aşı, yağ ile bal ede bir söz."

Evet, kıymetli hazırun, sözün bazı hâllerde silahtan bile tesirli olduğu unutulmadan kamuoyunu üzmeyecek, kırmayacak terim, kavram ve mefhumların gergef gibi işlenerek götürülmesine ihtiyaç vardır. Biz bu anlamlandırmalardan bazılarını özetleyerek burada saymak ve sürecin başarılı olması adına tarihe kayıt düşmek isteriz.

Öncelikle bu sürece "barış süreci" denilmesi kamuoyunda ciddi rahatsızlık yaratmaktadır. Dünyanın belki en sıcak ve sevimli kelimesi olan "barış" mefumu bu süreci adlandırmak için son derece çığ ve sığ durmakta hatta kışkırtıcı, bölücü, nifak ekici olarak görülmektedir. Zira halk, terör örgütü ile devletin barışmasını değil terör örgütünün kayıtsız, şartsız teslim olmasını arzu etmektedir. Birileri ısrarla Türk ve Kürtlerin barışı gibi lanse etmeye kalksa da sağduyulu insanların çoğunlukta olduğu kamuoyunda bu şark kurnazlığının alıcısı yoktur. Zira bu topraklar tarih boyunca Türk-Kürt savaşına şahitlik etmemiştir. Elli yıldır olan şey de bir Türk-Kürt savaşı değil Kürtlerin de başına bela olan bir terör meselesidir.

Rahatsızlık yaratan bir diğer söz de sürece olumlu katkıları olmuşsa da terör örgütünün hapisteki kurucusunun "sayın" ya da "önder" nitelendirilmesiyle zikredilmesidir. Zira bu ismin zihinlerde bıraktığı acı, öfke ve nefret o kadar fazladır ki bir iki müspet açıklamayla bunları silmek mümkün değildir.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 36

Terör örgütünün hapisteki mensupları, bazılarının ısrarla söylediği gibi tutsak değildirler. Bilindiği gibi tutsak, savaş hâlindeki iki ülkenin teslim alınmış askerlerine verilen isimdir. Terör örgütü devlet değildir. Bu sebeple, teröristler de olsa olsa ancak tutuklu veya mahkûm olabilirler.

"Kürt seçmen" "Kürt sorunu" "Kürt vatandaşı" "Kürt bölgesi" gibi yakıştırmalar da halk tabanında çok ciddi rahatsızlığa sebep olmakta ve vatandaş, terör örgütünün silahla yapamadığı kötülüğün sözle yapılmasını ihanete eş tutmaktadır. Seçmen bu ülkenin seçmeni, sorun bu ülkenin sorunu, vatandaş bu ülkenin vatandaşı ve tüm bölgeler bu ülkenin bölgeleri, bölümleri, kısımlarıdır.

Sayın hazırun, hata yapmamaya mecburuz, doğru davranmaya mahkûmuz, başarılı olmaya borçluyuz. "El ağızla eğriyi arkadan tanır." derler. Halkın izan ve idraki hüsnüniyeti de kötü niyeti de seçecek hassasiyettedir. Doğru adamlarla doğru adımlar atmaya, doğru dil, doğru söz ve üslupla yol almaya her zamankinden çok ihtiyacımız var. Zira kör karanlıkta kurşuna dizilen hamile kadınlardan emzikteki çocuğa kadar on binlerce mazlumun, işçisinden memuruna, öğretmenden öğrencisine, askerinden polisine pusuya düşürülmüş binlerce vatan evladının; terhis olmuş, silahsız hâldeyken kurşuna dizilen 33 askerimizin, haritadan silinen Başbağlar'ın toplu katledilen köy halkının, annesiyle birlikte havaya uçurulan Bedirhan bebeğin, 15 yaşında hayattan koparılan Eren Bülbül'ün, toprağa verdiğimiz on binlerce insanın ve hassaten gencecik yaşta katledilen eğitim neferleri Necmettin Yılmaz'ın, Aybüke Yalçın'ın, Neşe Alten'in, Bayram Tekin'in, Buminhan Temizkan'ın, Nesrin Ünügür'ün ve daha nicelerinin gözlerinin üzerimizde olduğunu, terör örgütünün elli yıldır silahla kazanamadığı mevzilerin sulhla verilmesine de asla razı olmayacaklarının akıllardan çıkarılmaması temennisiyle sayın heyeti saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Son olarak Van Barosu Başkanı Sayın Sinan Özaraz'ı dinleyeceğiz.

Buyurun Sayın Özaraz.

VAN BAROSU BAŞKANI SİNAN ÖZARAZ - Sayın Başkanım, Değerli Komisyon üyeleri, kıymetli basın mensubu emekçileri ve pek çok değerli meslektaşlarım; ben de öncelikle şahsım adına, Van Barosu adına sizleri saygıyla selamlıyorum.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 37

Öncelikle şunu belirtmek istiyorum: Barış her zaman için savaş ve çatışmadan daha üstünlüklü, daha ayrıcalıklı ve bir o kadar da daha zordur. Bu nedenle, bizler aslında bugün zor olan bir yolu yürüyoruz. Bu noktada da sizin Komisyonunuza da yürüteceği bu çalışmada başarılar diliyorum.

Sayın Başkanım, bu barış süreci aslında Sayın Devlet Bahçeli'nin başlattığı, Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın sahiplendiği ve Sayın Öcalan'ın da çağrısıyla birlikte, PKK'nin açıklamayla birlikte silahları yaktığı bir aşamayla devam eden bir süreçtir. Bu süreci aslında doğru okumak lazım Sayın Başkanım. Bu ülkede Türkler Anadolu'ya geldiğinde yanı başlarında Kürtleri gördüler, Kürtlerle birlikte bir kader ortaklığı başlattılar. Bu kader ortaklığı Çanakkale'yle birlikte bir kardeşlik hukukuna dönüştü fakat cumhuriyetle birlikte, özellikle ulus devlet anlayışıyla birlikte diğer halkların, diğer dillerin, diğer inançların yok sayıldığı, ötekileştirildiği ve hatta çoğu zaman asimileyle sisteme entegre edilmeye çalışıldığı süreç içerisinde maalesef Kürt ve Türk halkı arasında bir uyumsuzluğa dönen bir sürece evrilmiştir. Tabii, biz bu süreci doğru okumalıyız. Aslında, bugün bu ülkede Kürt meselesine bir çözüm ve kardeşlik hukukuyla birlikte bir gelecek kurma mı yoksa Kürt meselesini sadece PKK sorunuyla sınırlı görüp bu noktada güvenlikçi bir yaklaşım mı sergileyeceğimiz çok büyük önem arz ediyor. Dolayısıyla kardeşlik hukuku içerisindeki bu iki halkın aslında, biz, birlikte onurlu kuracakları bir barış içerisinde bir geleceğin adımını atmasını istiyoruz ve temennimiz de bu yöndedir. İnanıyoruz ki bu Komisyon bu noktada bizleri geleceğe taşıırken onurlu bir barışın ilk adımı olacaktır.

Sayın Başkanım, bu anlamda, Meclisin rolü gerçekten önemlidir. Dolayısıyla Meclis üzerinden kurulmuş bu Komisyon da gerçeklikle hakiki bir yüzleşme sağlamalıdır. Bu çözüm toplumun gerçekliğini hakiki bir şekilde görme ve bu noktada çözümün de gerçekçi ortaya konulması anlamında büyük bir önem arz ediyor. Şimdi, bizim bu süreci aslında 2'ye ayırmamız gerekiyor. Birincisi, "çatışmasızlık" dediğimiz süreci sağlıklı bir sonuca kavuşturma noktasında "terörsüz Türkiye" söylemine sıkışmak yerine aslında Sayın Öcalan'ın çağrısıyla birlikte ve benim de alanda tanık olduğum PKK'nin silahları imhasıyla başlayan süreci nihayete erdirecek somut yasal düzenlemeler noktasında adımlar atılmasıdır.

Sayın Başkan, biz bu ülkede şu hakikati net bir şekilde görmeliyiz: Bizler

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 38

eğer gerçek bir barışın adımını atacak ve temelini kuracaksa bizler dağda yer alan insanların da bu ülkenin bir yurttaşı olduğunu ve maalesef, ülkedeki hukuksuz ve tekçi yaklaşımın PKK'yi doğuracak bir sebep olduğu ve PKK'nin sonuç olduğu, bu noktada dağda yer alan insanların ayırım yapılmaksızın durumlarının hukuki zeminde netleştirilmesi gerekiyor. Toplumsal hayata dönüşlerine dair hukuki düzenlemeler yapılması şarttır. Kürt sorunu sebebiyle devam eden veya biten yargılamalarda nasıl bir yol izleneceği, infaz ve derdest davalarda nasıl bir tutum sergileneceği açıkça ortaya konulmalıdır ve yasal düzenlemeye dönüşmelidir. Vatandaşlıktan çıkarılan, sürgünde bulunan bu ülkenin yurttaşlarının dönüşü sağlanmalı ve bu noktada yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. İltisak sebebiyle ihraç edilen veyahut güvenlik soruşturması sebebiyle ki en son Van'da dahi güvenlik soruşturması gerekçe gösterilerek kayyum yönetimi tarafından çıkarılan 227 işçi de aslında bu sorunun bir parçası olarak devam ettiğini göstermektedir ve bu noktada bunlara çözüm üretecek yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Siyaset önündeki engeller özellikle irdelenmeli, seçme seçilme hakkı ve özellikle, kayyum uygulamasının anlamsız hâle getirdiği seçim düzenlemesine yönelik de somut çalışmalar derhâl gerçekleştirilmelidir.

Yine, TMK infaz düzenlemesi ve umut hakkı gibi düzenlemeler demokratikleşme adına, gerçek barış ve birliktelik sağlanmak adına, bekletilmeksizin derhâl düzenlemeye dönüştürülmelidir.

Sayın Başkan, bunlar elbette ki geçiş sürecine ilişkin yapılması ve atılması gereken adımlarken Türkiye'nin Kürt meselesinin kalıcı bir şekilde çözümü için ise Türkiye'nin demokratikleşmesi noktasında atması gereken adımlar vardır. Öncelikle, temel hak ve özgürlükler noktasında demokratik bir toplumun temeli olan düşünceyi açıklama, ifade özgürlüğü ve örgütlenme hakkının sınırsız bir şekilde keyfî uygulamalarla sınırlanmayacağı bir yasal düzenlemeye dönüştürülmesi gerekiyor. Bu özgürlüklerin güvence altına alınması toplumsal barış açısından da büyük önem arz ediyor. Biliyorsunuz ki, biz, bölge baroları, hak savunucuları ve diğer kesimler yaptığımız her açıklamada soruşturmalara muhatap kalıyor ve yargı tacizi altında bulunuyoruz. Bunun en yakın örneği ise İstanbul Barosunun 2 gazeteci için yapmış olduğu açıklaması sonrası muhatap kaldığı soruşturma ve açılan davayla görevden alınma

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 39

hususuydu. Dolayısıyla hukuki adımlardan biri temel hak ve özgürlükleri sağlamlaştıracak adımlardır. İkincisi, bu ülkede eğer gerçek bir barış ve birliktelik istiyorsak eşit yurttaşlık noktasında, etnik dil, kültür ya da inançsal farklılıklar gözetilmeksizin Kürt halkı ve Kürtçeye yönelik tutum değiştirilmeli ve bütün diller, bütün kültürler, bütün inançlar anayasal ve yasal güvenceye kavuşturulmalıdır.

Yine, siyaset yapma hakkı demiştik; biliyorsunuz ki Sayın Selahattin Demirtaş, Figen Yüksekdağ ve yine, Van'da Bekir Kaya gibi birçok siyasetçi tutuklanmış, uzun süre tutuklu kalmışlardır. Bazı dosyalarda Anayasa Mahkemesi, bazı dosyalarda ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birçok ihlal verdiği hâlde bu ihlal kararları uygulanmamış ve ihlaller ortadan kaldırılmamıştır. Dolayısıyla siyasetin önündeki engellerin bir an önce ortadan kaldırılmak üzere yasal düzenlemelere konu edilmesi gerekir.

Cezaevlerindeki reformlar çok büyük bir önem arz ediyor. Biz, özellikle Van Barosu olarak neredeyse aylık yayınladığımız raporlarda Van, Erzurum ve Karadeniz'deki cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerini sürekli yayınlıyorduk. İşte, bu hak ihlalleri arasında keyfî idari gözlem kararlarının uygulanması dâhil ağır içi arama gibi birçok hukuksuz uygulama bulunmaktadır. Bu uygulamalara derhâl son verilmeli ve özellikle siyasi hükümlülere yönelik keyfî uygulamalar ortadan kaldırılmalıdır.

Sayın Başkanım, Değerli Komisyon üyeleri; yine, kayyum uygulaması gerçekten Kürt halkı için büyük bir handikaba dönüşmüş ve neredeyse Kürt coğrafyasında halkın kendini yönetme şansı ortadan kaldırılmış durumdadır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

VAN BAROSU BAŞKANI SİNAN ÖZARAZ - Bunun Van olarak en büyük örneği ise Bekir Kaya'dan başlayıp Bedia Özgökçe'yle devam eden ve en son Abdullah Zeydan'la sonuçlanmış kayyum hukuksuzluğudur.

Yine, Sayın Başkanım, şunu belirtmek isterim: Anayasa'daki ihlal ve Anayasa Mahkemesinin verdiği kararların uygulanması elzemdir; bu konuda özellikle Anayasa'nın ihlali noktasının cezai yaptırıma bağlanması ve kimsenin istisna tutulmaması gerekiyor.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 40

Burada dinlenen Cumartesi Annelerinin Galatasaray Meydanı'ndaki durumu, Van'da atanan kayyum hukuksuzluğuna karşı halkın ifade özgürlüğünü kullanmak isterken maruz kaldığı tutum, bölgede valiliklerin yıllarca uyguladığı gösteri, yürüyüş yasağı aslında temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldıran uygulamalardır ve bunların derhâl son bulması gerekiyor.

Yine, gözaltındaki kayıplar, faili meçhuller ve cezasız bırakılan soruşturmalar...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

VAN BAROSU BAŞKANI SİNAN ÖZARAZ - Özellikle, bir önceki çözüm sürecinde yine Sayın Cumhurbaşkanının çağrısıyla birlikte başlayan o faili meçhul cinayetlerin yargılamaları maalesef daha sonrasında aklanmaya dönüşmüş ve beraatlerle sonuçlanmıştır. İşte, bu soruşturma ve yargılamalara devam edilmeli, gerekli cezalandırmalar yapılmalıdır.

Yine, Zilan, Dersim, Zini Gediği, 33 kurşun, Vartinis, Lice, Kuşkonar, Koçağılı köyü bombalanması, Roboski gibi gerçekçi bir yaklaşım sergilenerek hakikatle bu durumla yüzleştirmeli ve onarıcı bir adalet kullanılmalıdır.

Yine, Sayın Başkan; Şeyh Sait, Seyit Rıza ve Bediüzzaman Saidi Kürdi'nin hâlen bile açıklanmayan mezar yerlerinin açıklanması ve Kürt halkının artık kendi acılarını yaşatır bir durumda anabileceği bir pozisyon yaratılmalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, lütfen buyurun.

VAN BAROSU BAŞKANI SİNAN ÖZARAZ - Yine, ortak hafıza inşa edilmeli, Çanakkale, Rojava ve Halepçe sadece Kürt'ün acısı değil, sadece Türk'ün acısı değil, Kürt ve Türk halkının ortak acısı kabul edilmeli ve bu, ortak bir hafızaya dönüştürülmelidir.

Yine, dil noktasında, Sayın Başkanım, özellikle belirtmek istiyorum: Mecliste yine Barış Annelerinin Kürtçe konuşma noktasında yaşadıkları engel aslında ülkenin içinde bulunduğu Kürt meselesindeki gerçekliği ortaya koyuyor. Her ne kadar tarih içerisinde İstiklal Mahkemesinde Kürtçe konuştuğu için idam edilen Çoban Memo bizler de bir hâlâ acı olarak kalıyorsa, bu maalesef hâlen devam etmekte; Batman'da hastaneye giden anne Türkçe bilmediği için test

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 41

yapamamakta, Mehmet amca camide kendi dilinde vaiz alamamakta, Van'da Kürtçe tiyatro engellenmekte ve her gün neredeyse bir Kürt sanatçının konseri yasaklanmakta.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

VAN BAROSU BAŞKANI SİNAN ÖZARAZ - Sayın Başkan, ben aynı zamanda, Van Özalplıyım ve 33 kurşunun torunlarındanım. 33 kurşun hâlen dahi anması engellenen -ki o dönemin faili olan kişinin cezalandırılmasına rağmen- hâlen dahi güvenli bölge ilan edilip, o acının orada yaşanmasına engel durumlar devam etmektedir ki bunların da ortadan kalkması lazım.

Yine, tüm bu hususlar birlikte irdelendiğinde, Sayın Başkanım, yeni bir anayasal düzenleme şarttır ve bu anayasal düzenleme... Net olarak şunu belirtmek gerekir ki: Darbe anayasası demokratik bir anayasa değildir ancak Kürt'ü, Alevi'yi dışarıda bırakan yeni bir düzenleme de demokratik olmayacaktır. Bütün dilleri, kültürleri, inançları birlikte yansıtan, güvenceye kavuşturan bir anayasa şarttır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

VAN BAROSU BAŞKANI SİNAN ÖZARAZ - Bu anlamda, Van Barosu olarak da bugüne kadar olduğu gibi bugünden sonra da bu sürece elimizden gelen katkıyı sunmaya devam edeceğiz.

Hepinize teşekkür ediyor, saygıyla selamlıyorum sizi.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Değerli arkadaşlar, Barolar Birliği Başkanımız ve 10 baromuzun başkanını temsilen burada dinledik.

İlk oturumda da ifade ettiğim gibi, bu konularla ilgili, özellikle bu husustaki yasal düzenlemelerle ilgili teklifler daha detaylı bir şekilde sonra da Başkanlığımıza ulaştırılabilir.

Bu oturuma on dakika sonra toplanmak üzere burada ara veriyoruz.

Hepinize çok teşekkür ediyorum.

Kapanma Saati: 16.44

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 42

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati: 17.02

BAŞKAN: Numan KURTULMUŞ

----- 0 -----

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın milletvekilleri, Komisyonumuzun 6'ncı Toplantısının Üçüncü Oturumunu açıyorum.

Şimdi eğer söz almak isteyen milletvekili arkadaşlarımız varsa lütfen üç dakikayı geçmemek üzere söz alacak, verebiliriz. Önümde 6 isim görüyorum.

Sayın Emir, buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) - Çok teşekkür ederim Sayın Başkan.

Çok değerli Komisyon üyeleri, değerli arkadaşlar; önemli bir eksikliği ve bu eksiklik üzerinden de partimizin özellikle baroların yapısıyla ilgili görüşünü açıklamak üzere söz istedim. Öncelikle şunu ifade etmeliyim: 2020 yılında çoklu baro olarak tanımladığımız, aslında hedefinin baroları parçalamak, bir türlü ele geçirilemeyen baroları bir şekliyle bölmek, zayıflatmak hatta yargının, yargılamanın temel sacayağı olan savunmayı çökertmek, zayıflatmak olan bir yasa maalesef Meclisimizde kabul edildi. Sonucunda, AKP'nin murat ettiği baroların parçalanması olmadığı gibi son derece küçük 2 baro söz konusu oldu: Ankara 2 No.lu ve İstanbul 2 No.lu Baro. Hatta o denli zayıfladılar ki Ankara 2 No.lu Baro aslında 2 binin altına üyesi düşmesine rağmen genel kurulu geciktirildi ve bir şekilde yaşaması sağlandı. Tabii, burada önceki oturumlarda her 2 baronun temsilcileri konuştular. Biz burada Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurumsal kimliğinin birer parçası olarak kendimizi ev sahibi sayıyoruz. Dolayısıyla da buraya gelen her misafiri değerli buluyoruz, anlamlı buluyoruz, ev sahibi sıfatıyla dinliyoruz; kimilerinin görüşlerine katılmıyoruz, kimi görüşlere katılıyoruz ama bizim görevimiz dinlemek, anlamaya çalışmak ve yararlanmaya çalışmak diye düşünüyoruz. Ama bu vesileyle partimizin, Cumhuriyet Halk Partisinin bu çoklu baro girişimine, savunmanın böylesine parçalanmasına, çökertilmesine, ikinci barolara kamudaki avukatların, belediye avukatlarının zorla üye yaptırılmasına karşı olduğumuzu ve bunu kabullenmediğimizi bir kez daha tutanaklara geçirmek isterim.

Ama Sayın Başkan, şöyle bir eksikliğimiz oldu: Muhtemeldir ki bir iletişim

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 43

eksikliği de olmuş olabilir ama özellikle Ankara 1 No.lu Barosunun 25 binin üzerinde üyesi var, İstanbul 1 No.lu Barosunun 65 binin üzerinde üyesi var. İzmir Barosu gibi 3 büyük baronun burada görüş bildirmemiş olması bize göre büyük bir eksiklik. Sizin bu eksikliği gidermek üzere bir girişimde bulunacağınızı umuyorum, bu önemli olacaktır. İlerleyen dönemler içerisinde bu baroların da gelip hem bağımsız yargı adına hem yargıdaki sorunlarımız adına hem toplumsal barışı ve hukuk devletimizi nasıl tekrar inşa edeceğimiz adına önemli katkıları olacağını düşünüyoruz. Bu nedenle, sizden böyle bir adım atmanızı özellikle istirham ediyoruz.

Bir diğer nokta da değerli arkadaşlar, şu ana kadar anaları dinledik ama onun dışında hiçbir kadın temsilci dinlenmedi.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MURAT EMİR (Ankara) - Hemen toparlıyorum Başkanım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

MURAT EMİR (Ankara) - Dolayısıyla 86 milyona eşitlik, barış, kardeşlik, demokrasi, adalet getirme iddiası olan bu Komisyonumuzun elbette ki bu yönüyle de kadınların sesini daha çok duyması gerektiğini düşünüyoruz ve bundan sonra çağırılacak misafirlerimizin bu yönüyle de değerlendirilmesinde ayrıca yarar gördüğümüzü ifade etmek isterim.

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Sayın Konuralp, buyurun.

OKAN KONURALP (Ankara) - Teşekkür ediyorum.

Sayın Başkan ve Komisyonumuzun değerli üyeleri, sevgili basın mensubu arkadaşlarımız; hepinizi selamlıyorum.

Sayın Başkan, Komisyonumuzun bugünkü oturumunun başında bir konuşma yaptınız ve toplantının başında yaptığınız sunuş konuşmanızda "Bu Komisyonun amacı, Türkiye'de toplumsal rızanın da artırılmasıdır." dediniz. Konuşmanızın devamında da bu haklı tespitinize bir açıklama getirdiniz. Söylediğimiz sözlere, verdiğimiz katkılara olağanüstü dikkat göstermemiz ve süreci sahiplenerek kamuoyunda bu konuda ortaya çıkan destekleri artırmamız gerekiyor vurgusu yaptınız; bunlar son derece kıymetli fakat Sayın Başkan, nasıl artıracamız toplumsal rızayı? Bence, bu soruya sağlıklı ve soğukkanlı bir şekilde

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 44

hepimizin cevap vermesi lazım. Toplumsal rıza artırma hedefi sadece kullandığımız sözcüklere ya da kullandığımız dile ilişkin bir durum değil. Toplumsal rızanın artıp artmayacağı aynı zamanda niyetle ve vicdanla da ilgili bir durum, niyetimiz ve vicdanımızla da ilişkili bir durum. Bir olguya hangi niyetle bakıyoruz ve baktığımızda gördüğümüz şey bizi vicdanen rahatsız ediyor mu, etmiyor mu? Yani vaktiniz, vaktimiz yok mu oturup birtakım ince şeyleri - Gülten Akın'ın şiirinin dizesini hatırlayın- düşünmeye? Elbette sürecin bazı aciliyetleri olabilir, elbette sürecin bazı öncelikleri olabilir, bunların hepsine burada ortak bir mutabakatla karar verebiliriz, anlıyorum, bunlara itirazım yok ama Komisyon üyesi arkadaşlarımızın bir bölümünde, aciliyet ve öncelikler dışındaki sorun alanlarına, diğer sorun alanlarına körleşmiş, sağırlaşmış, dilsizleşmiş bir tavır gözlemliyorum. Yani Türkiye'nin demokrasi, özgürlük, hukukun üstünlüğü sorunu var ama onlara sonra girelim veya Türkiye'nin demokrasi, özgürlük, hukukun üstünlüğü sorunu var ama şimdilik bu konulara girmeyelim bile demeyen, aksine Türkiye'de demokrasi, özgürlük, adalet sorunu yok, dolayısıyla bunlar için bir adım daha atmaya gerek yok hissiyatını ortalığa yayan bir yaklaşım gözlemliyoruz.

Bakın, az önce Barolar Birliği Başkanı Sayın Erinç Sağkan'ın konuşmasına atıf yaptınız. Barolar Birliğinin Başkanının konuşması beğenilmiştir, beğenilmemiştir, eksik bulunmuştur, bu tartışmalara girmiyorum. Fakat Sağkan konuşmasında, bir yasal düzenleme yapma ihtiyacı duymaksızın atılabilecek adımlardan bahsetti. Herhangi biri değil, Barolar Birliği Başkanı "Hukuka aykırı tutuklamalar var." diyor, "İfade özgürlüğüne yönelik ağır ihlaller var." diyor, "Bazı yargı kararlarının uygulanmaması var." diyor. Fakat bunlara yönelik de Komisyonun gündemine neyin, nasıl ve ne şekilde gelip gelemeyeceğine dair bir belirsizlik de varlığını sürdürüyor. Yani bu değerlendirmelerle yüzleşmek gerekir.

Son olarak bakın, ben şahsen ve Komisyonun çoğunluğunun da... Kimseden bir iyilik beklentimiz yok yani merhamet de beklemiyoruz, lütuf da istemiyoruz. Aksine, her birimizin merhamet sahibi ve vicdanlı olmak gibi bir zorunluluğu var.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Teşekkür ederim.

Nurhayat Hanım, müsaade ederseniz...

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 45

Komisyon toplantılarına başlarken ilk konuştuğumuz ve müştereken karar aldığımız hususlardan biri, Komisyon toplantıları zaten basına açık, her türlü kayıt altına alınıyor. Bunu başka bir şekilde, bizim kişisel olarak kayıt altına almamızın doğru olmadığına hep beraber karar verdik. İstirham ediyorum, bundan sonra hiçbir arkadaşımız...

OKAN KONURALP (Ankara) - Bundan sonra dikkat ederim efendim. Peki, bundan sonra...

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Yine olmasın çünkü bu benim şahsi fikrim değil hepinizin ortak aldığı bir karardır.

OKAN KONURALP (Ankara) - Sayın Vekilimle alakalı bir durum değil, onu vurgulamak istedim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamam, peki.

Sayın Aksakal, buyurun.

MEHMET ÖNDER AKSAKAL (İstanbul) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Toplantılarımızın bugün geldiği aşama, her ne kadar bir hedefe yönelik ise de vakıa, umulan hedefin başlangıç gerekçesi ve şartı olarak ortaya konulan çerçevenin dışında seyrettiğidir. Terörsüz Türkiye sürecinin ön şartı, terör örgütü PKK ve yan kuruluşları olan PYD/YPG, PJAK, KCK, SDG ve tüm diğer unsurlarının kayıtsız şartsız silahlarını teslim etmeleri ve devletin adaletine sığınmalarıdır. Bunu sabırla bekliyoruz.

Evet, bugün 6'ncı Toplantımızı idrak ediyoruz ama hâlâ daha yasal bazı güvencelerin öncelikli olarak Meclise getirilmesi konusunun ısrarla öne sürüldüğünü görüyoruz. Sayın Başkanım, bu yaklaşım topu taca atmaktır, zamana oynamaktır. Hatta daha ilerisi, gerek medyada gerek toplum içerisinde, bu Komisyonumuzda olmasa da bu Komisyonun terörist elebaşını İmralı'da ziyaret etmesi telkinlerine muhatap edilmesi hatta Komisyon üyelerinin tamamının olmasa da Millet Meclisi Başkanının Başkanlığında dar bir heyetle bu ziyaretin gerçekleşmesi konusu dillendiriliyor. Değerli arkadaşlar, açık ve net ifade etmeliyim ki böyle bir durum, önce bu Komisyonun varlık gerekçesini ve beraberinde Türkiye Cumhuriyeti devletini tartışma zeminine taşıyacaktır, büyük bir toplumsal infiale sebep olacaktır. Bunu biz asla kabul edemeyiz. Devletin açtığı yol açıktır. Bu konudaki kararlılık, dün Malazgirt'te Cumhurbaşkanımız

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 46

Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından ortaya konmuştur ve doğrudur. Kılıç kınından çıkarsa bu çalışmalarımızın da bir anlamı kalmayacaktır.

Buradan çağrımız, zamanı boşa geçirmeden terör örgütü ve destekçileri bu çağrımızı mutlaka dillendirmelidir, gereken derhâl yapılmalıdır ve devletin öngördüğü ve yön verdiği doğrultuda vaziyet almalarıdır diyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Kayatürk, buyurun.

BURHAN KAYATÜRK (Van) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Biraz önce Van Barosu Başkanı işten çıkarılmalarla alakalı "223 kişi, kayyum döneminde, bu son dönemde DEM PARTİ'ye yakın oldukları için işten çıkarıldı." diye bir şey söyledi. Ben orada bir düzeltme meydana getirmek istiyorum. Şöyle: DEM PARTİ belediyeleri Van'da 817 kişiyi seçimden sonra işten çıkardılar. Büyükşehir Belediyesine de 699 kişi alındı fakat bu 699 kişi çıkarılmadı. Sadece, bize yetkililerin söylediğine göre sicil kaydı olan ve devlette çalışamayacak 223 kişi çıkarıldı. Dolayısıyla, DEM Büyükşehir Belediyesinin aldığı 699 kişinin 476'sı çıkarılmadı. O çıkarılanlar da DEM'e yakın olduklarından dolayı değil, suç kayıtları olduğu için çıkarıldı. Burada hem İçişleri Bakanlığının hem Büyükşehir Belediyesinin bilgisi var, bize de bu bilgi aktarıldı, ben de aktarmak istedim.

Teşekkür ediyorum.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) - Sayın Başkan, usule ilişkin söz alabilir miyim?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) - Evet, teşekkür ediyorum.

Sayın Başkan, başta aldığımız kararları sonra ifade edersek yol alamayız. Şimdi, bir şeyi baştan mı atladık? Yol yürürken tekrardan kural değiştirmenin, ilke değiştirmenin doğru olmadığını düşünüyorum. Burada bütün siyasi partilerin Grup Başkan Vekilleri ve sizin de Komisyon toplantısının açılışında belirttiğiniz bir şey vardı: Biz, gelen misafirleri dinleyeceğiz ama misafirlerin sözünün üzerine değerlendirme yapmayacağız, onlara soru sormayacağız, onların beyanlarına ilişkin bir şey söylemeyeceğiz ve siz de geçen toplantının bitiminde Komisyona gelen, Komisyonda konuşanların sözünün gelenlerin kendisini bağladığını, Komisyonu bağlamadığını da kayıtlara hepimiz adına geçirdiniz. O

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 47

anlamıyla ben burada tek tek milletvekili arkadaşlarımız söz alıp "Şu konuşmacı bunu dedi, böyle değil; bu konuşmacı şunu dedi, böyle değil." gibi bir kayda geçirme meselesinin usulen yanlış olduğunu düşünüyorum. Burası Genel Kurul değil, biz de Genel Kurul faaliyeti gibi siyasi bir faaliyet yürütmüyoruz; burada bir amacımız var, toplanmamızın bir gerekçesi var. O anlamıyla Komisyon amacıyla örtüşmeyen, Komisyon gündemiyle örtüşmeyen, özellikle de gelenlerin sözüne söz üreten bir yaklaşımın yanlış olacağını ifade etmem gerekir. Eğer öyle olursa burada bulunan bütün siyasi partilerin de bütün milletvekillerinin de gelenlerin sözüne karşı katılıp katılmadıkları noktalarda dünya kadar beyanları olacaktır. O anlamıyla bu usulün bir daha tekrarlanmaması konusunda usuli bir uyarıyı yenilemek istiyorum. Bu konuda sizin de uyarıcı olmanızın katkı sunacağını düşünüyorum.

Van'da kimin işten çıkarılıp çıkarılmadığını kamuoyu biliyor, onu da öyle takdir ederler. O anlamıyla burada gelen misafire cevap yetiştirmek hiçbir milletvekili arkadaşımızın görevi değildir. Zaten beyan da Kürt sorunu bağlantılı anlatılmıştır. Yoksa mesele orada "Niye çıkarıldıkları?" meselesi değildir.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Teşekkür ederim.

Başlangıçta söz istemiştım, o meramımı anlatayım hemen, üzerimde kalmasın. Kafkas Dernekleri Federasyonundan bugün bir heyet geldi, kendilerinin birtakım öneri ve talepleri var. "Görüşebildiğimiz partiler oldu ama iktidar kanadından henüz randevu talebimize yanıt verilmedi." deyip bunu iletmemi istediler, bu öneri paketini; size vereceğim ki tutanaklara da geçsin diye, onu belirtmiş olayım baştan.

Şimdi, Gülüstan hanımın konuşmasının üstüne bir mukabele ediyormuş gibi olacak ama tam da burayı atıf yapmak istiyordum. Bu arada gerçekten milletvekili arkadaşımız alınmasın, hani konunun bu Komisyonun tartıştığı şeyle ne kadar ilgisi olup olmadığını biraz değerlendirerek konuşmak gerekiyor elbette ama ben buradaki karar alma mekanizmasını biraz problemlı buluyorum. Bir önceki toplantıda gelen insanların sıfatına bakmadan söylüyorum, hepsinin kaybı vardı ve o toplantıda bir değerlendirme olmamasını bir şekilde anlayabiliyorum çünkü travma sahibi olan insan, hele ki evlat acısı gibi bir travmadan

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 48

bahsediyorsak onların sözlerinin üzerine bizim bir şey söylememiz çok manasız kalacak, buna mutabıkız ama çağrılacak kişilerden en azından daha yapıcı ve çözüm odaklı bir dile mensup olanlar ya da bunun uyarısıyla söylenmesi biraz daha kıymetli olacaktır. Ama Gülüstan Hanım'a ve usule ilişkin şöyle bir itirazım var: Mesela, sizin böyle bir usul kararı aldığınızdan benim haberim yok. Eğer ki içeride Grup Başkan Vekilleriyle yapılan bir toplantıda bu karar alındıysa bunu da problemlili ve antidemokratik buluyorum.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) - Komisyonda söylendi.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Sürekli, konuşmalarınızda, buradaki parti sayısına ve ortaya çıkan oy çoğunluğuna bakarak bir yüzde 98 temsiliyet olduğunu düşünüyorsunuz ama en azından karar alma mekanizmasında böyle bir temsiliyet olmadığı çok açık. İçeride Grup Başkan Vekilleriyle olan toplantıya grubu olmayan parti temsilcilerinden gelmek isteyenlerin de katılmasının bir zorunluluk olduğu gibi bir talebim var çünkü böyle olmaz.

Öte yandan, mesela gelecek hafta yapılacak toplantıya kimlerin çağrılacağını da önceden bize söylemenizin daha makul olacağını düşünüyorum ki hem bilgi sahibi olmak hem de üzerinde mutabık kalabilmek açısından bunun önemli olduğunu düşünüyorum, biraz daha hassasiyet beklediğimi düşünüyorum. Gelecek konukları dinleyip dağılmanın doğru bir usul olduğunu düşünmüyorum. En azından kişisel tartışmalar yapmadan, partizanlık yapmadan, meselenin özüne dair kimin ne anladığını bilmenin ve bu konu hakkında bir fikir jimnastiği yaparak bir ortak payda belirlemenin sorunun çözümü anlamında yol almamıza katkı sunacağını düşünüyorum ki dolayısıyla bu usule bir itirazım var ve burada da tekrarlamak istiyorum yani basında çıkan haberlere bakarak söylüyorum bunu. Ben, İbrahim Bey buraya gelip sunum yaptığında özellikle sormuştum ama doğal olarak tam yanıt alamadım.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

AHMET ŞIK (İstanbul) - Bitirebilir miyim?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Şimdi, bu süreci destekleyenler ya da bir nihayete -pozitif anlamda nihayete- ermesini isteyenler olduğu gibi elbette karşı çıkanlar da var. Kamusal temsiliyet anlamında siyasi partilerin kimler olduğunu burada görüyoruz, falan filan ama devlet içinde kimi odakların... Ki dün

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 49

Cumhurbaşkanının yaptığı konuşmada da bir "sabotajcılar" diye niteledi; ben, kim bu sabotajcılar, merak ediyorum. Tam da buradan yola çıkarak bu meselenin Suriye'de yaşananlarla ilgisi bu kadar ortadayken, Dışişleri Bakanının -ki kendisi daha önce MİT'in başındaydı ve daha önce yaşanan sürecin en önemli figürlerinden birisiydi- bu sürecin yanında ya da karşısında olup olmadığını ve bir önceki süreçte ne tür hatalar yapıp yapılmadığını ve buradan dolayı en azından devlet kanalının hangi dersi çıkararak bu önümüzdeki çözüm sürecinin doğru anlamda, pozitif anlamda bir nihayete erip ermeyeceğini merak ediyorum ve birtakım sorularım var. Dolayısıyla, Hakan Fidan'ın burada dinlenmesinin bir zorunluluk olduğunu düşünüyorum ki söylediğim dışında da meselenin en azından Kürt halkının dört farklı coğrafyaya da yayıldığını ve diasporalı olduğunu da düşünürsek uluslararası da bir boyutu var ki onların dışında Orta Doğu'da birtakım siyasi hesapları, menfaat hesapları olan bir dolu emperyalist ülke var, onların hepsini tek tek saymama gerek yok. Meselenin uluslararası boyutu bu kadar ortadayken Dışişleri Bakanının burada olmaması büyük bir eksiklik.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

AHMET ŞIK (İstanbul) - Son olacak Başkanım.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın.

AHMET ŞIK (İstanbul) - Dolayısıyla, gerçekten buraya çağırılmasının - umarım davete icabet eder- ve sorulara şeffaflıkla yanıt vermesinin bir zorunluluk olduğunu düşünüyorum. Sadece Hakan Fidan'ın bir önceki sürecin önemli aktörlerinden birisi olduğunu belirttikten sonra o sürecin diğer figürlerinin de diğer kişilerinin de burada dinlenmesi gerektiğinin tekrar altını çizmek gerekiyor.

Çok teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Arkadaşlar, üç dakikaya riayet edersek daha çok arkadaşımız söz alabilir.

Cüneyt Yüksel, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Sayın Başkan, saygıdeğer Komisyon üyeleri, kıymetli basın mensupları; Komisyonumuzun çalışmalarının hayırlara vesile olmasını diliyorum. Hepinizi en kalbî duygularıyla selamlıyorum.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 50

Bugün burada Komisyonumuzun çalışmalarına katkı sunmak üzere Türkiye Barolar Birliğinin yanı sıra farklı illerden baro başkanları ve temsilcilerinin de aramızda bulunması kanaatimce sürecin daha kapsayıcı ve güçlü bir zemine oturduğunu göstermektedir. Barolar tabii ki yalnızca mesleki örgütler değil aynı zamanda savunma hakkının güvencesi, hukuk devletinin teminatı ve toplumun adalet arayışının bekçisi konumundadırlar. Vatandaşlarımızın adalete erişiminde, mağdur haklarının korunmasında ve demokratik hukuk düzenimizin güçlendirilmesinde üstlendikleri rol hayati öneme sahiptir. Komisyonumuzun yürüttüğü bu tarihî çalışmalara barolarımızın katkılarının hem hukuki temelleri sağlamlaştıracağına hem de toplumsal kabulü artıracağına inanıyorum.

Tabii, terörsüz Türkiye hedefi sadece güvenlik politikalarıyla değil aynı zamanda güçlü bir hukuki temelle sürdürülebilir hâle gelebilecektir. Terörsüz Türkiye idealini başarıya ulaştırmak ve milletimizin beklentilerini karşılamak üzere kurulan bu Komisyonumuzun nihayete erdirmesi gereken hususların başında hukuki düzenlemeler yer almaktadır; barolar da bu sürecin hukuki altyapısında birçok noktada tabii ki kritik rol üstlenebilecektir. Hukuk politikaları önerilerinin geliştirilmesi, ceza ve infaz hukukuna ilişkin entegrasyon modellerinin sunulması, hak ve adalet temelli perspektif ile sürece olan güvenin sağlamlaştırılması amacıyla Komisyonumuzun ve barolarımızın iş birliği içerisinde çalışması önem arz etmektedir. Toplumsal kabul konusunda hukuki alandaki düzenlemelerde barolarımızın katkılarını da tabii ki göz ardı edemeyiz; bu kapsamda barolarımızın sürece ilişkin yorum, değerlendirme ve katkılarının önemini ben burada bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Yapılacak olan hukuki düzenlemeler geniş toplumsal ve siyasi uzlaşmayı barındırmalıdır. Nasıl ki mensubu bulunduğumuz bu tarihî Komisyonda bir toplumsal irade ve siyasi bütünlük mevcut ise bu Komisyon çalışmalarında ve hazırlanacak raporlarda da bu bütünlük sağlanmalıdır diye düşünüyorum. Komisyonumuzun gündeme alacağı hukuki düzenlemeler, hakları sınırlandırmayı değil, bu sürecin başarıyla nihayete ermesi için gerekli koşulları oluşturmayı hedeflemelidir. Terörsüz Türkiye sadece bir güvenlik vizyonu değil, aynı zamanda hukukun ve adaletin egemen olduğu yeni bir toplumsal dayanışmanın inşasıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 51

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen, buyurun.

CÜNEYT YÜKSEL (İstanbul) - Bizler bu süreci demokrasiye ve millî birlik ve beraberliğe güç katacak bir fırsat olarak görmekteyiz. Bu anlayışla, Komisyonumuzun ve barolarımızın katkılarıyla Türkiye'nin geleceğini daha güçlü bir demokrasi ve daha sağlam bir hukuk devleti üzerine inşa edeceğimize inanıyorum.

Tabii, bu hafta Zafer Haftası idi, bu Zafer Haftası'nı kutladık. Şehitlerimizin aziz hatırasını onurlandıran, toplumsal hafızayı adil ve dengeli şekilde inşa eden uygulamalar yalnızca geçişin değil, kalıcı başarının da teminatı olacaktır.

Son olarak, tüm bu adımların geniş bir siyasal ve toplumsal mutabakatla desteklenmesi şarttır ve bu mutabakat, sürecin yalnızca hukuki değil, aynı zamanda demokratik meşruiyetini de pekiştirecek en önemli dayanak noktasıdır.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Altıntaş, buyurun.

HAYDAR ALTINTAŞ (İzmir) - Sayın Başkanım, Komisyonu idare ederken gösterdiğiniz samimiyete ve sabra çok teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar, bugün, burada, başladığımız günden beri ülkemizin ve devletimizin yönetim biçimiyle alakalı çok ciddi meseleler konuşuluyor. Hatta, burada gelenlerin konuştuğundan daha önce, iktidar mensupları tarafından uzun süreden beri ülkemizde sivil, kapsayıcı, demokratik bir anayasa yapılarak bu vesayet Anayasa'sından kurtulunması iddiası da açık bir şekilde tartışılmaktadır; o yüzden, misafir olarak gelen arkadaşların iddialarını bu kapsamın içerisinde görerek onlara herhangi bir sitemde bulunmak gibi bir dileğim yok. Benim söylemek istediğim şu: Demokrasimizin arızaları ve kusurları var. Bu kusurlar belki Anayasa'dan, belki yasalardan, belki de icranın Anayasa'yı ve yasaları anlayış ve devleti işletiş biçiminden kaynaklanmaktadır. Bunları istediğimiz zaman ortadan kaldırabiliriz ancak bunların ortadan kaldırılmasını gerekçe göstererek devletimizin üniter yapısının zedelenmesi gibi bir kavram bugünkü coğrafyada ve bugünkü siyasal koşullarda pek de katlanılabilecek bir şey değildir.

Güneyimize bakalım, başka taraflara bakmaya gerek yok; oradaki birtakım Müslüman halkın çektiği sıkıntının ve Suriye'de yeni gelecek olan gelişmelerin

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 52

ağırlığını gördüğümüzde tek ve bütün bir devletin himayesi ve yasal ve anayasal tedbirler ve düzen içerisinde, dirlik ve düzenlik içerisinde yaşamının ne kadar önemli olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, bu güzelliğin tahkim edilebilmesi için terörün mutlaka sonlandırılması, silahların gömülmesi, ancak bunların bir "Devleti dize getirdik, devleti çökerttik. Devletle pazarlık ediyoruz." manasında algılanabilecek biçimden çıkarılarak ülkedeki bütün insanların din, dil, ırk, cins, etnisite fark etmeksizin, herkesin diliyle, diniyle, ırkıyla uğraşmadan, laikliğin din ve vicdan özgürlüğünün teminatı olduğunu kabul ederek bu ülkede yaşayabilmenin şansını buluruz ve terör örgütü ve uzantılarının millet vicdanını kanatacak iddialarını da pek ciddiye almıyorum ama onlarla bu Komisyonun ve diğer devlet yönetiminin herhangi bir ilişki içerisinde olmadığını hepimiz ortaya koyarak, vatandaşın gönlünde bir sükûnet ve huzur sağlayarak, bu ülkenin bölünmeyeceğine, herkesin evinde rahat ekmeğiyle, suyuyla, aşısıyla, işiyle yaşayabileceğine ve kardeş kavgasına sebep olanların da devlet ve kanun önünde gerekli işlemleri göreceğine inandırarak, birliğimizi ve bütünlüğümüzü sağlayarak yolumuza devam etmeliyiz.

Hepinize teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Bilici, buyurun.

MUSTAFA BİLİCİ (İzmir) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurulan Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun çalışmaları toplumsal barışın ve kalıcı bir çözümün nasıl tesis edileceğine dair tartışmaları yeniden gündeme taşınmıştır. Bu Komisyonun varlığı, yıllardır süren çatışmaların, ayrışmaların ve faili meçhullerin yarattığı büyük toplumsal travmanın onarılması için bir umut ışığı olma potansiyeli taşımaktadır. Ancak bu sürecin gerçek anlamda başarıya ulaşabilmesi için barışın yalnızca siyasal ve toplumsal boyutlarıyla değil, en az onlar kadar önemli olan hukuki boyutuyla da inşa edilmesi gerekmektedir. Adaletin güvence altına alınmadığı, hukukun üstünlüğünün eksiksiz işletilmediği bir zeminde hiçbir barış sürecinin kalıcı olması mümkün değildir.

Silah bırakan kişilerin hukuki statüsü bu sürecin en hassas ve tartışmalı başlıklarından birini oluşturmaktadır. Türkiye geçmiş tecrübelerden de biliyoruz ki yalnızca güvenlik eksenli bakış açısıyla çözüme ulaşamamıştır. Bu noktada, yalnızca mevcut ceza mevzuatıyla ilerlemek yetersiz kalacaktır. Sürece özgü

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 53

ceza hukuku düzenlemelerine gidilmesi, Türk Ceza Kanunu'nda yeni düzenlemeler yapılması ve infaz sisteminde barış sürecini destekleyen esnekliklerin getirilmesi gerekmektedir. Aksi hâlde, bir yanda silah bırakmanın teşvik edilmesi, diğer yanda cezaların caydırıcılığının korunması arasındaki denge kurulamaz ve süreç toplumsal karşılık bulamaz.

Hukuki düzenlemeler kadar geçmişin karanlık dosyalarıyla yüzleşmek de toplumsal barışın olmazsa olmazıdır. Faili meçhullerin üzerine gidilmediği, adaletin sağlanmadığı bir süreç halk nezdinde inandırıcılığını kısa sürede kaybeder. Bu noktada, özellikle Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi'nin bir suikasta kurban gitmesi Türkiye'nin yakın tarihindeki en kara lekelerden biridir. Dolayısıyla, Komisyonun önünde iki yol vardır: Ya adaleti merkeze alan, hukuku üstün kılan ve faili meçhullerle yüzleşen bir barış sürecini inşa edecek ya da siyasetin gölgesinde göstermelik bir süreçle toplumda yeni hayal kırıklıkları yaratacaktır. Türkiye'nin gerçek anlamda Terörsüz Türkiye vizyonuna ulaşabilmesi için öncelikle adaletin bağımsızlığını tesis etmesi, savunma hakkının güvence altına alınması ve geçmişin karanlık dosyalarını cesaretle açması gerekmektedir. Aksi hâlde, bu süreç yalnızca bir siyasal söylem olmaktan öteye geçmeyecek, kalıcı barış ihtimali bir kez daha ertelenecektir. Elbette ki, bu süreçte provokasyon riskleri de vardır. Hem içte hem dışta bu süreci sabote etmek isteyenler olacaktır. Bu nedenle, atılacak her adım şeffaf, adaletli ve toplumun ortak vicdanına hitap eden bir anlayışla yapılmalıdır. Devletin bütün kurumları uyum içinde çalışmalı, kamuoyu doğru bilgilendirilmeli ve en küçük hatanın bile bu süreci baltalamaya gidebileceği unutulmamalıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

MUSTAFA BİLİCİ (İzmir) - İnsanların barış isteme motivasyonu ve barıştan ne anladığı farklı olsa da herkesin barış istemesi en büyük avantajımızdır. Komisyon olarak bu talepler arasındaki dengeyi ve toplumsal mutabakatı sağlamak bizim vazifemizdir.

Grup olarak bu sorumluluk anlayışıyla katkı sunmaya devam edeceğiz diyor, teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Kayatürk, buyurun.

BURHAN KAYATÜRK (Van) - Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 54

Ben burada sayın konuşmacıların konuşmalarına bir yorum yapmadım; sadece bir bilgi hatası vardı, onu düzeltmek istedim, kayıtlara geçsin istedim çünkü bizim bölgemizde de önümüze geldiği için söyledim. Ben bunu bildirmek istedim.

Teşekkür ediyorum.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Kars) - Kime göre hata? Kime göre, neye göre?

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Bayhan, buyurun.

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) - Teşekkür ediyorum Başkan.

Ben de bugün barolar konusunda özellikle dünyanın en büyük barosu ve Türkiye'nin birinci, ikinci, üçüncü büyük barolarının temsilcilerinin burada olmamasının bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Bugün biz toplantı hâlindeyken, baroları dinlerken İstanbul Baro Başkanının yaptığı açıklamalar var. Bu açıklamalara ilişkin bir bilgilendirme ihtiyacı olduğunu da düşünüyorum sürece dair. Bunu Komisyon Başkanlığımız üstlenirse iyi olacaktır çünkü biz şöyle bir tabloyla karşı karşıya kaldık ve Başkan, siz uyarık durumunda kaldınız: Ankara ve İstanbul'un çoklu baro sistemi nedeniyle temsiliyet açısından İstanbul ve Ankara'nın bir no.lu barolarının temsiliyet yeteneğinin çok gerisinde oldukları açık olan iki baronun temsilcisi buraya ne kadar katkı sundular, bizim açımızdan tartışılır durumda ve siz daha somut öneriler sunmaları üzerine davette bulunmak durumunda kaldınız. Onun için, bu konudaki uyarıları, önerileri ve talepleri karşılamak iyi olacaktır.

Bir diğerk önemli konu bu davetler. Komisyona dinlenmek üzere davet edilen kurum ve kişilere ilişkin listelerin ve önerilerin toplam olarak Komisyonla paylaşılması, bugüne kadar davet edilmiş kurumlar ve "kabul edenler" "etmeyenler" konusunda bir bilgilendirme önemli bir ihtiyaçtır diye düşünürüz. Ayrıca, bundan sonrası açısından da son kararlar bittikten sonra değil de Komisyon en azından her hafta davet edilen kurumlar konusunda bilgilendirilirse iyi olur, bizim için de önceden önümüzü görme açısından iyi olur diye düşünüyorum. Özellikle sendikalar, meslek örgütleri ve emek örgütleri konusunda sizlere ilettiğimiz davet edilmesi gereken kurumlar var. Bu kurumlara ilişkin de mesela ne oldu, nasıl görüşüldü, bu konuda bilgilendirilebilirsek nasıl bir öngörü var, bu önemli. Böyle bir Komisyon Türkiye'nin binlerce, on binlerce,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 55

yüz binlerce üyesi olan işçi ve emekçi sendikalarını ve onların temsilcilerini bu Komisyonda dinlemeli ve bu sürece ilişkin tutumlarını hem öğrenmeli hem de bu açıdan Komisyonun barışı, kardeşliği, demokratik adımların atılmasını tesis etmesinde onların da desteğini almalı diye düşünüyorum.

Yine, bu görüşmede de bundan önceki toplantıda da çok sık vurgulanan ana dil konusu. Özellikle Barış Annelerinin konuşması konusunda, Kürtçe konuşması konusunda ciddi tartışmalar oldu. Bu konuda da neden müsaade edilmediği, neden izin verilmediğine ilişkin bir açıklayıcı tutumun Komisyonumuzun Başkanlığı tarafından yapılması olumlu olacaktır çünkü bunlar bu süre içerisinde Komisyonun bütününe mal edilen hususlar oluyor; bunu böyle kabul etmemek gerekir diye düşünüyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen, buyurun.

İSKENDER BAYHAN (İstanbul) - Son olarak şunu söylemek istiyorum: Bizim, grubu olmayan partilerin, evet, Komisyonda eşit temsiliyeti olmadığı açık, aşikâr, güç oranında temsil edilecekse de Parlamentoda ona da bir itirazımız yok ama en azından Komisyonun yönetimi açısından bir görüş alışverişinde bulunuluyorsa eşitsizliği de büyütmemek lazım. Onun için Ahmet arkadaşımın önerisine de katılıyorum yani her hafta yapmasanız da arada sırada yapın. Bu iş böyle bir parti temsiliyeti açısından hem böyle söyleyip sonra da Kürt'ün onurunu, Türk'ün gururunu incitmeyecek vurgular yapıp "Alavere dalavere Kürt Mehmet nöbete." işine gelmemek lazım diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Neyse ben de en sona bırakayım bu talepleri karşılamayı.

Değerli arkadaşlar, şimdi söz Sayın Bakan'da.

Buyurun.

MURAT BAKAN (İzmir) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; geçen hafta burada Cumartesi Annelerini dinledik, ağırladık. 12 Eylül döneminde ve sonrasında kaybolan, faili meçhule kurban giden insanların, ailelerin tanıklıklarını dinledik. Bu tanıklıkların her biri yürek burkan bir tablo çizdi. Benim en çok etkilendiğim de Fehmi Tosun'un kızının anlattıklarıydı burada; belki babasının katiliyle göz göze gelip gülümsemesi, yaşadıkları, sonrası,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 56

bugüne kadar yaşamaya devam ettikleri. Ben eminim, şu Komisyonda olup, o hikâyeyi dinleyip etkilenmeyen yoktur. Peki, bu Cumartesi Anneleri geldi, burada dertlerini anlattılar, dinledik biz de bu Komisyon olarak. Bununla ilgili biz ne yaptık, ne adım attık? Yani hâlâ Galatasaray Lisesi önünde eylem yapamıyorlar. Bizim bu kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak "Kürt meselesini çözeceğiz. Hukuk, demokrasi vesaire, millî dayanışma." dedik. Şu mevzuyu çözecek, buna muktedir değil miyiz arkadaşlar ya? İçişleri Bakanlığı bu şeyden sonra o insanların barışçıl eylemleri için serbest bıraksa, hadi bıraktık ailelerinin bulunmasını; bu beni derinden etkiledi. Bu tavrı biz Komisyon olarak en azından bir temenni olarak Komisyondan bunu çıkartmalıydık diye düşünüyorum.

Bir de şunu paylaşmak istiyorum: O dramları dinliyoruz. Yirmi sekiz sene önce faili meçhule kurban gitmiş babası, kızı burada anlatıyor gözyaşları içinde. Benzer dramları şimdi yaşıyoruz arkadaşlar. Geçen hafta ben Mehmet Murat Çalık'ı ziyarete gittim, cezaevinde, 20 kilo vermiş, 20 kilo. Tamam, ağzında maskeyle bizimle görüşme yapıyor. Benden sonra Gökçe Gökçen, sonra da Genel Başkanımız ziyaret etti. Yarın Mehmet Murat Çalık'ın çocuğu bu hikâyeyi anlatacak. Yani bunun için diyoruz, demokrasi olmadan toplumsal barış olmaz, hukuk devleti olmadan toplumsal barış olmaz. Buradan topluma bir mesaj vereceksek dün yaşananı bugün yaşatmamamız lazım. Dolayısıyla bu tür sembolik konularda en azından inisiyatif almamız lazım.

Bir başka konu, ben Atatürk milliyetçisiyim, yani bu çok net. Bizim Cumhuriyet Halk Partisi olarak da 2 tane kimliğimiz var; bir, kurucu parti olarak kurucu değerlere mih gibi sahip çıkan bir partiyiz, diğer yandan sosyal demokrat parti olarak da birtakım sorumluluklarımız var. Ben geçen hafta Barış Annelerinin Kürtçe konuşamamasına son derece üzüldüm. Burada Genel Kurulda bununla ilgili bir şey yapılabilir, Genel Kurul değil burası, Meclisin resmî ihtisas komisyonu da değil. Bu meselenin çözümü için kurulmuş bir Komisyonda yani "Kürt sorununu çözeceğiz." derken, yasal düzenleme yapıyorsun, burada kendi ana dilinde çocuğunun durumunu anlatamıyor ve biz bununla ilgili Komisyon olarak inisiyatif kullanamıyoruz. Yani bizim bir anlayış değişikliğine ihtiyacımız var.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 57

MURAT BAKAN (İzmir) - Sayın Başkan, bir anlayış değişikliğine ihtiyacımız var. Ben ilk yaptığım konuşmada, cumhuriyet; yani kurucu değerler, aynı zamanda kapsayıcı değerler yani biz herkesi kapsamalıyız, aidiyet duygusunu artırmalıyız; ancak biz burada bu inisiyatifi kullanırsak o aidiyet duygusu artar.

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Altınok, buyurun.

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; ben de sabrınızı zorlamadan bir iki konuya değinmek istiyorum.

Değerli arkadaşlar, özellikle Komisyon çalışmalarını yürütürken Komisyonda bulunan arkadaşlarımızın öncelikli olarak ama farklı partilerden başka arkadaşlarımızın da dışarıda kullandıkları söylemlerin Komisyonun çalışmalarına fayda getirmekten ziyade sıkıntı vereceği kanaatindeyim. Komisyonda bulunan arkadaşlarımız dışarıda beyan verirken -Komisyonda konuşulmamış hususların- sanki onlar tarafından o beyanların verilmesinin Komisyonun bir görüşüymüş gibi algılanmasına ve sahada bu işlerin sıkıntıya girmesine sebebiyet verdiğini düşünüyorum ve arkadaşlarımızın, hepimizin bu konuda daha dikkatli olması lazım geldiğini düşünüyorum. "Dil" dedik, her seferinde "dil" diyoruz; dilimizi daha dikkatli kullanabilmemiz, daha dikkatli kelimelerle kendimizi ifade etmemiz veya görüşlerimizi ileri sürmemiz lazım gelir. İsim vermiyorum, kimseye cevap olsun diye de söylemiyorum ama burada önceliğimizin, temelde, PKK terör örgütünün kendini feshetmesi ve silah bırakması ve silahı bırakma sürecinin devam etmesi ve silah bırakma sürecinin devam ettiğini öğrendikten sonra bu yasal boyutuyla yapılacak çalışmaların bir anlam ifade edeceğini düşünüyorum. Burada, sanki her gün silah bırakma devam ediyor, süreç devam ediyor ve burada her şeyi hallettik, yasal düzenlemelere geçelim noktasındaki tartışmaların bu sürecin anlamına ve ruhuna da çok uygun düşmediğini özellikle belirtmek istiyorum.

Yani önceki konuşmalarımda da söyledim, üzerine basa basa söylüyorum, Türkiye Cumhuriyeti devletinin elli yıllık mücadelesi Kürtler ile Türkler arasında bir mücadele değildir, Türkiye Cumhuriyeti devletinin mücadelesi terörle mücadeledir, teröristle mücadeledir. Kürtler ve Türklerin bin yıllık birlikteliğinde hiçbir zaman -Kürt ve Türk- ırksal bakımdan, halklar bakımından herhangi bir

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 58

çatışmanın olması söz konusu değildir yani bunları söylerken çok dikkat etmeye çalışıyorum. Hepimizin mutlaka siyasi bir jargonu var, o siyasi jargonla kelimelerimizi kullanıyoruz. Benim kullandığım kelimelerden de rahatsızlık duyan arkadaşlarımız olabilir, orada da bu uyarıların onlar tarafından da yapılmasını arzu ederim. Yani tutsaktır, sürgündür, bunlar... Türkiye Cumhuriyeti devleti bir devlet yani devlette sürgün olmaz, tutsak olmaz; hapis olur. Veya işte, konuşurken, mesela... Tabii ki Özalp'te yıllar önce yaşanan acı hepimizin acısıdır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - İnsanların öldürülmesi, şu anda o acıyı yüreğimde taşıyorum ama o acıyı ifade ederken Bingöl'deki 33 şehidimizin acısının da hepimizin acısı olduğunu ifade edebilmemiz lazım gelir diyorum. İnanın, kelimeleri çok dikkatli kullanarak konuşmaya çalışıyorum ama acıları yarıştırmak değil ama bütün acıların hepimizin acısı olduğunu ve bütün 86 milyonun acısı olduğunu ifade ederek bu çalışmalarını yapmamız lazım gelir. Yoksa benim iddialarımın daha önde, sizin iddialarınızın daha aşağıda olması bir anlam ifade etmez. Eğer buradan olumlu bir sonuç almamız lazım geliyorsa -ki almamız lazım gelir- birlikte yaşayabilmenin, kültürümüzü, 86 milyonun kardeşlik hukukunu gerçekten bir hukuki çerçevede devam ettirebilmenin yolu şiddetin, silahın bir an önce devreden çıkması, hukukun, demokrasinin ön plana çıkmasıyla sağlanabilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

SELAMİ ALTINOK (Erzurum) - Onun için, hepimizin kelimelerimizi -kendi adıma söylüyorum öncelikle- daha iyi seçerek, daha farklı alanlara çekilmeden birlikteliğimizi sağlayacak bir söylemde bulunmamızın bu Komisyonun çalışmaları açısından da çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Acıları, yarıştırmayalım ama konuşurken de birbirimizi fazla rahatsız edebilecek, toplumda farklı kesimleri ve sabote edebilecek söylemlerden de kaçmamız lazım geldiğini özellikle belirtmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Bülbül, buyurun.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 59

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, belirteceğim husustan önce dile getirmek istediğim, düşündüğüm bir mesele var: Bir defa bu Komisyon şu an Türkiye'nin dört gözle takip ettiği, can kulağıyla dinlediği, nelerin olup bittiği konusunda malumat sahibi olmaya çalıştığı bir Komisyon, şu an gündemde birinci madde olarak görebiliriz. Burada bu Komisyona bu şekilde bir değer atfedildiyse en azından milletimizin ve kamuoyunun bu atfettiği değer kadar bu Komisyonun içerisinde mensup olanların da bu Komisyonun itibarını, bu Komisyonun değerini yüksek tutmak konusunda hassasiyet göstermesi kanaatindeyim. Göstermediği anlamında söylemiyorum bunu, sakın bir alınganlığa sebep olmasın ama yani burada yapılan görüşmeleri, burada ifade edilen görüşleri, buraya davet edilenleri hakir görmek, bunları kurumsal veya şahsi olarak bir değerlendirmeye tabi tutmak son derece büyük bir haksızlık ve uygun da bir tavır ve durum değil. Zira, biz burada bir anlayışı eleştirebiliriz, gelenlerin arkasından mutlaka bir değerlendirme zamanı gelecektir, arkasından onların anlayışlarını ve ifadelerini biz değerlendirmeye tabi tutabiliriz ama ne onların kurumsal kimliğiyle alakalı ne de kişisel şahsiyetleriyle alakalı eğer bir değerlendirmeye girersek bizim burada bir sonuç elde etmemiz mümkün olmaz ama herkesin fikrini, değerlendirmesini bu noktada eleştirebilir, bunu kayda alabiliriz.

Şimdi, Sayın Başkanım, kamuoyunda şu an Ankara ve İstanbul 1 No.lu Barolarının bu Komisyonda yer almadığı, bu Komisyon toplantısında yer almadığı, davet edilmediği, onun yerine İstanbul ve Ankara 2 No.lu Barolarının davet edildiği ve yer aldığı noktasında ifadeler yer almakta. Şimdi, bunun da Komisyon tarafından sanki kasten tercih edilmiş bir durummuş gibi böyle kamuoyuna sunulması, özellikle bazı siyasi yapılar tarafından bunun bu şekilde ifade edilmesi durumuyla karşı karşıyayız. Yani bu hususta zatıalinizin gerekli bilgilendirmeyi yapmasını ve bu toplantıda gerek tutanaklara geçirilmesi gerekse basının da takip edebilmesi açısından son derece kıymetli olacaktır Sayın Başkanım.

Zira, bahsettiler, İstanbul 1 No.lu Baro Başkanının burada işte "tiyatro" olarak dile getirmesini, son derece çirkin değerlendirmelerde bulunmasını hoş karşılamadığımızı, kınadığımızı da ifade etmek istiyorum. Burada Türkiye'nin, sizin de dediğiniz gibi, yüzde 95 oranında milletimizin vekâlet verdiği yapıların

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 60

burada bulunduğu bir ortamda burayı boşa çıkartmak...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) - ...burayı sanki farklı şekilde "tiyatro" gibi, böyle -tiyatronun kendisine biz şey yapmıyoruz ama- burada bir oyun sergileniyormuş gibi göstermek son derece ayıplı bir tavidir. Biz, Sayın Başkanım, eğer mümkünse -hususiyetleri var mıdır bilemiyoruz ama- bundan sonraki toplantılarda da bu Komisyon eğer değerliyse, bu Komisyonun davet edip de bu davetine icabet etmeyenlerin kimler olduğunun ve icabet etmeyen kurum ve şahısların da bilinmesinde, bildirilmesinde büyük yarar gördüğümüzü ifade etmek istiyor, saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Fırat, buyurun.

CELAL FIRAT (İstanbul) - Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Başkanım, sözün başında toplumsal rızadan bahsettiniz ki çok önemli, gerçekten halklarımızın, toplumumuzun birbirini algılaması lazım, empati yapması lazım. Kürt sorunu bu ülkenin en yakıcı meselelerinden biridir; bunu böyle görmek gerekiyor. Demokrasiye, adalete olan özlemimiz, hepimizin özlemi var ama empati yapmadan, birbirimizin yerine kendini konumlandırmadan, kardeşlik hukukundan bahsetmenin çok yarar getirmediğini de söyleyebiliriz. Düşünün şu an bir ülkede Kürtçe resmî dil olarak kabul görse bu ülke ne kaybeder? Hâlbuki çok şey kazanır, yurttaş, bizler. Ben aynı zamanda bir Kürdüm, Aleviyim her 2 tarafta da sıkıntı yaşıyoruz. Kendi kimliğimizi, dilimizi, inancımızı yaşayamıyoruz ama ikide bir bütün katılımcılar, konuşmacılar kardeşlikten bahsediyor. Allah rızası için sormak lazım: Bu nasıl bir kardeşlik? Birbirini algılamamak, birbirinin kimliğine, diline, inancına farklı bir gözle bakmak, onu kabul görmemek. Devlet bu konuyu güvence altına alsa, cemevlerini Alevilerin ibadethanesi olarak görse, Kürtler bu ülkede, biz anadilimizle kendimizi ifade etmek istiyoruz. Gelip burada, efendim, Mecliste farklı ortamlarda kendini ifade etse ne sıkıntı yaşar? Bunu hepimizin sorması lazım. Bizim pirlerimizin çok güzel bir kelamı vardı "Muhabbet ile bulan buldu Hakk'ı, muhabbetsiz kimin kimde arar hakkı." ama konuşamıyoruz, muhabbet edemiyoruz, sorunlarımızı konuşarak çözmemiz gerekiyor ama maalesef bu

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 61

yapılmıyor.

Bu ülkede yine en can yakıcı meselelerden birisi cemevi meselesi, cemevlerimiz hâlen ibadethane olarak kabul görmüyor, birçok yerlerde cemevlerinin arsaları ya belediyelere bağlı, belediye başkanlarının iki dudaklarının arasına sıkıştırılmış vaziyette, iki oyun mantığıyla baktırıyor, ediyorlar ama bu konular tabii demokrasi çerçevesinde ele alınması gerekirken ama birilerinin vicdanlarına havale edilmesi doğru bir yaklaşım değil. Devlet güvencesi, bu konularla ilgili gerçekten bütün kimlikleri, inançları devlet güvencesi altına alırsa topluluklar, halklar daha özgür bir şekilde kendini ifade eder, kendini bağlı bulunduğu... Bu ülkenin yurttaşız, bütün vatandaşlık hizmetlerimizi yerine getiriyoruz, bunu gerçekten yapıyoruz, ediyoruz ama maalesef kimliğimizi rahat bir çerçevede konuşamıyoruz. Şu an Mecliste, geçenlerde barış anneleri geldiler, burada kendilerini ifade edemediler, kendi ana dilleriyle konuşamadılar.

Aynı çerçevede cemevleri meselesi hâlâ farklı yerlere havale edilmeye gayret gösteriliyor. Biz bundan daha çok empati yaparak birbirimizi algılamamız lazım. Düşünün, şu an bir binanın içerisinde MHP'lisi var, AK PARTİ'lisi, DEM PARTİ'lisi var, CHP'lisi var, farklı siyasi partilerden arkadaşlarımız var...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

Buyurun.

CELAL FIRAT (İstanbul) - Çocuklarımız aynı okullarda okuyorlar, aynı atölyelerde çalışıyorlar bir sorun, sıkıntı yok, aynı sokakta yaşıyoruz ki bundan da mutluyuz gerçekten ama gelin görün ki yasal çerçeveye geldiğinde "Sen bu çerçevede düşüneceksin, böyle inanacaksın." bu tekçi mantıktan artık gerçekten kendimizi arındırmamız lazım. Avrupa'da birçok ülkede, özellikle Almanya'da şu an Türkçe eğitim veriliyor, Kürtçe eğitim veriliyor Almanya bunu bir millî güvenlik sorunu olarak görmüyor, biz niye görüyoruz? Biz gerçekten bu ülkenin yurttaşız, bunu böyle söylüyoruz, her platformda dillendiriyoruz, ülkemiz cennet gibi bir yer ama gelin görün ki bizim gibi düşüneceksiniz, bizim gibi inanacaksınız, bizim belirlediğimiz koşullar içerisinde kendinizi ifade edeceksiniz; bu yaklaşım doğru değil. Bu Komisyonun da çok büyük sorumlulukları var. Kendi birbirini algılayabilecek, birbirinin elinde tutabilecek,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 62

birbirine hızır olabilecek çalışmalarını hepimizin yapması gerektiğine inanıyorum.

Hızır hepimizin yoldaşı olsun.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Tanrıkulu, buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Sayın Başkanım, değerli arkadaşlar; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Sayın Başkanım, şimdi, bu 6'ncı toplantıda ortaya çıkan tablo bize şunu gösteriyor: Gerçekten zor bir iş yapıyoruz. Dinlediğimiz taraflar, mağdurlar, bugün dinlediğimiz barolar, barolar arasındaki görüş farklılıkları; zor bir iş yapıyoruz burada. Dolayısıyla, yani öncelik olması gereken mesele şu: Öncelikle, bu masada oturan siyasi partilerin motivasyonunu yüksek tutmak, milletvekillerinin motivasyonunu bu konuda yüksek tutmak ve topluma da endişeli, kaygılı, güven duymayan insanlara da güven verecek, kaygılarını azaltacak somut işler yaptığımızı burada yavaş yavaş gösterebilmek. Gerçekten de yani provokasyon lafı çok kullanılıyor, sabotaj lafı çok kullanılıyor ve içinde bulunduğumuz coğrafya da sonuçta geçmişteki deneyler de buna açık olduğunu gösteriyor bütün bu sürecin. Yani bir taraftan güven vereceksek bir taraftan da somut bazı şeyleri yaptığımızı da göstermeliyiz. O nedenle size daha büyük bir rol düşüyor, daha hızlı karar verici, daha hızlı bir çerçeveyi konuşacağımız bir çalışma pratiğinin de ortaya çıkması gerekiyor diye düşünüyorum. Ben geçen hafta ifade etmiştim aslında ama bunda ısrarcıyım. Yani burada ortaklaştığımız konuları topluma güven vermek açısından deklare etmeliyiz. Deklare etmeliyiz ki güçlü bir biçimde bu Komisyon çalışıyor ve sonuçta bu sorununun sahibidir, ısrarcıdır, kimse bu masanın dağılacağı konusunda ya da işte masadan bir siyasi partinin kalkacağı konusunda bir paniğe kapılmasın; böyle bir şey yok. Sonuçta ortaklaştığımız konularda ilerliyoruz; bunun görülmesi lazım. Her siyasi partinin de burada sonuçta öncelikleri var, kaygıları var. Yani bir de burada bulunan milletvekillerinin dışında siyasi partilerimiz de siyaset yapıyorlar. Yani bunların getirisini götürüsünü hesaplıyorlar. Biz bu hesapların dışında, gerçekten de onun dışında bir tutum almalıyız burada. Yani tarihî bir iş yapıyoruz ve siz de söylediniz, ben de aynı görüşteyim, gerçekten burada çatışma çözümleri bakımından önemli bir model deneniyor. Bunun başarısı için ortak çalışmalıyız. Şimdi, toplumda bir kesim de direnç gösteren de öyle bir görüş var ki örgüt silah bırakıyor, bazıları diyor ki: "Niye silah bırakıyor?" Yani bu duyguda olan şeyler

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 63

var, bir toplum kesimi var; endişeli, kaygılı falan filan. Yani bunun siyaseten birilerine yarayacağı konusunda düşünceler var. Yani o hırsızla ev sahibi meselesi gibi, yani biraz da ona benziyor bu mesele.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın, buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Dolayısıyla bizim çerçeve yasalar konusunda gerekirse devletten alacağımız bilgilerle, bilgilere göre Meclisi olağanüstü toplantıya çağırabileceğimizi, komisyonların zaten bir çalışma takvimi var, hızla toplanacağımızı, yasaları çıkartacağımızı topluma deklare etmeliyiz ki o beklenti yani "Konuşuyorlar, dağılıyorlar, ne yapıyorlar? Sadece konuşuyorlar, dinlediler." gibi o duygunun dışında bir çalışma temposunu da ortaya koyalım. O nedenle, ben önümüzdeki hafta itibarıyla bu dinlemenin dışında bir, eğer hazırlarsa Adalet Bakanlığının gelip bir sunum yapmasını, yani yasal çerçeve konusunda bir sunum yapmasını; Dışişleri Bakanının mutlaka, çünkü bu mesele Suriye'den bağımsız değil, Irak'tan da bağımsız değil, İran'dan da bağımsız değil yani olası riskler anlatıldı ama kendisinin de gelip burada bir sunum yapmasının çok önemli ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Özellikle de Adalet Bakanlığının nasıl bir çalışma düşündükleri konusunda.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız lütfen, buyurun.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Diyarbakır) - Dolayısıyla toplumu bu konuda daha motive edici bir pozisyonda olmamız lazım diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Arkadaşlar, üç dakikayla kısıtlamaya çalışırsak memnun olurum.

Sayın Gökçen, buyurun.

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) - Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, değerli Komisyon üyeleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün önce baro ve davet meselesiyle ilgili bazı eleştirilerimizi dile getirmek istiyorum: İstanbul, Ankara ve İzmir gibi çok yüksek sayıda üyesi olan ve temsil gücü çok yüksek olan baroların burada olmaması fakat çok tartışma yaratmış olan ve sadece muhalefet açısından da değil, bütün siyasi partilere oy vermiş olan vatandaşlar ve meslektaşlarımız avukatlar arasında da büyük

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 64

tartışmalara sebep olmuş olan 2 no.lu baroların burada dinleniyor olması aslında bir toplumsal rızadan bahsedilirken bunun ne kadar uzağında olduğumuzu gösteriyor maalesef. Aynı zamanda barolar arasında kadın başkanlar da var tabii ki Türkiye'de ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1325 sayılı bir kararı var, ilk toplantıda da söz etmiştim. Bu karar kadınların da çatışma çözümü süreçlerine katılımını, etkili bir şekilde katılımını ve eşitlik anlayışının kadınları da içeren bir yerden ele alınması gerektiğini dile getiriyor. Dolayısıyla, bu karar da gereği aynı şekilde toplumun tamamını temsil etme amacını benimsiyorsak eğer o zaman kadın baro başkanlarının da olması ve burada görüşlerini dile getirmesi gerekirdi diye düşünüyoruz. Buna bir çözüm bulunabilir, bundan sonraki toplantılarda davet edilecek olan temsilcilerin arasındaki cinsiyet eşitliği daha çok dikkate alınabilir. Bundan sonraki ilk toplantıda İstanbul, İzmir ve Ankara baroları davet edilebilir Sayın Başkanım. Ve İstanbul Barosunun tabii şöyle bir özel yanı da var, İstanbul Barosuna karşı kayyum atama talebiyle bir dava açıldı. Şimdi biz bir yandan burada bir çözümü konuşacaksak toplumsal barışı, örgütün silah bırakmasını, bununla ilgili meseleleri, Kürt meselesini, demokratikleşmeyi, bunların hepsini burada madem çalışma usul ve esasları arasında belirledik, o zaman İstanbul Barosunun burada görüşlerini dile getirmesi lazım; Ankara ve İzmir de aynı şekilde. Bundan sonrası için telafi edilebilecek bir davet olabilir diye önermek istiyorum.

Ayrıca, geçtiğimiz hafta Barış Anneleri görüşlerini dile getirdi, tıpkı diğer anneler gibi, diğer aileler gibi ve kendi görüşlerini ana dillerinde daha rahat ifade edebileceklerini söylediler. Ancak, toplum buraya baktığı zaman bu Komisyonda bile Kürtçe konuşulamayacaksa -insanlar ana dilde kendilerini daha rahat ifade edebiliyorlarsa eğer- okuma yazması olmadığını, önünde notlarının olmadığını belirten kişiler burada kendilerini rahatça ifade edemeyecekse ki ayrıca burada milletvekilleri tercüme edebileceklerini söylemişlerdi; buna rağmen izin verilmemesini toplumda güven artırıcı değil tam tersine güven azaltan bir olay olarak görüyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) - Aynı şekilde, Cumartesi Annelerini dinlediğimiz zaman ya da diğer birçok temsilciyi dinlediğimiz zaman, evet, belki

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 65

hemen arkasından karşılıklı polemik olmaması doğrudur, karşılıklı değerlendirmelerin kişisel bir şekilde "Ben buna katılmıyorum, şuna şerh düşünüyorum." diye devam etmemesi bence de olumludur aslında çünkü burada hepimizin katıldığı ve katılmadığı görüşler var. Ancak burada bütün dile getirilen bütün farklı görüşlerde ortaklaşan yönler de var; bunlara odaklanarak değerlendirmelerimizi ve çalışmalarımızı yürütürsek daha rahat sonuç alabiliriz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

GÖKÇE GÖKÇEN (İzmir) - O yüzden, sadece dinlediğimiz ve dağıldığımız değil ama üzerine çalıştığımız ve gerçekten somut adımlar atabildiğimiz, sonuç alabildiğimiz, silahsızlanma meselesinin yanında çalışma usul ve esaslarının da belirlendiği gibi hukuk devleti ve demokrasi yanını da kenarda bırakmadan hep beraber somut adımlar atabiliriz; bu Komisyon bu yüzden toplanmış olabilir, bu sayede herkesin güvenini daha çok arttıracak adımlar atabiliriz.

Kayyum rejimi olduğu yerde duruyor. Cumartesi Annelerini dinlediğimizde hepimiz üzüldük ve dağıldıysak ama Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanmamasını hiç dert etmediyse; burada bir sorun vardır. O yüzden, dinlediğimiz temsilcilere bu gözle de bakmamız gerektiğine inanıyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Böhürler, buyurun.

AYŞE BÖHÜRLER (Kayseri) - Biraz önce yapılan konuşmalara bir cevap olarak değil ama... Biz burada kırk bir yıl önce başlayan bir terör hareketinin - "ayrılıkçı bir terör hareketinin" diye belki tanımlayabiliriz- kendini imha etmesi diyelim, silah bırakması üzerine toplanmış bir Komisyonuz. Aslında, bu sürenin içinde bir arada yaşamayı başarmış tabii, halkın temsilcileriyiz. Komisyonun Başkanlığını sizin üstlenmenizi çok önemli buluyorum; bu tarihimizde ilk defa olan bir şey. Biz bu Komisyonda ideolojik bağnazlıklarımızı bir kenara bıraktık, parti içi gündemlerimizi bir tarafa bıraktık, ülkenin çözölemeyen bir sorununu, şimdiye kadar çözölemeyen bir sorununu çözmek için bir masanın etrafında oturduk. Bu çerçevede, ideolojik bağnazlıkların, kültürel birtakım konuların bu Komisyonunun gündemine gelmesini süreci enfekte eden bir durum olarak değerlendiriyorum çünkü bu, bu Komisyonun ana konusu değil. Ne kadar sınırlarımızı genişletirsek o kadar çözüm oluşturma noktasından uzaklaşırız

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 66

demek istiyorum. Biz burada Komisyon olarak ortak bir anlayış üretiyoruz ve bu ortak anlayışı herkesin görmesini sağlıyoruz, son derece şeffaf, medyanın izlediği ve fikirlerin açıkça ifade edildiği bir komisyon. Burada bir form üreteceğiz ve bu form içinde bir prosedür, sürecin işletilmesini sağlayan durumlar ve Meclisin hepsinin oydaş olduğu bir kararı ortaya koyacağız. Aslında, bir anlamda, bir yol haritasına argüman üreteceğiz, yol haritasına katkı sağlayacağız. Bu süreçte, mesajımız tüm ülkenin kazanmış olması, burada bir başarı çıkarsa, bütün bir millet başarmış olacak; şu masanın etrafında birbirinden farklı görüşlerde olan 51 insanın temsil ettiği bir millet başarmış olacak. Burası bir harp sonrası müzakere masası değil biz topraklarımıza sirayet eden bir kavgayı sonlandırıyoruz. Güvenlikçi bir yaklaşım sergileme bir suçlamaya dönüştü Komisyonunda. Propagandanın silahla yapıldığı bir yerde güvenlikçi bir yaklaşım da sergilenir; işin bu tarafını konuşmuyoruz. Biz, Barış Annelerini konuştuk ama diğer taraftan PKK'nın iç infazları var, bunları da konuşmuyoruz. Aytekin Yılmaz'ın bir yazısı var, daha doğrusu bir kitabı var "Yoldaşı Öldürmek" diye, yine Aliza Marcus diye bir başka yazarın yine aynı şekilde bir kitabı var. PKK'nın 1980 sonrasında Kürt vatandaşları, kendi mensuplarını nasıl infaz ettiğini... Birçok örnek var; şimdi bu örnekleri acıları yarıştırma bağlamında anlatmakta istemiyorum. Birçok sivil infaz da var bu sürecin içinde ama "Bunların hepsi geride kaldı." diyoruz ve Türkiye'nin önüne yeni bir sayfa açıyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

AYŞE BÖHÜRLER (Kayseri) - Bu sürecin içinde karşılıklı savunma duygusuyla verilen cevapların da bu Komisyona zarar verdiği kanaatindeyim. Biz burada her bir parti bu sürece dair yani bunun içinde Kürtçe, Alevi meselesi veya başka diğer demokratik haklar, kayyum vesaire gibi konuları ne kadar bu Komisyonun içini sokarsak o kadar yol almamız zor olur ve bir tarihî fırsatı kaçırmış oluruz. Her parti kendi görüşünü... Bu konuya dair yani silah bırakan bir örgütün mensuplarının ne olacağına dair bir görüşü, bir insanı konuşacağız aslında, bu ülkenin vatandaşı olan bir insanı konuşacağız. Bu insanın ne olacağına dair -çünkü bu sadece bu ülke içinde de değil, yurt dışında da bir sürü

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 67

mensupları var- bir konuyu tartışıyoruz ve buna bir yol haritası oluşturuyoruz. Bu yol haritasını oluştururken katkı sunacak çözümlerin tercih edilmesi gerektiğini bir insani vazife olarak bütün ideolojik görüşlerimizin dışında bir insani vazife olarak üstlenmemiz gerektiğini düşünüyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız.

Buyurun.

AYŞE BÖHÜRLER (Kayseri) - Yol haritasına katkı sunacak çözümlerle, engelleyici değil destekleyici çözümlerle masada olmalıyız diyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Beştaş, buyurun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Teşekkürler Sayın.

Başkan, ilk toplantımızda barışın dilde başlayacağını hep birlikte konuştuk ve barış dilini inşa etmemiz gerektiğini yine ifade ettik ve buradan hareketle barışın dilinin ana dili olduğunu ifade etmek istiyorum.

Geçen hafta burada Barış Anneleri dinlendi, ben tercüme yapma talebinde de bulunmuştum. Sayın Meclis Başkanının cevabına değinmeyeyim çünkü süre çok yok.

Doğrusu milyonlarca yurttaş, Kürt yurttaş parçalandı, kırıldı, güveni sarsıldı. Şimdi, biz her fırsatta "Barışın dilini konuşalım." derken "Barışı toplumsallaştıralım." derken o toplantıda ana diliyle konuşulmasına izin verilmemesi hakikaten belki Meclis Komisyonunun tamamına yansımamıştır ama sahada ve telefonlarımıza gelen binlerce mesajdan ne kadar büyük bir etki yarattığını biliyoruz ve bu mesele çok önemli. Kamusal alanda, ana dilin kullanımının önünde engeller var mı yok mu, onu Genel Kurulda tartışırız ama ben bir şey söyleyeceğim: Anayasa 3'e göre, kamusal alanda ana dil kullanımının önünde bir engel yok, sadece resmî devlet dili var, devletin dili Türkçedir diyor ve burası bir Genel Kurul değil, bir ihtisas komisyonu değil; bir yasal zemini de yok yani Meclis Başkanının çağrısıyla oldu, ben bunu bilerek kuruyorum "Normlar ve kurallar." diyoruz yani burada barışı konuşurken bir annenin kendi ana dilinde bunu, duygularını ifade etmesinin önünde hiçbir engel yoktur ve olmamalıdır. Yani dil toplumun binlerce yıllık anlaşılabilmesinin anahtarıdır gerçekten ve tam da barışa açılan bir kapı varsa o kapıyı açacak olan anahtar da dilin kendisidir Sayın Başkan. Kapının kilidine o anahtarın

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 68

sokulmamış olmasını, en nahif şekilde, talihsizlik olarak şüphesiz bende dillendirebilirim. Ancak bazı gerçekler naifliği egale ediyor, bunu çok istememe rağmen. Bu tutumu talihsizlik olarak değerlendirmiyoruz bu nedenle. Bu tutum, hâlâ norm ve kurallar ile barışın içselleştirilmediğini ve bir siyasi tutum olduğunu ortaya koyuyor yani maalesef. Biz "Nefreti, ayrımcılığı ortadan kaldıralım." derken Barış Annelerinin kendi dilleriyle konuşamamasını hiç kimseye izah edemiyoruz ve Mecliste, bu Komisyonda meseleye Barış Annelerinin olgunluğuyla, onların sürece olan katkısıyla evlatlarını yitirmiş olsalar da içlerinde hınç yerine sevgi, kardeşlik ve barışı büyüten vakur duruşlarıyla yaklaşmalıdır, yaklaşmalıyız. Annelerin sağduyusunun tüm zorlukları, engelleri ve olumsuzlukları aşacağına inanıyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen, buyurun.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Onlar hiç tercih etmeseler de bunu, içlerinde Kürtçe büyüttükleri acıları Türkçe izah gayretini gösterdi. Bir adımın da Komisyondan gelmesi gerekiyor. Buna dair çok söz kurabilirim ama dediğim gibi, zaman yok. Gerçekten, ana dili konusunda Meclisimizin çalışmalarına bir gölge düşmüştür ve atacağı pozitif adımlarla bu gölgeyi kaldırabiliriz.

Diğer bir konu Sayın Başkan, sizin de kamuoyuna yaptığınız açıklamalarda çok isabetli bir değerlendirmeniz var, bu Meclis Komisyonunun aynı zamanda barışın, çözümün toplumsallaşmasına da katkı yapması gerekiyor ve bunun için de Meclis Komisyonunun, bu Komisyonun bir irade, bazı konularda irade ortaya koyması gerekiyor ki o güven sarsıntısını onarabilelim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (Erzurum) - Bunların başında da güveni sağlamlaştırmak açısından hasta mahpuslar geliyor. Yani ben size birkaç isim sayacağım: Fatma Tokmak ölmek üzere, ölüm döşeğinde; Devrim Ayık yüzde 78 engelli; Ergin Aktaş 6 kez "Cezaevinde kalamaz." raporu aldığı hâlde bırakılmıyor; Fırat Nebioğlu yüzde 92 engelli, diyalize bağımlı, engelli raporu var ve böbrek nakli gerekiyor; yine, Mehmet Emin Çam 73 yaşında, o da ağır hasta; yine Murat Çalık, Ayşe Barım... Hani bu benim saydığım isimler bu kadar gündemde tartışılmıyor ama hepsine aynı bakıyoruz. Yani bu hasta mahpusların

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 69

bir an önce ailelerinin yanında olması gerekiyor. Biz çözümü, barışı, demokrasiyi konuşurken insanların cezaevinde ölümlerle yüz yüze olması kabul edilemez. Bu konuda da Komisyonun bir irade ortaya koyması gerekiyor.

Teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Değerli arkadaşlar, 4 arkadaş kaldı söz almak için, bundan sonra söz vermeyelim, başka toplantılara bırakalım.

Sayın Zorlu, buyurun.

KÜRŞAD ZORLU (Ankara) - Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Komisyonumuz kurulduğundan bu yana çeşitli görüşler, değerlendirmeler ortaya konuldu, ardından dinleme aşamasına geçildi ve devam ediyor. Bu vesileyle dinlenmesini gerekli gördüğüm kesimlerden biri de sayıları 62 bini aşmış olan güvenlik korucularıdır. Güvenlik koruculuğu sisteminin başladığı 1985 yılından itibaren 1.760 güvenlik korucusu, 88 güvenlik gönüllü korucusu olmak üzere, 1.844 şehit verilmiştir. Hâlen bu güvenlik korucularımızın çok sayıda sivil toplum kuruluşu olduğunu görüyoruz -derneği ve federasyon-onlardan uygun olanların mutlaka Komisyonumuzda dinlenmesi gerektiğini, sahayı çok iyi bilen ve bundan etkilenmiş bir kesim olarak gerekli olduğunu düşünüyorum.

Tabii, değerli Komisyon üyeleri, bu Komisyonun gerek hedefi gerekse fonksiyonları dikkate alındığında milletimizin gelişmelere yönelik desteği ve meşruiyet algısı kısa ve orta vadede buranın nihai belirleyicisi olacaktır. Zira bugün hep birlikte karşı karşıya kaldığımız sınama aslında sadece ülkemizin değil, coğrafyamızın da barış, huzur ve güvenliği için atılacak adımları içermektedir. Bu anlamda, terör örgütünün hiçbir ön şart ya da müzakere olmaksızın silahlarını bırakması ve kendisini lağvetmesi Türkiye'nin yanı sıra aynı zamanda ülke dışındaki tüm kolları ve unsurlarıyla sağlanması durumunda nihayete erebilecektir. Milletimizin bizden ve Meclisimizden beklediği de budur. Daha şimdiden kurum ve kuruluşlarımızın çalışmaları ve heyecanı da buna odaklanmış durumdadır. Öyle ki şu kısa dönemde bile başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde yatırımları artıracak, turizmi canlandıracak projeler ilgili kurumlarımızın gündemine girmiş ve çalışmalar başlamıştır. Tüm bunlar vatandaşlarımızın da terörsüz Türkiye ve terörsüz bölgeyle ilgili istediği ve özlediği çıktılarının sadece bazılarıdır. Toplumsal rızanın artırılması hususu da

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 70

işte tam bu şekilde Komisyonun ana hedefinin milletimizin vicdanında kabul görmesiyle mümkün olabilecektir. Millet vicdanı ise tüm siyasi partileri aşarak oluşacak bir feraset ve güven algısının üzerine kurulabilir. Özgürlük, adalet, demokrasi, insan hakları gibi kavramlar üzerinden bu Komisyona getirilecek başlıklar milletimizin bu Komisyon özelindeki beklentilerine cevap vermeyecektir. Nitekim, bu kavramların en büyük düşmanı bizzat terör ve terör örgütleri olmuştur. Dolayısıyla 86 milyon vatandaşımızın sorun ya da talebi olabilecek bu kavramsal tartışmaların terör örgütünün silah bırakmasını sağlamaya yönelik bir komisyonla ilişkilendirilmesi başlı başına "toplumsal rıza" dediğimiz bu hedeften bizi uzaklaştıracaktır.

Özet olarak böylesine hayati bir konuda amacımızdan uzaklaşmadan, terör örgütünün tüm unsurlarıyla ortadan kaldırılmasına odaklanılması gerektiğini önemle ifade etmek isterim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Cengiz Çiçek, buyurun.

CENGİZ ÇİÇEK (İstanbul) - Teşekkür ederim sayın Başkan.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum.

Ben de ana dile dair birkaç şey söylemek istiyorum. Şimdi, birçok bakış açısıyla dile getirildi ama sanki şurada şöyle bir problem yaşıyoruz: Mesela "bin yıllık kardeşlik" diyoruz değil mi? Yani bu bin yıllık kardeşlik hamaset değilse, inandığımız bir şeyse toplumun ferasetine, kucaklayıcılığına, kardeşlik duygusuna gerçekten her birimizin inanması gerekiyor. Bunun enginliğiyle, bunun öz güveniyle -sadece Kürtçe için söylemiyorum bunu- insanların kendisini en rahat ifade ettiği dilde kendisini ifade etmesi zaten o toplumsal rıza üretimi başta olmak üzere hepimizin görevi olduğu için yüzleşeceğimiz, gönüllü bir şekilde ortaklaşacağımız bir zemin olmalı.

Aslında, benim özellikle altını çizmek istediğim başka bir husus vardı. Şimdi, burada kimi hatipleri dinlerken -aslında ilk konuşmamızda da söylemiştik- açılış farklarımız var, bu belki bir bütün olarak kapanmayacak, bunun farkında olarak da hareket etmek gerekiyor ama gerçekten anlamamız gerekiyor birbirimizi. Şimdi, bu Komisyon kurulurken bir silahsızlanma süreci tartışılıyor, bu ne aşamada bilmiyoruz, belki ihtiyaç varsa güvenlik bürokrasisini tekrardan davet ederiz, bu sürece dair bilgilendirme yapar ama bu Komisyon silahsızlanma süreci tartışılırken aynı zamanda sürecin gerektirdiği siyasal adımların ve yasal

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 71

adımların atılması için oluşturulmuş bir Komisyon. O yüzden, bir öncelik, sonralık sıralamasından ziyade süreci bütünlüklü ele alan bir yaklaşım hepimizin işini kolaylaştırır diye düşünüyoruz. Yoksa, "Bu bir pazarlık işi değil." diyorsak güvenlik bürokrasisinin, siyaset kurumunun, sivil toplum örgütlerinin her birimizin tonlarca işi var. O nedenle, böyle hani kimi hatiplerin yaklaşımında şunu gördüğüm için söz alma gereği duydum, öncelik, sonralık sıralamasından ziyade bu sürecin sağlıklı yürütülebilmesi için, gerçekten istediğimiz sonuca hep birlikte ulaşabilmemiz için şunda hemfikir olmak zorundayız: Siyaset kurumu bir adım attı, önemli bir adım, değerli bir adım, güven ortamı oluşturmak her şeyden önce bizim işimiz ama bunun yanı sıra gerekli yasal adımların ne olacağı noktasındaki tartışmaları da çok ertelemeden, geciktirmeden -kimi partiler yer yer yaptı bunu, son derece de saygıdeğer bir tutum- bunları daha somutlaştıracağımız zemine de gönüllü bir şekilde gitmemiz lazım. Yani en azından kendi adımıza bu yaklaşım farkımızın altını çizmek istedik.

Tekrardan tüm arkadaşlarıma saygılar.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Sayın Yayman...

HÜSEYİN YAYMAN (Hatay) - Çok teşekkür ederim Sayın Başkanım. Sizi ve değerli Komisyonumuzu saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Çok fazla tekrara düşmeden birkaç hususu ifade etmek isterim. Burada söylenenler çok kıymetli, herkes kendi fikrini, kendi ideolojik duruşunu ifade ediyor fakat burada şunu bir kez daha hatırlatmak isterim: Bu bizim hukuk tartışmalarında, toplantılarda sürekli dile getirdiğimiz "Usul esastan önce gelir." meselesini çok kıymetli buluyorum. Çok açık bir biçimde, tecrübeli bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak Komisyonumuzun bir fonksiyon sapması yaşadığını ifade etmek isterim. Birazdan bunu konuşabilirim, ifade edebilirim.

"Yeni bir dil inşa edelim." derken geçmiş dönemin hafızası üzerinden yeni bir dili nasıl inşa edeceğimizi sormak istiyorum. Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yok, bu Komisyon Millî Birlik, Dayanışma ve Demokrasi Komisyonu. Bu komisyon bir taraftan "Yeni Anayasa yapmasın." derken öbür taraftan kayyum meselesinden diğer meselelere, Türkiye'nin tarım politikasından ulaşım politikasına kadar bu meseleleri konuşmak ancak Komisyonun bir odak kaybı yaşamasına ve sizin ısrarla belirttiğiniz -aynen altına imza atıyorum- toplumsal rıza meselesi çok önemli. Şimdi, şunu bir kez daha arz etmek istiyorum: Tabii,

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 72

herkesin fikrine çok saygı duyuyorum fakat bu konuları konuşan, tartışan ve yazan bir vekil olarak, bir siyasetçi, bir akademisyen olarak bu meselede söylenmemiş hangi söz kalmış? Türkiye bunu konuşuyor, toplum da konuşuyor fakat artık millet bizden konuşma değil, adım istiyor ve bu meselede Sayın Bahçeli'nin dünkü konuşması, Sayın Cumhurbaşkanımızın dünkü konuşması bu sürece çok stratejik katkılar veren çok önemli konuşmalar. Dolayısıyla bunları tekrar hatırlatmayı ve Komisyonumuzun bu odak kaybı meselesindeki eleştirimi ifade etmek isterim.

Diğer taraftan, misafirlerin konuyla ilgili açıklamalarına da saygı duyuyorum Kıymetli Başkanım, değerli milletvekilleri; fakat, belki Komisyonumuzun sekretaryası davetli misafirlere odak kaybı yaşanmaması için çok somut olarak "Biz sizin terörsüz Türkiye; Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu ile ilgili fikirlerinizi almak istiyoruz." şeklinde bir şey yapabilir, bir telkinde bulunabilir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Devam edin, buyurun.

HÜSEYİN YAYMAN (Hatay) - Şimdi, şunu da ifade etmek isterim: Bu meselenin toplumsallaşması ve siyasallaşması aynı zamanda Komisyonun ve Türkiye'nin çözümden uzaklaşması anlamına geliyor. 2005'teki süreci bilen, 2009'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonunda gelip konuşan, 2013'te Akil İnsanlar Heyeti'nde bulunan bir insan olarak biz Türkiye'yi gezdik zaten, konuşuldu, yeniden de konuşulabilir. Ben buradaki tüm fikirlere saygı duyuyorum. Bu meselenin siyasi rekabetten uzak ve partilerüstü bir mesele olarak ele alınmasını ben çok önemli buluyorum. Komisyonumuzun esası, bu Komisyonun kurulma gerekçesi PKK'nın feshi ve silahların teslimiyle ilgili doğrulama mekanizmalarının işletilmesidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen, buyurun.

HÜSEYİN YAYMAN (Hatay) - Tamamlıyorum.

Ve bu konuda şunu tekrar hatırlatmak istiyorum: Yani İmralı'dan yapılan açıklama başka bir açıklamaya gerek bırakıyor mu? Bakın, okuyorum ben tekrar, Komisyonumuzun dikkatine arz ediyorum: "Sayın Bahçeli'nin yaptığı çağrı, Sayın Cumhurbaşkanının ortaya koyduğu iradeyle, diğer partilerin malum çağrıya

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 73

dönük olumlu yaklaşımlarıyla oluşan bu iklimde, silah bırakma çağrısında bulunuyor ve bu çağrının tarihî sorumluluğunu üstleniyorum. Bu perspektifi ortaya koyarken şüphesiz pratikte silahların bırakılması ve PKK'nın kendini feshetmesi demokratik siyaset ve hukuk boyutunun tanınmasını gerektirir. Varlık inkârına dayalı ve ayrı devlet amaçlı PKK hareketi ve dayandığı ulusal kurtuluş savaş stratejisine son verilmiştir. Varlık tanınmış dolayısıyla ana amaç gerçekleşmiştir."

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın.

HÜSEYİN YAYMAN (Hatay) - "Miadını doldurma bu anlamdadır. Gerisi aşırı tekrar ve açmaz olarak değerlendirilmiştir."

Dolayısıyla Sayın Başkanım, sözlerime son verirken şunu bir kez daha belirtmek isterim: Gerçekten milletimizin desteği bu noktada PKK'nın kendini feshetmesi, silahları bırakması noktasındadır ve kamuoyunda bu meselenin amacı dışında konuşulması, tartışılması zatıalınızın belirttiği toplumsal rızanın azalmasına eş değer bir vaziyettir; bunu tekrar hatırlatmak isterim. Tüm görüşler değerlidir, tüm fikirlere saygı duyuyorum ama bu hususların altını özellikle çizmek istedim. Meselemiz Türkiye'nin bu meseleyi kapatmasıdır. Komisyonun adı Kürt sorununu çözme komisyonu değildir, kayyum meselesini çözme meselesi değildir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayınız, buyurun.

HÜSEYİN YAYMAN (Hatay) - Türkiye'deki hukuksal sorunları konuşma komisyonu değildir. Meclis isterse milletvekillerimiz ve partilerimiz bu konuyla ilgili başka komisyonlar kurabilir. Tarihin dönüm noktasında, bölgede ve ülkemizde bu kadar önemli gelişmeler olurken bu tarihî fırsatın heba edilmemesi gerektiğini ve bu defa artık bu çözümün gelmesi noktasındaki fikirlerimi arz etmek istedim. Yüce Komisyonumuzu ve heyetinizi bir kez daha saygıyla sevgiyle selamlıyorum efendim.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Son sözü müsaadenizle Sayın Akdoğan'a veriyoruz.

Buyurun.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Sayın Başkanım, değerli Komisyon üyeleri;

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 74

çok teşekkür ediyorum.

Çok açıklıkla ifade etmek isterim ki şaşkınlık içerisindeyim. Birinci toplantıda Komisyon üyelerinin bir araya gelerek oy birliğiyle karar almasının, aldığı karar sonucunda bu elimdeki Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun çalışma usul ve esaslarını yazmasının, onaylamasının üstünden kaç toplantı geçti, hâlâ bu Komisyonun görevi nedir bu tartışılıyor.

Sayın Başkanım, değerli üyelerimiz, burada, Komisyonda zaman zaman şu kaniya kapılıyorum: Yani sıfıra sıfır, elde var sıfır gibi düşünüyorum ama sıfıra sıfır, elde var eksi noktasına düşüldüğünü görüyorum. Elimde benim bulunmadığım, bu Komisyonda olmadığım toplantıda -biz sonradan dâhil olduk-sizlerin oy birliğiyle aldığı karar neticesinde ortaya çıkan bir metin var, bu metnin içerisinde bu Komisyona bir değil, üç tane görev verilmiş. Bir, terörün Türkiye'nin gündeminden tamamen çıkarılması yani bu Komisyonun ana görevi dediğiniz şey bu Komisyonun görevlerinden bir tanesi. İki, toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi. Mesela ben aldığınız bu karar neticesinde bu Komisyon toplantısına geldiğimde demiştim ki... Ben toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesi konusunda bir hususa değineceğim deyip Alevilerin sorunlarıyla ilgili bir konuşma yapmıştım. Şimdi, bugün Türkiye Barolar Birliği Başkanımız buraya geldi, e tabii ki Türkiye Barolar Birliği Başkanı buraya gelirken eline sizlerin de onayladığı, oy verdiğiniz ve kabul ettiğiniz, Komisyonumuzun usul ve esaslarını anlayacağı metni okumuş ve gelmiş. Metinde diyor ki: "Özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışma yapmak bu Komisyonun görevidir." Buna ben oy vermedim ama sizler oy verdiniz, olsaydım ben de oy verirdim. Dolayısıyla bu Komisyonun üç görevi vardır: Sanki bir görevi varmış gibi yapmak veya üç görevinden bir tanesinin asli görev, diğerlerinin tali görevi olduğunu söylemek bu elimizdeki metne bağlı kalmamaktadır. Komisyonun görevi, terörün Türkiye gündeminden çıkarılmasıdır, evet, bir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi, millî birlik ve kardeşliğimizin pekiştirilmesidir; iki. Komisyonumuzun üçüncü

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 75

görevi, asli görevi, gerçek görevi, başat görevi bunlarla birlikte -hepsini katarak söyledim- özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti alanlarında çalışma yapmaktır. Şimdi, değerli hocam, kayyum meselesinin burada konuşulması sadece terörün Türkiye gündeminden tamamen çıkarılmasını bu Komisyonun görevi olarak alsanız dahi odak kaybı olarak nitelendirilemez. Kayyum meselesi bu Komisyonun ana görevlerinden bir tanesidir. İki, bu Komisyonda tarımmış, ulaşımış böyle konular hiç dillendirilmedi, hiç dillendirilmedi, dolayısıyla tarım gibi... Turizm dillendirildi evet ama muhalefet dillendirmedi.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Tamamlayın lütfen.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Şimdi, dolayısıyla içinde bulunduğumuz noktada böyle tarım konusunu, ulaşım konusunu sanki bu Komisyonun gündemine getiriyormuşuz da bu Komisyonun görevleri içerisinde olmayan şeylerle gündemi sulandırıyormuşuz gibi bir durum yok ortada. Burada ne yazıyorsa bu Komisyona gelenler de bu konuları konuşuyor. Aa, bal bal diyerek ağız tatlanmaz, evet, e, balı yeme zamanı gelmemiş olabilir ama hiç değilse balı görmenin zamanı gelmiştir; artık toplantılar ilerliyor. Bu Komisyonda toplumsal rıza konusunu Sayın Başkanımız çok vurguluyor, biz de çok önemsiyoruz ama içinde bulunduğumuz çalışma sistemiyle, kusura bakmayın, toplumsal rıza oluşmadığı gibi, kamuoyunda yurttaşlarımız arasında "Siz orada ne yapıyorsunuz?" sorusunun bir süre sonra çok daha yüksek sesle söyleneceğini görebiliriz. Biz bu Komisyonda bildiklerimizi dinliyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Buyurun, tamamlayın.

UMUT AKDOĞAN (Ankara) - Dolayısıyla sporun yararlarından bahsediyoruz ama spor yapmadığımız için Komisyonun kaslarını geliştiremiyoruz, Komisyonun kaslarını geliştiremediğimiz için toplumsal rıza sağlamakta zorluk çekiyoruz ve kamuoyundan bize muhtemelen bugün okuduğu "tweet"ler ve tutanaklar sonunda "Yahu, daha siz bu Komisyonda komisyonun görevi nedir, amacı nedir, bunu kararlaştıramamışsınız, elinizde oy birliğiyle aldığınız kararda mutabık değilsiniz." diye eleştiriler gelecektir. Dolayısıyla Komisyonun görevi açıktır, amacı açıktır, bu amaca hizmet etmek hepimizin görevidir.

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 76

Çok teşekkür ediyorum.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Değerli arkadaşlar, müsaadelerinizle bir üç dakika da ben söz alabilir miyim?

TURAN TAŞKIN ÖZER (İstanbul) - Başkanım, söz alın, tamam, bu hususu hatırlatmaktan yorulduk.

TBMM BAŞKANI NUMAN KURTULMUŞ - Değerli arkadaşlar, kendinize haksızlık etmeyin. Burada altı toplantıdır muazzam bir mesai ortaya konuldu. Ayrıca, bu toplantılarda arkadaşlarımızın toplantı sonunda da hem her birinizden tek tek hem de partiler vasıtasıyla çok fazla sayıda talep, istek ve teklifler geldi. Dolayısıyla Komisyon -hani, o meşhur lafla söyleyeyim- gündemine hâkimdir. Arkadaşlarımız ciddi bir mesai, her biriniz ayrı bir mesai veriyorsunuz. Tekraren bir şeyi söylemek isterim: Bu Komisyon siyasi partilerin güç meselesinin ortaya konulduğu bir komisyon değildir. Bir kez daha çok net söylemek istiyorum, mesele sadece bir yasa çıkarmak olsaydı zaten iktidar cenahının buna sayısı yeter, istediği yasayı bir saatte, iki saatte Meclis Genel Kurulundan çıkarırdı. Şimdi, değerli arkadaşlar, burada "Efendim, bu konu bir devlet politikası mıdır, değil midir?" endişesinin sürdürülmesini asla doğru bulmam. Bu konu, en başta Sayın Cumhurbaşkanımız olmak üzere, devletin bütün ilgili birimlerinin benimsediği, iş olarak, millî bir sorumluluk olarak kabul ettiği bir süreçtir. Süreç böyle başladı. Sayın Devlet Bahçeli'nin çağrısı, arkasından, Sayın Cumhurbaşkanımızın bunu devletin başı olarak kabul etmesi, aynı şekilde, örgütün kendini fesih sürecini ilan etmesiyle birlikte bir süreç ortaya konuldu. Bu konuda eğer burada bir tereddüt hasıl olursa bir adım ilerleyemeyiz. Bu mesele bir devlet politikasıdır. Peki, bizim işimiz ne? Bizim işimiz gidip sahadaki silahların, kaç tane silahın nereye bırakıldığını ölçmek değil; bizim işimiz de devlet politikası olan bu konuyu millet politikası hâline getirmek ve bunun takipçisi olmaktır ve bu Komisyon da bu görevini fevkalade başarıyla bugüne kadar sürdürüyor gayet açık bir şekilde. Şimdi, şu masanın etrafına bakıyorum, her birinizi çok yakından tanıyorum, burada daha da yakından tanıdım. Siyasi fikirleriniz a ve z kadar birbirinden uzak olabilir ama bu masadaki 51 kişinin hepsi artık bu sorunun çözülmesi, bu memlekette bir daha insanların evlatları için ağlamaması, bir daha terör konusunun Türkiye'nin gündeminden ilanihaye kalkması için niyetli olarak oturuyorlar. Zaten böyle bir niyet olmasa kimse bu

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 77

masada oturmaz. Dolayısıyla bizim temel meselemiz devlet politikası olarak başlatılmış olan bu süreci millet adına takip etmek ve sonuçlandırmaktır. Aldığımız mesafe... Evet, zaman zaman lüzumsuz tartışmaları yapıyoruz gibi görülebilir ama asla öyle değil ve tekraren söylüyorum, burada zaman zaman karşılıklı görüşler gündeme getirilse de burası bir Genel Kurul çalışmasına asla dönüştürülmedi. Herkes sözüne dikkat ediyor, bugün konuşan baro başkanlarından birisinin çok değerli bir sözü vardı, dedi ki: "Elli yıllık soruna ilişkin bütün meseleleri bir anda çözemeyiz ama bu çözme niyetini ortaya koyabiliriz." Bu çözme niyeti ortadadır. Bunu mutlaka gerçekleştirmek için de üzerimize düşen sorumluluğu yerine getireceğiz. Bu süre içerisinde tekraren söylüyorum, ilk konuşmamda da açık konuşmamda da ifade etmiştim, isteyenler olduğu gibi, bu işin olmamasını isteyenler de var ama değerli arkadaşlar, en büyük artımız, bizatihi bu masanın etrafında bunun siyasal bir düzlemde ele alınıyor olmasıdır. Esasında devlet bu meseleyi isterse kamu bürokrasisi vasıtasıyla yürütebilir, sürdürebilir ama bunun üstüne toplumsal rızanın sağlanabilmesi için farklı kesimlerin mutlaka dinlenmesi, sabırla burada dinlenmesi lazım.

Burada yine başından beri en çok ürkütüğümüz konulardan biri meselenin bir siyasi magazin hâline döndürülmesi tehlikesidir. Bir kez daha altını çizerek söylüyorum: Bazen böyle, gece televizyonlara ister istemez bakıyorum, bazı kişilerin bu işi nasıl da kolay bir şekilde magazinleştirmek için çaba sarf ettiklerini görüyorum ve üzülüyorum. Keşke bu sorunun çözülmesi için aynı çabayı sarf etselerdi. Bunun da önemli olduğu kanaatindeyim, buna da dikkat etmemiz lazım. Biz her toplantıdan sonra kamuoyunu açık bir şekilde bilgilendirmek istiyoruz ve burada her şey -işte basın mensubu arkadaşlarımız burada-konuşulan her kelime -cümle değil- kayıt altına alınıyor ama hâlâ birilerinin kalkıp sanki burada gizli kapaklı bir gündemle bir şeyler yapılmış gibi konuşmalarını da asla anlamıyorum ve bunu da doğru bir yaklaşım olarak bulmadığımı ifade etmek istiyorum.

Şimdi, değerli arkadaşlar, burada İstanbul Barosuyla ilgili çok açık birkaç arkadaşımız sordu, yoksa hiç girmeyecektim, böyle bir polemige girmek istemem. Buraya çağırdığımız Barolar Birliği Başkanımız ve diğer baro başkanları olmak üzere onları hangi usullerle çağırdıysak İstanbul 1 Numaralı Barosunu da aynı

T B M M

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 78

usullerle çağırıldı ancak kendi programı dolayısıyla katılamayacaklarını söylediler. Dolayısıyla burada herhangi bir şekilde İstanbul 1 Numaralı Barosu - yazılıyor çiziliyor sağda solda, görüyorum- davet edilmemiş gibi bir algının büyük bir haksızlık olduğunun altını çizmek isterim.

Şunu da ifade edeyim: Bazen geliyor bu Komisyonda "Ya, niye bu kadar çok konuşarak vakit kaybediyoruz?" şeklinde yakınmalar oluyor, bazen de "Niye şunları şunları dinlemedik?" diye yakınmalar oluyor. Şimdi, bütün hepsi, kimden ne teklif geldiye hepsi kayıt altındadır. Rakamları yanlış verip zihninizi karıştırmak istemem ama bu Komisyondaki toplam 51 arkadaşımızdan gelen tekliflerin sayısı tahmin ediyorum 400'ün üzerindedir kurum olarak ve şahıs olarak. Bunların içerisinde ortalama bulmaya çalışıyoruz yani ana akım, geniş kitleleri temsil eden kitleleri buraya çağırılmaya gayret ediyoruz. Hem şehit ailelerini çağırıyoruz hem Barış Annelerini çağırıyoruz. Dolayısıyla toplumun bütün farklı kesimlerinin gelip bu Komisyonda ne diyecekse onların dinlemelerini şimdiye kadar sağladık, bundan sonra da sağlayacağız. Ama takdir edersiniz ki Türkiye'deki bütün STK'lerin burada çağrılıp dinlenmesi mümkün olmaz, buna aylar değil yıllar yetmez ama ana akım STK'lerin, güçlü STK'lerin veya toplumun farklı kesimlerini temsil eden STK'lerin burada dinlenmesi mümkün olur. Aynı şekilde, bireysel olarak Türkiye'de bu meselenin çözümünde yıllar boyunca fikir üretmiş, emekleri olan, gayretleri olan kişileri de buraya çağırılmak tabii ki olacak ama geçen hafta söyledim, tekrar söylüyorum: İşimiz sadece dinlemek değil, işimiz somut olarak sonuca odaklanmak ve inşallah, bu konuda adımlarımızı atmaktır, bununla ilgili gayret sarf etmektir.

Ben tekraren söylüyorum: Kendinize haksızlık yapmayın, iyi bir emek ortaya koyuyoruz, iyi bir mesai ortaya koyuyoruz. Ben buradaki hiçbir arkadaşımızın samimiyetinden zerrece şüphe etmem. Farklı tutumlar olabilir, farklı endişeler olabilir. Hiçbir arkadaşımızın da bir değerini açığa düşürmek gibi bir siyasi oyun içerisinde olacağına ihtimal dahi vermem. Dolayısıyla burada -iyi niyet tabii, tek başına yetmiyor ama- bu iyi niyetli süreci devam ettirmemiz ve aktif bir şekilde sonuç almamız lazım.

Kolay gelsin diyorum. İnşallah, yarın önceki dönem Meclis Başkanlarımızı dinleyeceğiz, 7'nci Toplantımızı yapacağız.

Saat 11.00'de yine bu salonda buluşmak üzere hepinize iyi akşamlar

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Tarih: 27/08/2025

Sayfa: 79

---

diliyorum.

Kapanma Saati: 18.39